

REVERENDI PATRIS
NICOLAI MAZZOTTA

E SOCIETATE JESU

THEOLOGIA
MORALIS.

Fondo Sautoro

D 4 / I

REVERENDI PATRIS
NICOLAI MAZZOTTA

E SOCIETATE JESU

THEOLOGIA
MORALIS

In quinque Tomos distributa, atque omnem
rem moralem absolutissime complectens.

AD MENTEM PRÆCIPUE

R. P. CLAUDII LA-CROIX

Celeberrimi ejusdem Societatis Theologi.

In hac novissima Editione adcedunt, præter uberrimum
rerum notabilium Indicem, recentes quædam

BENEDICTI XIV. & CLEMENTIS XIII.
feliciter regnantis

CONSTITUTIONES

*Ad rem Moralem pertinentes suis locis insertæ, & commatibus
in margine appositis distinctæ, quæ in aliis omnibus
editionibus desiderantur.*

TOMUS PRIMUS

CONTINENS TRACTATUS

DE CONSCIENCIA, AC LEGIBUS,
ET DE PRÆCEPTIS DECALOGI, ET ECCLESIE.

VENETIIS, MDCCLX.

Ex Typographia Remondiniana.

SUPERIORUM PERMISSU.

TYPGRAPHUS AD LECTOREM

THEOLOGIAE MORALIS STUDIOSUM.

Ostquam plurimos, eosque clarissimi nominis Theologos Morales, novis omnes additamentis illustratos e meis praelis protulissem, unus supererat & doctrinae praestantia, & nominis celebritate nemini secundus, clariss. nempe P. Nicolaus Mazzotta e Societate Jesu, cujus Theologia Moralis quanto cum plausu excepta sit, satis superque demonstrant tot hujusce operis editiones, quae non Italia solum, verum etiam in Germania brevi paucorum annorum curriculo factae sunt. Novam igitur ego quoque Theologiae hujus editionem parare constitui, quam modo tibi exhibeo, Lector humanissime, & quidem antea actis ceteris utiliorem, magisque praestantem. Nam primum, ut Scholarum commodo inservirem, quarum usui opus hoc apprime consentaneum est, ad pristinam, qua primum Neapoli prodiit, octavi formam ad asportandum facillimam

mam illud revocandum curavi. Præterea cum cl. P. Paulus Saffo e Societate Jesu, qui primus post Auctoris mortem an. scilicet 1748. Theologiam istam in lucem edidit, ad illustrandam, vel etiam si quando opus fuerit ad emendandam Auctoris nostri doctrinam, Benedicti XIV. Constitutiones ad rem moralem pertinentes ante illud tempus promulgatas, data opportunitate adnotasset; cumque aliquas & quidem non omittendas incon-
sulto præteriisset, & plures postea cum Benedicti ejusdem, tum SS. D. N. Clementis XIII. feliciter regnantis prodiissent; has omnes suis quasque locis accommodatas, & commatibus in margine appositis distinctas inserui. Laborem hunc nostrum, qualiscumque sit, æqui bonique consule. Vale.

LECTORI

BENEVOLO

PAULUS SASSO

E Societate Jesu.

S.

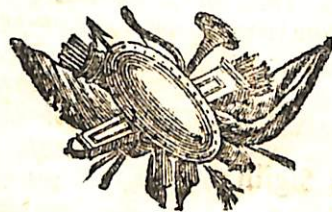

OPTIME de re litteraria mereri meo quidem judicio videntur, non ii modo, qui de suo aliquid in lucem proferunt, sed qui etiam aliorum scripta edenda curant, modo multum habeant in suo genere dignitatis; quorum proinde editione, non tam librorum numerus augeatur, quam Hominum ingenia ad litterarum studia adjuvantur. Amabis itaque me, Lector humanissime, quod iis, quæ NICOLAUS MAZZOTTA meæ Societatis de re morali universa graviter admodum, accurateque scripsit, publicam hanc lucem providerim. Quam ut ipse curam, operamque susciperem, effecere quamplures Viri doctissimi, qui ætate hac nostra, atque hac potissimum in Urbe utilissimam Theologiæ partem, quæ mores Hominum spectat, studiose profitentur. His enim parum visum fuit, hujus operis editionem votis omnibus concupiscere, nisi aperte etiam, instanterque flagitarent. Atque, dum de scriptis his pervulgandis deliberarem, his prope verbis mecum exostulare sunt auditi, quibus C. Plinius Octavium suum in re non absimili libere admonuit, seu verius objurgavit, Hominem, inquit, te patientem appellem, vel verius durum, ac pene crudelem, qui tam insignes libros tamdiu teneas. Sine, per ora Hominum ferantur, iisdemque, quibus Romana lingua, spatiis pervagentur. Magna expectatio est, quam frustrari adhuc, ac differre non debes (Epist. lib. II.). Quæ tanta expectatio respondet sane celebri-

lebritati Nominis; ac singularis Doctrinae opinioni; quae de eximio Auctore jamdudum insedit Hominum animis: nec levi aliqua conjectura, sed longo usu, ac multiplici experimento confirmata. Docuit ille publice in hac Societatis nostrae Academia facultates multas, nullam tamen libentius, ac diutius, quam moralem Theologiam; & cum ceteras omnes in pretio, hanc non modo in pretio habuit, sed in amore etiam, ac deliciis. Præter illa vero, quae ab exedris tradidit Auditoribus suis, perdifficiles his super rebus quaestiones enodavit, sive cum in cætu dissereret, honestissimoque conventu, qui coram Eminentissimo Neapolitano Antistite stans, certisque diebus indicitur: sive, cum annos bene multos Venerabili Sacerdotum Sodalitio præset, quod in Neapolitano Collegio a P. Francisco Pavone olim institutum, ad hanc usque diem ab ejus nomine appellatur. Ubi, cum præter alias doctrinae, ac pietatis exercitationes crebrae sint de moralibus controversiis in utramque partem disceptationes, recens identidem Auctori nostro occasio facta est, reconditoris doctrinae fontes, quam sibi privato studio comparaverat, in commune commodum derivandi.

Hæc te in ipso hujus Operis aditu monui, ut illud nimirum ex Auctoris sui dignitate incipias aestimare. Ceterum, fore arbitror, ut ipsum cum legeris, pronuncies, quod olim a C. Plinio scriptum accepimus de Oratore disertissimo, cum, post auditam ejus famam, audiri ipse cæptus est: Magna Isaacum fama præcesserat, major inventus est. Aut enim fallor, aut nihil est, quod in hisce Institutionibus Theologiae Moralis studiosi desiderent. Dicendi ratio aperta, ac pellucida: Methodus plane aurea: Prudens in opinionum dilectu judicium: Res prope immensa aquis comprehensa finibus, ut nec discendi facilitati prolixitas, nec doctrinae integritati brevis officiat. Cognitio legum, ac sanctionum tanta, quanta opus est, ut res moralis plane teneatur. Nulla omissa pars, tam peregrina, tum recentis eruditionis. Tractatus octo de more opus universum absolvat, binis in Tomos singulos ex ordine distributis. Verum Tractatui primo, qui De Legibus

bus inscribitur, duplex inseritur disertatio, altera initio De Conscientia: altera in calce De Privilegiis, quam excipit erudita Appendix De Jubilæo Anni Sancti. Quo loco de Penitentia agitur, opportuna etiam appendix adnectitur de iis criminibus, quorum absolutio est in Diœcesi Neapolitana reservata. Ubicumque vero res fert, & occasio, recensentur alibi aliae, breviterque illustrantur Propositiones, quas Alex. VII. Innoc. XI., atque Alex. VIII. Summi Pontifices merito proscribere. Nec desunt identidem aliqua Bullas Bened. XIV. feliciter regnantis spectantia, quae, ut recens adjuncta, Asterisco * notantur. Demum, quo faciliior usus sit, atque expeditior, claudet opus universum notabilium rerum index locupletissimus, & quam maxime fieri potuit, accuratus: præter alios indices materiam singulis capitibus subjectam notantes, quorum suus singulis Tractatibus præmittitur. Utere itaque, qui moralem hanc Theologiam legendam suscipis, Auctoris optimi doctrina, utere & Collectoris sedulitate. Enim vero, quidquid inde proficies, auctor ipse tibi sum, quod in majorem Dei Optimi Maximi gloriam referas, qui unus pulcherrimus est humanae eruditionis, imo vero rerum omnium humanarum fructus. Vale.

CLEMENS COPPOLA
PRÆPOSITUS PROVINCIALIS

SOCIETATIS JESU

In Regno Neapolitano:

CUM librum, cui titulus *Theologia Moralis in quinque Tomos distributa, atque omnem rem Moralem absolutissime complectens* a Patre Nicolao Mazzotta Societatis nostræ Sacerdote compositum, aliquot ejusdem Societatis Theologi, quibus commissum fuit, recognoverint, & in lucem edi posse probaverint: facultate nobis a Patre nostro Francisco Retz Præposito Generali communicata, concedimus, ut typis mandetur, si ita iis, ad quos pertinet, videbitur. In quorum fidem has litteras manu nostra subscriptas, & sigillo Societatis nostræ munitas, dedimus

Neapoli Idibus Februarii 1748.

Clemens Coppola.

Locus * Sigilli:

S Y L L A B U S

DISPUTATIONUM, QUÆSTIONUM, ET CAPITUM,

Quæ in I. Tractatu Theologico-Morali

DE CONSCIENTIA, ET LEGIBUS

Continentur.

D I S P U T A T I O I.

De Conscientia in Genere.

pag. 1.

Q U Æ S T I O I.

De Conscientia recta.

ibid.

- CAPUT I. Quid, & Quotuplex sit dictamen Conscientiæ? 2
II. An ex dictamine Conscientiæ desumenda sit moralitas actus? 4
III. An præter dictamen Conscientiæ requiratur ad moralitatem actus, ut sit etiam voluntarius, & liber? 13
IV. An actus contra Conscientiam positus ex concupiscentia, vel ex metu sit culpabilis, & pœna dignus. 18

Q U Æ S T I O II.

De Conscientia ob Ignorantiam erronea, vel perplexa. 23

- CAP. I. An Actio postea & ignorantia sit peccaminosa? ib.
II. An sit illicitum operari contra Conscientiam erroneam? 30
III. An sit licitum, vel etiam positive honestum, agere juxta Conscientiam erroneam? 33
IV. Quid sit agendum cum Conscientia perplexa? 135

Q U Æ S T I O III.

De Conscientia dubia, & scrupulosa. 36

- CAP. I. Quid, & Quotuplex sit Conscientia dubia? ib.
II. An licitum sit operari cum Conscientia dubia? 38
III. An in dubio melior sit Condicio Possidentis? 40
IV. An in dubio tutior pars sit eligenda? 44
v. An

- v. *An in dubio standum sit pro valore actus?* 46
 vi. *Quid sit agendum cum Conscientia scrupulosa?* 47

Q U Æ S T I O IV.

De Conscientia Probabili.

- CAP. I. *Quid sit Opinio probabilis?* 49
 II. *An liceat in praxi sequi Opinionem probabiliorum re-
 lieta tutiore minus probabili?* 51
 III. *An liceat in praxi sequi Opinionem probabilem re-
 lieta tutiore aequae probabili?* 52
 IV. *An liceat in praxi sequi Opinionem minus probabi-
 lem relieta tutiore probabilior?* 53

D I S P U T A T I O II.

De Legibus in Genere.

Q U Æ S T I O I.

De natura Legis.

- CAP. I. *Quid, & Quotuplex sit Lex?* 63
 II. *Quis possit ferre Leges?* 66
 III. *Quae sit forma, & interpretatio Legis?* 70
 IV. *Quae sit materia Legis?* 70
 V. *An ad valorem Legis requiratur, ut sit iusta, &
 utilis?* 73
 VI. *An ad valorem Legis requiratur promulgatio?* 75
 VII. *An ad valorem Legis requiratur acceptatio?* 77

Q U Æ S T I O II.

De effectibus Legis.

- CAP. I. *An omnis Lex obliget in Conscientia?* 80
 II. *Qua intentione obediendum sit Legi?* 83
 III. *Quo tempore obediendum sit Legi?* 86
 IV. *An Lex obliget etiam ad non ponenda impedimenta
 ejus executioni?* 89
 V. *Quinam sint effectus Legis irritantis?* 91
 VI. *Quinam sint effectus Legis poenalis.* 94

Q U Æ S T I O III.

De subjecto Legis.

- CAP. I. *An Legislatores teneantur obedire suis Legibus?* 96
 II. *Quibus Legibus teneantur Infideles, Pueri, Ebrii,
 & Amentes?* 98
 III. *An Peregrini, Forenses, & Vagi teneantur Legibus
 loci, in quo sunt?* 101
 IV. *An*

- IV. *An Subditi existentes extra Territorium teneantur Le-
 gibus sui Principis?* 103
 V. *An Ecclesiastici teneantur servare Leges Civiles?* 107

Q U Æ S T I O IV.

De cessatione Legis.

- CAP. I. *An, & Quomodo excuset impotentia ab observan-
 tia Legis?* 108
 II. *An, & Quomodo excuset Epikheja?* 109
 III. *An, & Quomodo cessante fine Legis cesset Lex?* 112
 IV. *An, & Quomodo cesset Lex per Abrogationem, seu
 Derogationem?* 115

D I S P U T A T I O III.

De Consuetudinibus.

Q U Æ S T I O I.

De Consuetudine praeter Legem.

- CAP. I. *Quid sit Consuetudo obligatoria?* 117
 II. *Quinam sint effectus Consuetudinis obligatoriae?* 119

Q U Æ S T I O II.

De Consuetudine contra Legem.

- CAP. I. *Quae sint conditiones Consuetudinis abrogatoriae,
 seu derogatoriae?* 121
 II. *Qui sint effectus Consuetudinis abrogatoriae, seu de-
 rogatoriae?* 122

Q U Æ S T I O III.

De Consuetudine juxta Legem.

D I S P U T A T I O IV.

De Dispensationibus.

Q U Æ S T I O I.

De natura Dispensationis, & Potestatis dispensandi.

- CAP. I. *Quid sit Dispensatio, & Potestas dispensandi?* 125
 II. *Quis habeat Potestatem dispensandi?* 130
 III. *Circa quos exerceri possit Potestas dispensandi?* 135
 IV. *An ad dispensandum requiratur Causa?* 137

Q U Æ S T I O II.

De petitione Dispensationis.

- CAP. I. *Quae veritas sit exprimenda, & quae falsitas ta-
 cen-*

xiv	<i>cenda in petitione Dispensationis?</i>	ib.
II.	<i>Qua sit forma petitionis Dispensationis?</i>	145

Q U Æ S T I O III.

	<i>De Rescripto Dispensationis.</i>	147
--	-------------------------------------	-----

CAP. I.	<i>Quomodo exequendum sit rescriptum S. Pœnitentiariæ?</i>	ib.
---------	--	-----

II.	<i>Quomodo exequendum sit rescriptum Datarie?</i>	149
-----	---	-----

Q U Æ S T I O IV.

	<i>De Cessatione Dispensationis, & Potestatis dispensandi.</i>	151
--	--	-----

CAP. I.	<i>Quandonam cesset Dispensatio?</i>	ib.
---------	--------------------------------------	-----

II.	<i>Quomodo cesset Facultas dispensandi?</i>	154
-----	---	-----

D I S P U T A T I O V.

	<i>De Privilegiis.</i>	157
--	------------------------	-----

Q U Æ S T I O I.

	<i>De natura Privilegorum.</i>	ib.
--	--------------------------------	-----

CAP. I.	<i>Quid, & Quotuplex sit Privilegium?</i>	ib.
---------	---	-----

II.	<i>An omne privilegium sit late interpretandum?</i>	159
-----	---	-----

III.	<i>A quo, & cui privilegia concedi possunt?</i>	161
------	---	-----

Q U Æ S T I O II.

	<i>De Cessatione Privilegii.</i>	163
--	----------------------------------	-----

CAP. I.	<i>An, & Quomodo cessare possit Privilegium per revocationem?</i>	ib.
---------	---	-----

II.	<i>An, & Quomodo cessare possit Privilegium per renunciationem?</i>	166
-----	---	-----

III.	<i>Quot aliis modis cessare possit privilegium?</i>	169
------	---	-----

A P P E N D I X

	<i>De Jubilæo Anni Sancti?</i>	ib.
--	--------------------------------	-----

CAP. I.	<i>Quid sit Jubileum Anni Sancti?</i>	170
---------	---------------------------------------	-----

II.	<i>Qua sint Facultates Confessariorum Romanorum tempore Jubilæi Anni Sancti?</i>	171
-----	--	-----

III.	<i>Quæ opera exequenda sint pro lucrando Jubilæo Anni Sancti?</i>	174
------	---	-----

IV.	<i>Quæ Indulgentiæ, & Facultates suspendantur tempore Jubilæi Anni Sancti?</i>	176
-----	--	-----

S Y L L A B U S

DISPUTATIONUM, QUÆSTIONUM, CAPITUM, ET §§.,

Quæ in II. Tractatu Theologico-Morali

D E P R Æ C E P T I S D E C A L O G I, E T E C C L E S I Æ

Continentur.

D I S P U T A T I O I.

<i>De Præceptis primæ Tabulæ.</i>	pag. 186
-----------------------------------	----------

Q U Æ S T I O I.

<i>De Præcepto Virtutum Theologicarum.</i>	ib.
--	-----

CAPUT I. <i>De Præcepto affirmativo Virtutum Theologicarum.</i>	187
---	-----

§. I. <i>Generalia de Præcepto affirmativo Virtutum Theologicarum.</i>	ib.
--	-----

§. II. <i>De Præcepto affirmativo Fidei.</i>	190
--	-----

§. III. <i>De Præcepto affirmativo Spei.</i>	195
--	-----

§. IV. <i>De Præcepto affirmativo Charitatis Dei.</i>	196
---	-----

CAP. II. <i>De Præcepto negativo Fidei.</i>	198
---	-----

§. I. <i>De Infidelitate in genere.</i>	ib.
---	-----

§. II. <i>De Paganismo, & Judaismo.</i>	202
---	-----

§. III. <i>De Hæresi, & Apostasia.</i>	ib.
--	-----

§. IV. <i>De Suspectis de Hæresi.</i>	207
---------------------------------------	-----

CAP. III. <i>De Præcepto negativo Spei.</i>	209
---	-----

CAP. IV. <i>De Præcepto negativo Charitatis Dei.</i>	211
--	-----

Q U Æ S T I O II.

<i>De primo Præcepto Decalogi.</i>	212
------------------------------------	-----

CAP. I. <i>De Præcepto cultus Religionis Deo debita.</i>	ib.
--	-----

§. I. <i>De Adoratione.</i>	ib.
-----------------------------	-----

§. II. <i>De Sacrificio.</i>	216
------------------------------	-----

§. III. <i>De Oratione, Horisque Canonicis.</i>	218
---	-----

CAP. II.

xvi	
CAP. II. De Præcepto negativo Superstitionis.	230
§. I. De Superstitione indebiti cultus.	231
§. II. De Idololatria.	232
§. III. De Magia, & Maleficio.	233
§. IV. De Divinatione.	237
§. V. De Vana Observantia.	240
CAP. III. De Præcepto negativo Irreligiositatis.	244
§. UNICUS De Sacrilegio.	ib.

Q U Æ S T I O III.

De secundo Decalogi Præcepto. 248

CAP. I. De vana divini Nominis usurpatione.	ib.
CAP. II. De blasphemia.	ib.
§. I. Quid sit blasphemia?	249
§. II. Quæ sint verba blasphemia?	252
§. III. Reliqua resolvuntur de blasphemia.	254
CAP. III. De Juramento.	256
§. I. Quid, & Quotuplex sit Juramentum?	ib.
§. II. De Juramento assertorio.	260
§. III. De Juramento promissorio.	264
§. IV. De Juramento execratorio, & de adjuratione.	273
CAP. IV. De Voto.	274
§. I. Quid, & Quotuplex sit Votum?	ib.
§. II. De Materia voti.	280
§. III. Quenam sit obligatio voti?	284
§. IV. Quot modis cesset votum?	291

Q U Æ S T I O IV.

De tertio Decalogi Præcepto. 295

CAP. I. De operibus, quæ tam hoc Præcepto, tum ab Ecclesia die Festo prohibentur.	ib.
§. I. De abstinentia ab operibus servilibus die Festo.	296
§. II. De operibus forensibus vetitis die Festo.	298
CAP. II. De causis excusantibus ab observatione Festorum, ob quas opera prohibita liceant.	299
CAP. III. De operibus, quæ Festis præcipiuntur.	302
§. I. De Missa die Festo audienda.	303
§. II. De causis excusantibus ab auditione Sacri.	307
CAP. IV. De Jejunio Ecclesiastico.	309
§. I.	ib.

§. I. Quinam cibi prohibeantur die Jejunii, & an etiam potus?	xvii 310
§. II. De unica comessione, ejusque tempore.	312
§. III. De refectiuncula.	313
§. IV. De causis excusantibus a Jejunio.	316

D I S P U T A T I O II.

De Præceptis secundæ Tabulæ. 319

Q U Æ S T I O I.

De Præcepto Charitatis Proximi. ib.

CAP. I. De Præcepto Charitatis sui.	ib.
CAP. II. De Præcepto affirmativo Charitatis Proximi.	322
§. I. De interna Proximi dilectione.	ib.
§. II. De signis externis Charitatis Proximo exhibendis.	324
§. III. De eleemosyna in extrema Proximi necessitate præstanda.	327
§. IV. De eleemosyna in gravi Proximi necessitate præstanda.	331
§. V. De eleemosyna in communi Proximorum necessitate præstanda.	332
§. VI. De eleemosyna spirituali per correctionem fraternam præstanda.	337
CAP. III. De Præcepto negativo Charitatis Proximi.	342
§. I. De Odio, Invidia, & Voluntate mali Proximi.	ib.
§. II. De Discordia, Contentione, & Schismate.	344
§. III. De Scandalo.	346
§. IV. De cooperatione peccato alieno.	350

Q U Æ S T I O II.

De quarto Decalogi Præcepto. 354

CAP. I. De obligatione filiorum erga parentes, & contra.	ib.
CAP. II. De obligatione Conjugum ad invicem.	356
CAP. III. De obligatione Superiorum relate ad Subditos, & contra.	357

S Y L L A B U S

DISPUTATIONUM, QUÆSTIONUM, CAPITUM, ET §§.,

Quæ in III. Tractatu Theologico-Morali

DE CONTRACTIBUS

Continentur.

DISPUTATIO I.

QUÆSTIO UNICA.

De Contractibus in genere. pag. 3

- C**APUT I. *Quid sit Contractus?* 5
 II. *Quotuplex sit Contractus?* 7
 III. *Quæ sint qualitates Contractus?* 9
 IV. *Quæ sit materia Contractus?* 12
 V. *Quis possit contrahere?* 16
 VI. *An error, & dolus obstant valori Contractus?* 21
 VII. *An vis, & metus obstant valori Contractus?* 24
 VIII. *An Contractus invalidi Juramento firmentur?* 28

DISPUTATIO II.

De Contractibus gratuitis. 30

QUÆSTIO I.

De promissione, & donatione. ib.

- C**AP. I. *Quid de Promissione?* ib.
 §. I. *De obligatione fidei in Promittente.* ib.
 §. II. *De acceptatione Promissarii.* 33
CAP. II. *Quid de Donatione?* 36
 §. I. *De Donatione inter vivos.* 37
 §. II. *De Donatione causa mortis.* 42

QUÆSTIO II.

De ultimis Voluntatibus. 43

- C**AP. I. *Quæ sint ultimæ voluntates, & quæ earum solemnitas?* ibid.
 II. *Quid de Testatore?* 46
 III. *Quid de Herede?* 48
 IV. *Quid de Legatario, & Exequutore testamentario?* 52

QUÆ-

QUÆSTIO III.

De Deposito, Commodato, & Precario.

- C**AP. I. *Quid de Deposito?* 55
 II. *Quid de Commodato, & Precario?* ibid. 58

QUÆSTIO IV.

De Mutuo, & Usura.

- C**AP. I. *Quid de Mutuo?* 60
 II. *Quid de Usura?* ib.
 III. *Ex quibus titulis exigi possit auctarium in mutuo?* 63
 §. I. *De Lucro cessante.* 63
 §. II. *De Damno emergente.* 68
 §. III. *De Periculo amittende sortis.* 70
CAP. IV. *An sint alii tituli exigendi auctarium in mutuo?* 72

DISPUTATIO III.

De Contractibus onerosis.

77

QUÆSTIO I.

De Emptione, & Venditione.

- C**AP. I. *Quid de Pretio?* 78
 II. *Quid de Merce?* ibid. 82
 III. *Quid de reliquis spectantibus ad emptionem, & venditionem?* 88

QUÆSTIO II.

De Censibus.

- C**AP. I. *Quid, & Quotuplex sit census?* 92
 II. *Quid de Censu reali?* 93
 III. *Quid de Censu personali?* 95
 IV. *Quid de Censu temporali, & vitalitio?* 98
 V. *Quæ pacta adjici possint censui?* 100
 102

QUÆSTIO III.

De Cambiis.

- C**AP. I. *Quid de Cambio minuto?* 103
 II. *Quid de cambio locali, seu per litteras?* 104
 105

QUÆSTIO IV.

De Societate.

- C**AP. I. *Quid, & Quotuplex sit societas?* 109
 II. *Quid de rebus in Societate collatis?* ib.
 III. *Quid de damno, & expensis communibus?* 110
 IV. *Quid de Contractu Trium?* 112
 V. *Quot modis dissolvi possit societas?* 115
 116

b 2

QUÆ-

Q U Æ S T I O V.

De Ludo, Sponsione, & Sortibus. 117

CAP. I. *Quid de Ludo?* ib.§. UNIC. *Quanam sint Conditiones iusti ludi?* 119CAP. II. *Quid de Sponsione?* 121III. *Quid de Sortibus?* 122

Q U Æ S T I O VI.

De Locato, & Conducto, Emphyteusi, Feudo, & Libello. 123

CAP. I. *Quid de Locato, & Conducto?* ib.II. *Quid de Emphyteusi?* 128III. *Quid de Feudo?* 129IV. *Quid de Libello?* 131

Q U Æ S T I O VII.

De Pignore, Hypotheca, Affecuratione, Fidejussione, Compromisso, Transactione, & Compositione. 131

CAP. I. *Quid de Pignore, & Hypotheca?* ib.II. *Quid de Affecuratione?* 134III. *Quid de Fidejussione, Compromisso, Transactione, & Compositione.* ib.

D I S P U T A T I O IV.

De quasi Contractibus. 137

Q U Æ S T I O UNICA.

CAP. I. *Quæ sint obligationes ex negotiis gestis?* ib.II. *Quæ sint obligationes ex mandato?* 138III. *Quid sit officium Judicis?* 141IV. *Quid sint Gabelle?* 145

D I S P U T A T I O V.

De Simonia, & Beneficiis. 151

Q U Æ S T I O UNICA.

CAP. I. *Quid de Simonia in genere?* ib.§. I. *Quid sit Simonia?* ib.§. II. *Quotuplex sit Simonia?* 156CAP. II. *De Beneficiis Ecclesiasticis.* 158§. I. *Quid, & Quotuplex sit Beneficium Ecclesiasticum?* ib.§. II. *Quomodo acquiratur, & amittatur Beneficium?* 161CAP. III. *Quid de Simonia in materia Beneficiaria?* 167IV. *Quid de poenis Simoniacorum?* 171

SYL-

S Y L L A B U S ^{xxi}

DISPUTATIONUM, QUÆSTIONUM, CAPITUM, ET §§.

Quæ in IV. Tractatu Theologico-Morali

DE RESTITUTIONE

Continetur.

D I S P U T A T I O I.

De Restitutione in genere. 173

Q U Æ S T I O I.

De Jure, & Injuria. *ibid.*CAPUT I. *Quid, & Quotuplex sit jus, & injuria?* *ibid.*II. *Quid, & Quotuplex sit dominium?* 176III. *Quomodo acquiratur dominium?* 181

Q U Æ S T I O II.

De natura Restitutionis. 187CAP. I. *Quid sit Restitutio, & quæ sit ejus obligatio, & necessitas?* *ibid.*II. *An Restitutio sit actus Justitiæ commutativæ?* 190III. *An Restitutio esse possit actus alterius virtutis a Justitiâ commutativâ distinctæ?* 194

Q U Æ S T I O III.

De Radicibus Restitutionis. 201CAP. I. *Ad quid teneatur possessor, seu destructor bonæ Fidei ratione rei acceptæ?* *ibid.*II. *Ad quid teneatur Possessor, seu Damnificator malæ fidei ratione injustæ acceptationis?* 206III. *Ex qua culpa injustæ damnificationis teneatur damnificator malæ fidei?* 211IV. *Ex qua culpa teneatur quis restituere ratione contractus, aut quasi contractus?* 213

QUÆ-

Q U Æ S T I O IV.

De re restituenda. 218

- CAP. I. *An bona incerta sint restituenda?* ib.
 II. *An sint restituenda bona Adespota, seu quæ domi-
 num non habent?* 221
 III. *An restituenda sint bona communia, seu nullius par-
 ticularis propria?* 225

Q U Æ S T I O V.

De Persona Restituente. 226

- CAP. I. *Ad quid teneatur Mandans, seu Jubens?* ib.
 II. *Ad quid teneatur Consulens?* 228
 III. *Ad quid teneantur Consentiens, & Palpo?* 231
 IV. *Ad quid teneatur Prabens recursum?* 232
 V. *Ad quid teneatur Participans?* 233
 VI. *Ad quid teneantur Mutus, non Obstans, non Ma-
 nifestans?* 234
 VII. *Quo ordine prædictæ personæ teneantur restituere da-
 mnum sequutum?* 238
 VIII. *An prædictæ personæ teneantur singula in soli-
 dum?* 240

Q U Æ S T I O VI.

De Persona, cui restituendum. 242

- CAP. I. *Cui Creditori facienda sit restitutio?* ib.
 II. *Quis ordo servandus sit inter plures Creditores?* 245
 III. *An possit Creditor uti occulta compensatione?* 250

Q U Æ S T I O VII.

De circumstantiis Restitutionis. 253

- CAP. I. *Quando facienda sit Restitutio?* ib.
 II. *Ubi, & quibus expensis facienda sit Restitutio?* 255
 III. *Quo modo facienda sit Restitutio?* 257

QUÆ-

Q U Æ S T I O VIII.

De Causis excusationibus a Restitutione. 260

- CAP. I. *Quæ Causa ex parte Debitoris excusare possint a
 Restitutione?* 261
 §. 1. *De debito dubio.* ib.
 §. 2. *De Impotentia.* 262
 §. III. *De Necessitate Gravi, vel Communi.* 264
 §. IV. *De Necessitate Extrema.* 266
 §. V. *De Cessione Bonorum.* 268
 §. VI. *De Ingressu in Religionem.* 269
 CAP. II. *Quæ causa ex parte creditoris, vel aliorum, ex-
 cusare possint a Restitutione?* 271
 §. 1. *De Restitutione rei nocturna.* 272
 §. II. *De Remissione, Compositione, Transactione, &
 Assignmente debiti.* 273
 §. III. *De Excommunicatione, vel Pœna capitali.* 275
 §. IV. *De Compositione per Bullam.* ib.
 §. V. *De Consilio Confessarii.* 277
 §. VI. *De Auctoritate Judicis.* ibid.
 §. VII. *De Lege, & Prescriptione.* 278

D I S P U T A T I O II.

De Restitutione in Specie. 278

Q U Æ S T I O I.

De Restitutione Bonorum fortunæ. ibid.

- CAP. I. *De Restitutione ex Furto.* ib.
 §. 1. *Quæ sit Natura, & Species Furti?* ib.
 §. II. *De Quantitate rei requisita ad Furtum mortua-
 le.* 282
 §. III. *De Furtis minutis.* 284
 §. IV. *De Furtis domesticorum.* 287
 CAP. II. *De Restitutione ex rebus Ecclesiasticis, vel Sa-
 cris.* 290
 §. I. *De Restitutione fructuum Beneficii Ecclesiastici.* ib.
 §. II. *De restitutione Distributionum Chori.* 301
 §. III. *De Restitutione stipendiorum Missæ.* 302
 §. IV.

§. IV. De Restitutione rei Sacrae, vel Ecclesiasticae simoniae, vel indebite alienatae. 307

Q U Æ S T I O II.

De Restitutione Famæ, & Honoris. 311

CAP. I. Quæ Restitutio facienda sit ex detractioe? ib.

§. I. Quinam sit injustus detractor? ib.

§. II. Ad quid teneatur detractor? 321

CAP. II. Quæ restitutio facienda sit ex contumelia? 325

Q U Æ S T I O III.

De Restitutione bonorum Corporis. 326

CAP. I. De restitutione ex homicidio, vel mutilatione. 327

§. I. Quis sit injustus Homicida, seu Mutilator? ib.

§. II. Ad quid teneatur injustus Homicida, vel Mutilator? 336

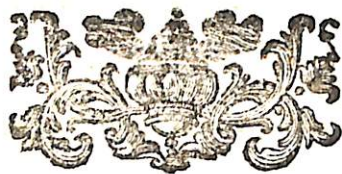
CAP. II. De Restitutione ex Stupro, aut defloratione. 339

III. De Restitutione ex Adulterio. 341

IV. De Restitutione ex Servitute. 343

Q U Æ S T I O IV.

De Restitutione bonorum animi. 345

TRACTATUS I.

Theologico-Moralis

DE CONSCIENTIA

E T

DE LEGIBUS.

EX est prima Regula morum; & Conscientia est veluti buccina illam nobis intime indicens. Hinc illa dicitur Regula extrinseca, & objectiva; hæc vero intrinseca, & formalis, nostrorum actuum. De utraque pro merito acturus, in quinque disputationes præsentem Tractationem distribuo: I. erit De Conscientia in genere: II. De Legibus in genere: III. De consuetudinibus: IV. De Dispensationibus: V. De Privilegiis.

DISPUTATIO I.

De Conscientia in Genere.

QUATUOR Quæstiones continet hæc Disputatio: I. est de Conscientia recta: II. De Conscientia erronea, & perplexa: III. De Conscientia dubia, & scrupulosa: IV. De Conscientia probabili.

Q U Æ S T I O I.

De Conscientia recta.

CONSCIENTIA quoad vim nominis est quasi Cordis scientia: & hæc potest esse triplex: prima, cum judicamus aliquid nos fecisse, aut non fecisse: & sic dicitur Testimonium Conscientie.

scientia; quod est tale, ut loco Proverbii sit, *Conscientia mille testes*. Secundo, cum judicamus aliquid nos bene, vel male fecisse: & sic dicitur quies, vel remorsus Conscientiæ. Tertio, cum judicamus aliquid faciendum, vel licite posse, aut non posse fieri; & sic dicitur Recta Ratio, Dictamen Conscientiæ, & absolute Conscientia; & de hac erit nobis sermo. Videndum ergo primo, Quid, & Quotuplex sit dictamen Conscientiæ? Secundo, An ex dictamine Conscientiæ desumatur Moralitas actus? Tertio, An ad moralitatem actus præter dictamen Conscientiæ requiratur Voluntarietas, & Libertas? Quarto, An actus ex concupiscentia, vel metu positus contra dictamen Conscientiæ, sit malus, & poena dignus?

CAPUT I.

Quid, & Quotuplex sit dictamen Conscientiæ?

Dico: Dictamen Conscientiæ est Judicium practicum, quo judicamus aliquid esse agendum, vel omittendum, tanquam licitum, vel illicitum. Doctores communiter.

Ratio est; quia Conscientia per hoc judicium proponit nobis Legem vel præcipientem, vel prohibentem, vel permittentem nostras operationes: ergo dictamen rectæ Conscientiæ est Judicium practicum, quod immediate versatur circa licitum, & illicitum. Dixi *immediate*; quia Judicium, quo judicamus de validitate, vel invaliditate actus (v. g. validam esse absolutionem cum Jurisdictione probabili, invalidum esse Baptismum in lixivio, &c.) non est proprie dictamen Conscientiæ; quia non versatur immediate circa licitum, & illicitum, seu circa honestatem, & inhonestatem illius actus, sed sistit præcise in judicanda ejus validitate, & invaliditate; ideoque est judicium mere speculativum; quare, ut reducatur in praxim, requiritur aliud Judicium; quo scilicet judicamus, licitum esse sic absolvere, illicitum sic baptizare; & hoc judicium, cum sit practicum, est proprie dictamen Conscientiæ.

Differt autem hoc dictamen a Synteresi in eo, quod Synteresis versatur solum circa prima Principia, v. g. *Quod tibi non vis, alteris ne feceris*; Conscientia vero versatur circa Conclusiones inde deductas, v. g. *Furari est illicitum*. Illa ergo comparantur Sapientiæ: hæc Scientiæ practicæ, seu Prudentiæ; cum dicet quid sit, vel non sit agendum, quod est praxis.

Duplex autem est dictamen conscientiæ: remote practicum, & proxime practicum, seu practice practicum. Primum est Judicium, quo judicamus, aliquid secundum se spectatum esse licitum, vel illicitum, v. g. licitum esse tueri suum, illicitum detinere alienum; & hoc Judicium, cum præcindat a circumstantiis hic, & nunc currentibus, est tantum remote practicum, ideoque dicitur etiam universale, & fere speculativum. Secundum est Judicium, quo judicamus, aliquid spectatis omnibus circumstantiis hic, & nunc currentibus, esse absolute licitum, vel illicitum; ponendum, vel non ponendum; & hoc Judicium, utpo-

te fin-

te singulare, est proxime, ac practice practicum, seu absolute, & simpliciter practicum; estque ultimum dictamen Conscientiæ, de quo nobis erit præcipuus sermo.

Infero primo, Dictamen remote practicum, seu fere speculativum sæpe discordare ab ultimo dictamine Conscientiæ: ut si illud dicet, licitum secundum se esse tueri suum, illicitum detinere alienum; hoc vero dicet, illicitum hic, & nunc esse tueri suum contra extreme indigentem, licitum hic, & nunc esse detinere alienum in gravi necessitate: non esse hic, & nunc restituendum gladium Domino furioso, &c. Ex quibus etiam patet, non solum non sufficere prius judicium ad licite operandum, sed sæpe contra illud esse eundem, cum Regula morum sit ultimum dictamen Conscientiæ, quod sæpe est illi oppositum, nisi vero aliqua actio ita sit illicita, ut in nullis circumstantiis evadere possit licita, uti est v. g. Mendacium; tunc enim Judicium de illa, etsi præcindat a circumstantiis, dici potest etiam practice practicum.

Infero secundo, Judicium mere speculativum, quo judicamus tantum de validitate vel invaliditate actus, a fortiori sapissime discordare a dictamine Conscientiæ v. g. si illud judicet, validum esse Baptismum in aqua distillata; hoc vero dicet, esse secundum se illicitum ob periculum frustrationis, cui exponitur Sacramentum. Et rursus hoc dictamen, cum nondum adhuc sit ultimum (præcindit enim a circumstantiis) discordare etiam potest ab eo, quod dicet hic, & nunc esse licitum talem Baptismum, in casu scilicet extremæ necessitatis, quo desit omnis alia aqua, sic enim ultimum dictamen non solum dicat licere, sed debere baptizari, saltem sub conditione; cum periculum frustrationis ex Dei benignitate cedat periculo Animæ.

Quæres, An ultimum dictamen Conscientiæ debeat esse moraliter certum?

Respondeo affirmative, cum D. Th. & Suar., asserente esse sententiam omnium Doctorum contra Vasq. Sanch. Sal., aliosque putantes, sufficere dictamen probabile de honestate, seu licentia actionis, quorum sententia, si bene explicetur, non loquitur de dictamine ultimo, ut mox patebit. Ratio communis est; quia essentialis subiectio Voluntatis creatæ Voluntati divinæ fert, ut licentia certo præcognosci, ut Conscientia dicet, licitum esse hic, & nunc talem operationem ponere, vel non ponere. Probabilis tantum, si enim talis licentia sit dubia, vel etiam tatis divinæ, utpote certo possidentis suam potestatem dandi, & dictans hic, & nunc licitum esse operari, vel non operari, debet esse certum de tali licentia.

Hinc qui operatur juxta ultimum dictamen Rationis, certo scit, se licite operari, hoc est non peccare; quia ponit actum conformem Regulæ formali, quæ certo dicat, eam operationem esse licitam, seu non peccaminosam; Neque obstat, quod sæpe dubitemus de præteritis actionibus, num in iis interfuerit peccatum;

4 Nam sæpe non bene recordamur, num debitam diligentiam adhibuerimus pro formando ultimo dictamine Conscientiæ; quo sententia dicebat Job. c. 9. *Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti*; at dum actu operamur secundum ultimum dictamen, certi sumus, quod ea operatio sit licita, seu non sit peccatum; Croix l. 1. n. 52., Qui n. 41. recte ait, errare eos, qui post actum, inspicunt libros: vel inquirunt, an quod fecerint, sit peccatum; hæc enim subsequens notitia non potest facere, ut actio præcedens fuerit, vel non fuerit peccatum; quod solum pendet a Conscientia, quam habebant, dum agerent, num scilicet putaverint, se peccare, necne.

Cæterum, quamvis possimus esse certi, quod nostra operatio secundum ultimum dictamen posita, non sit peccatum; tamen nunquam possumus esse certi, quod ea sit positive honesta, & multo minus quod sit positive bona, ut oportet ad salutem. Ratio est, quia ad positivam honestatem actionis requiritur non solum, ut ponatur actio, quæ judicatur licita, sed etiam ut ponatur ex motivo Virtutis, v. g. Eleemosynæ, ex motivo Charitatis, &c. quod difficile est scire, cum sæpe se offerant menti alia motiva humana, nec discernatur ex quo Voluntas sit mota; multo minus scire possumus, an actus ille sit supernaturalis, & ut oportet ad salutem; quo sensu videtur loqui Apostolus 1. ad Cor. 4. *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum.*

Denique, quamvis ad non peccandum requiratur iudicium certum de licentia actionis; tamen ad peccandum non requiritur iudicium certum de inhonestate actionis, sed satis est, si non adsit iudicium certum de ejus licentia, quia hoc ipso, quod operaris sine hoc iudicio, peccas contra Jus Dei, quod est in possessione dandi, vel denegandi licentiam, juxta jam dicta. Cæterum quando non adest iudicium certum directum de licentia actionis, statim adest iudicium certum reflexum de obligatione aliter operandi, vel abstinendi; ideoque contra hoc iudicium operando, peccas. v. Croix n. 65.

CAPUT II.

An ex dictamine Conscientiæ desumenda sit moralitas actus?

MORALITAS actuum est eorum Bonitas, & Malitia, quæ digni sunt laude, vel vituperio; ideoque ea competit solis actibus humanis, hoc est actibus liberis Homini habentis usum rationis: quales sunt actus interni Voluntatis per liberum arbitrium agentis, vel non agentis; & per Analogiam, actus reliquarum Potentiarum, qui Voluntatis imperio subduntur.

Porro Bonitas, & Malitia moralis actuum humanorum sumi potest dupliciter, objective, & formaliter. Bonitas, & Malitia objectiva desumitur ex objecto voluto honesto, vel inhonesto, juxta infra dicenda; hæc tamen præcise accepta est materialis tantum, nec

5 nec per se solam refundit in actum bonitatem, & malitiam formalem; ut patet in actibus, quibus somniantes prosequimur aliquod bonum, vel turpe, qui proinde nec sunt laude, aut vituperio digni. Videndum igitur primo, in quo sita sit Bonitas, & Malitia formalis humanorum actuum; secundo ex quo objecto desumenda sit eorum Bonitas, & Malitia objectiva.

Dico primo: Bonitas, & Malitia formalis humanorum actuum consistit in eorum conformitate, aut difformitate cum ultimo dictamine Conscientiæ, seu cum recta ratione. Ita D. Th. 1. 2. q. 18. a. 5. Azor. Fil., & alii.

Ratio est, quia quod conformatur Regulæ formali, dicitur rectum, seu bonum formaliter; quod ei difformatur, dicitur non rectum, seu peccaminosum, & malum. Atqui Regula formalis humanorum actuum est ultimum dictamen Conscientiæ, seu recta ratio: ergo &c.

Neque dicas primo, Legem Dei esse primariam Regulam; nam hæc non applicatur nisi per dictamen Conscientiæ, ideoque ex se remote tantum, & veluti exigitive est causa talis Bonitatis, & Malitiæ, imo quandoque actus est contra aliquam legem, & tamen est formaliter bonus, si nimirum proponatur per Conscientiam invincibiliter erroneam, ut conformis legi putatur; & similiter potest esse secundum se juxta legem, & tamen formaliter malus, juxta dicenda quæst. seq.

Neque dicas secundo cum Suar. Vasq. Laym., & aliis, Bonitatem, & Malitiam formalem consistere in conformitate, & difformitate cum ipsa Natura rationali, eo quod illud dicitur moraliter bonum, vel malum, quod decet, vel dedecet Naturam rationalem; nam hæc sententia facile conciliatur cum nostra, distinguendo duplicem conformitatem, & difformitatem, alteram fundamentalem, quæ certe est ipsa Natura rationalis, quæ quæ talis exigit actus rectæ rationi conformes: alteram formalem, & proximam, quæ est ipsa recta ratio, seu actuale Conscientiæ dictamen, quo judicamus, hoc decere, illud dedecere Naturam rationalem: quare tunc dicitur Voluntas bene moraliter operari, cum sequitur dictamen rationis ostendentis objectum esse conveniens Naturæ rationali, & consequenter Legi æternæ Dei: & vice versa dicitur male operari, cum sequitur objectum, quod a recta ratione ostenditur his disconveniens.

Quæres primo. An sit possibile peccatum mere Philosophicum, hoc est positum contra Conscientiam dictantem esse disconveniens Naturæ rationali, sed omnino ignorantem esse contra Legem Dei?

Respondeo negative; quia hoc ipso, quod cognoscitur aliquod esse disconveniens Naturæ rationali, cognoscitur tanquam indigna tractatio Personæ dignæ; atqui non potest cognosci ut indigne, cum sic potius a sua dignitate sit operari, ut liber: ergo in tantum cognoscitur ut indigna tractatio Personæ operantis, seu ipsius Naturæ rationalis, in quantum cognoscitur, ut indigna tractatio Personæ Superioris prohibentis, qui est Deus Superior ad totam Naturam rationalem, quæ ei conformari debet. Igitur non potest tunc ignorari Deus, si cogitetur, aliquid esse dedecens Naturam ratio-

nalem. Hinc ab Alex. VIII. ann. 1690. damnata fuit hæc Propositio de Peccato Philosophico: *Quod in eo, qui vel Deum ignorat, vel de Deo actu non cogitat, sit grave peccatum, sed non sit offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æterna pœna dignum.* Et ratio damnationis juxta nos est, quia hoc ipso, quod cognoscitur esse disconveniens Naturæ rationali, cognoscitur ut indigna tractatio Superioris prohibentis, adeoque Dei saltem sub conceptu confuso supremi Legislatoris, cujus legem Conscientia illa intime indicit, & consequenter omne peccatum est Theologicum.

Quæres secundo. Quodnam peccatum sit, agere contra Conscientiam confuse distantem, aliquod esse peccatum, itaut non discernat sit, necne veniale, an mortale?

Respondeo ex D. Th. apud Croix n. 2. in praxi vix fieri, ut operans, qui cognoscit aliquod esse malum, omnino abstrahat a gravi, & levi; quia Conscientia semper ita se habet, ut vel multum horreat, & tunc saltem confuse, & exercite apprehendit malitiam gravem: vel non ita horreat, sed quasi leve pertranscat, & sic apprehendit tantum malitiam levem. Sed ponamus casum esse possibilem. Azor. Bon. Sayr. Pal., & alii, dicunt semper fore mortale, quia amplectitur malitiam venialem, & mortalem, cum feratur modo indifferenti ad utramque: quod si cognosceret malitiam in materia determinata, Sanch. l. 1. Decal. cap. 11. n. 6. & alii, dicunt fore mortale, aut veniale, pro quantitate materiæ, v. g. si furetur rem levem, fore veniale, si gravem, fore mortale; quia cum se applicet determinate ad furtum, etsi non cogitet, an sit leve, vel grave, tamen vult malitiam, quæ hic, & nunc illi inest. Equidem probabilius cum Franc. Lug. de Consc. p. 1. c. 1. q. 2. dico, quod quamvis sit mortale operari cum Conscientia sic confuse distante, si simul subsit Suspicio, Dubitatio, &c. sit, necne mortale, cum sic exponas jam te periculo peccandi mortaliter: tamen si nulla subsit hujusmodi cogitatio, erit tantum veniale, quia neque cognoscitur periculum peccati mortalis, neque obligatio magis inquirendi, neque indifferentia, quam objectum habet ad malitiam mortalem, & venialem: ergo sic operans non est positive indifferens ad utramque malitiam, sed tantum ad malitiam, quæ non excedit venialem; præsumendus enim saltem virtualiter, & implicite judicasse, malitiam esse levem, ut ait Laym. l. 1. t. 2. c. 4. n. 7., quæ ratio militat tum in materia indeterminata, tum determinata, v. Croix n. 3.

Dico secundo: Bonitas objectiva humanorum actuum desumitur solum ab objecto formali; malitia vero etiam ab objecto materiali; ita Franc. Lug. Medin., & alii cum D. Th. 1. 2. q. 12. a. 2., & 6.; ratio est, quia actus moraliter bonus debet esse amor honestatis propter ipsam honestatem; qui enim erogat Eleemosynam, & non habet pro fine sublevationem Paupertatis, nec aliud motivum alterius Virtutis non ponit actum moraliter bonum, nec laudabilem, nec dignum præmio: ergo actus moraliter bonus sumit suam bonitatem objectivam unice a fine bono, quod est objectum formale. Contra vero malitia objectiva desumitur non solum ab objecto formali, sed etiam a materiali; qui enim Pau-

peri

peri denegat debitam Eleemosynam, etiam si nullum prævum finem habeat, est Immisericors; & ratio ex D. Dionys. De div. nom. cap. 4. est, quia *Bonum ex integra causa, malum ex singulis defectibus*: ergo ad bonitatem objectivam actus requiritur bonitas objecti tum materialis, tum formalis, ad malitiam vero sufficit alterutrum.

Hinc qui erogat Eleemosynam Virgini pauperi, ut eam inducat ad copulam, non est Misericors, sed Deflorator, quia hoc habet pro objecto formali; qui autem erogat propter amorem Dei, simpliciter non dicitur exercere actum Misericordiæ, sed Charitatis, adeoque habet meritum non illius, sed hujus Virtutis, quia tum intentio finis, tum electio medii habent pro objecto formali complacere Deo. Contra vero, qui negat Eleemosynam Pauperi, ut illum inducat ad patrandum homicidium, est simul Immisericors ratione objecti materialis, & Homicidia ratione objecti formalis; & qui vult furari propter adulterandum, est simul Fur, & Adulter, quamvis sit magis Adulter, cum objectum formale præstet materiali. v. Franc. Lug. de Consc. p. 2. c. 8. q. 2.

Hinc etiam sequitur, ut Bonitas, & Malitia objectiva actuum desumatur etiam a circumstantiis, si hæc sint volitæ, quia sic transeunt in naturam objecti, adeoque si dicant specialem conformitatem, aut disformitatem cum dictamine Conscientiæ, tribuunt actui humano speciem moralem: sic qui vult occidere Hominem in loco sacro, homicidium simul, & sacrilegium committit; qui vult iter agere ad ædificandum alios, ab hac circumstantia, tanquam ab objecto illa itineratio bonitatem desumit, &c. qui autem iter agit ad adulterandum, non tenetur confiteri illam iriiterationem, sed tantum adulterium, quia illa de se non est mala, v. Vasq. 1. 2. d. 5; cap. 1. & 2.

Quæres primo, An sit possibilis actus humanus indifferens in individuo?

Respondeo cum D. Th. Suar. Bell. Fil. Laym. & innumeris aliis contra D. Bon. Alenf. Gabr. Scot. Vasq. & alios, probabilius negative; quia quamvis plures sint actus humani indifferentes secundum speciem, hoc est, qui secundum se, & præcisi ab omnibus circumstantiis individuantes, neque conformes, neque disformes sunt rectæ rationi, ut tollere festucam, petere campum, fricare manus, &c. tamen hi, & similes actus considerati in individuo, hoc est positi deliberate, & humano modo cum omnibus circumstantiis, si fiant ob solam delectationem sensibilem; sunt positive mali; contra rationem enim est figere suum finem in illa, quam non propter se, sed propter aliud indidit nobis Natura; ut constat, ex Prop. 8. & 9. damnatis ab Inn. XI. quæ prior sic habet: *Comedere, & libere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum, modo non obstat valetudini; quia licite potest Appetitus naturalis suis actibus frui.* Posterior autem hæc est: *Opus conjugii ob solam voluptatem exercitum penitus caret culpa, & defectu veniali.* Quod si fiant saltem implicite propter commodum Naturæ, probabilius non sunt mali, etsi actu non ordinentur ad alium finem Virtutis; satis enim est, ut ordinentur virtualiter, & ex natura operis, nec adsit dispositio con-

traria Operantis, ut docent Nostri communiter contra Thomistas; an autem sic dici possint indifferentes, ita ut neque sint boni, probabilius dico cum Franc. Lug. l. 2. in fine, dicendos esse potius bonos: quamvis tam infimæ Bonitatis, ut vix honestatem attingant alicujus Virtutis simpliciter dictæ; sunt enim in Naturæ commodum, & levamen, ad quod sunt ab ipsa ordinati.

Hinc si comedis, vel uteris Matrimonio ob solam voluptatem sensus, peccas saltem venialiter contra ordinem Naturæ, quæ in his voluptatem adnexuit, non ut finem, quo fruamur, sed ut medium, quo utamur, ex cit. prop. damn. Si autem utaris ea voluptate saltem implicite ad commodum Naturæ nutriendæ, ad procreationem, ad sedandam Concupiscentiam, non peccas, etiam si actu non ordines ad finem Virtutis, quia talis ordo sic habetur virtualiter ex natura operis, nec adest dispositio contraria Operantis; & consequenter actus est etiam bonus ex jam dictis. Similiter prospicere campum, audire musicam, ludere, venari, &c. cum a Natura ordinata sint præcise ad relaxandum animum, si ea ponas ob delectationem illam conservationi Vitæ consonam, non peccas, imo bene operaris, quia delectatione ista de se ordinabili ad vitæ conservationem uteris, non frueris, etiam si explicite eam solum intendas; nam saltem implicite eam ad vitæ conservationem ordinas.

Noto tamen, quod quamvis non sit obligatio actu ordinandi singulas nostras actiones ad finem Virtutis, & ad Deum; nihilominus est aliqua obligatio ordinandi, saltem virtualiter ad finem Virtutis, & habitualiter ad Deum, cui eas debemus titulo Supremi Domini, Creatoris, Conservatoris, Redemptoris, & Finis positive ultimi. Croix l. 5. n. 209. Dixi, *Saltem virtualiter ad finem Virtutis*, quia intentio semel habita talis ordinationis debet perseverare saltem ut influat in nostras actiones, reddatque eas virtuosas, ut oportet; ideoque non sufficit habita semel in vita, sed sæpe repetenda. Dixi: *Et habitualiter ad Deum*; quia si sit virtualis ordinatio ad finem cujusvis Virtutis, est saltem habitualis, & interpretativa ad Deo complacendum. v. Croix n. 194. & 317.

Quæres secundo. Unde desumenda sit gravitas, vel levitas peccati?

Respondeo, Illud esse peccatum mortale, in quo concurrunt hæc tria, Gravitas materiæ, plena Advertentia, & plenus Consensus. Contra vero illud esse veniale, cui unum horum desit, quia non videtur decere Divinam Bonitatem æternis suppliciis punire Hominem peccantem in materia levi, vel cum semiplena tantum advertentia, vel cum imperfecto tantum consensu.

Materia dicitur gravis, non physice, sed secundum existimationem moralem, quam scilicet Prudentes horrent, & apprehendunt ad eum modum, quo alias res graves. Hinc ratione materiæ alia dicuntur mortalia ex genere suo; alia ex toto genere. Mortalia ex genere suo sunt, quorum materia plerumque est gravis, potest tamen esse levis: ut sunt peccata contra Charitatem sui, vel Proximi, quæ pro quantitate materiæ magna, vel parva in existimatione morali, sunt mortalia, vel venialia: idem est de Voto, & Juramento Promissorio rei magnæ, vel parvæ: idem

de Religione, si scilicet multum, vel parum fureris rei Sacræ; si mentiaris in materia necessaria, vel libera Confessionis, &c. Mortalia vero ex toto genere sunt, quorum materia, quamvis physice minoretur, nunquam tamen admittit parvitatem moralem, sed in existimatione morali semper reputatur gravis: ut sunt peccata immediate, & directe contra Deum, puta, Hæresis, Blasphemia, Superstitio, Simonia Juris Divini, Irritatio Sacramentorum, Fractio Sigilli Sacramentalis, Jejunii naturalis ante Communionem, &c. Item peccata, quæ in gravissimum humani generis præjudicium cederent, si admitterent moraliter parvitatem materiæ, ut in re Venerea, in qua si vel minima voluptas illicita esse posset venialis, ex vehementia hujus passionis, & exigua aversione a veniali, sequeretur ingens corruptela Naturæ in gravissimum præjudicium humanæ generationis.

Econtra vero datur materia ex toto genere levis, ita ut quantumvis physice crescat, nunquam pertingat ad gravitatem moralem: ut sunt Prodigalitas, Avaritia, Mendacium, Inobservantia promissionis mere gratuitæ, Suspicio absque judicio certo, Communicatio in civilibus cum Excommunicato vitando, &c. in quibus, utcumque materia evadat physice major, peccatur per se loquendo tantum venialiter; præciso tamen scandalo, contemptu, damno, periculo, vel Conscientia erronea juxta dicenda q. 2.

Denique si plurium venialium materiæ non uniantur ad constituendum aliquod unum, nunquam pertingunt ad culpam mortalem; ut sunt multa Mendacia, multa Verba otiosa, multa Venialia circa plures Missas, plura Jejunia, aut Horas Canonicas plurium dierum. At si venialium materiæ coalescant ad constituendum aliquod unum moraliter grave, peccatur tandem moraliter: sic multa furtula facta eidem personæ, peccatur tandem mortaliter uniantur tandem ad constituendum damnum grave, ita ut in ultimo furtulo constitutivo talis damni peccetur graviter: idem est de multis comestiuiculis eodem die Jejunii, de multis parvis confabulationibus in eadem Missa, de multis parvis omissionibus in Floris unius diei, &c. Hinc Propositum plurium venialium in hoc secundo casu est per se mortale ratione materiæ: secus vero in primo casu, in quo solum per accidens potest esse mortale, ob periculum, v. g. labendi in illud; ita Palaus.

Quomodo autem peccatum etiam in materia gravi evadere possit veniale ratione semiplenæ advertentiæ, vel imperfecti consensu erronei, dicam commodius cap. seq. & quomodo ratione Conscientiæ erroneæ, dicam q. 2. c. 2.

Quæres tertio. Unde desumenda sit diversitas specifica peccatorum?

Respondeo. Illa peccata esse specie diversa, quæ vel opponuntur diversis specie Virtutibus, vel eidem Virtuti modo notabiliter diverso. Prior pars patet, quia sicut Virtutes diversæ speiunt: sic Furtum rei Sacræ habet duas malitias specie distinctas, quia opponitur Justitiæ, in quantum est violatio juris alieni, & opponitur Religioni, in quantum est violatio rei Deo consecratæ: similiter si idem Jejunium præcipiatur ab Ecclesia ex motivo

Temperantiæ, a Superiore ex motivo Obedientiæ, a Confessione ex motivo integrandi Sacramentum Pœnitentiæ, & promissum sit Deo ex voto, si illud frangas uno actu committis quatuor peccata specie distincta contra quatuor virtutes specie diversas: e contra vero si frangas Jejunium in Vigilia S. Matthæi incurrenda in quatuor Temporibus Quadragesimæ, unum peccatum committis, quia duo hæc præcepta Ecclesiæ sunt ex eodem motivo Temperantiæ, Sanch. l. 4. Decal. cap. 11. n. 25.

Secunda pars probatur, quia eidem Virtuti opponi possunt duo actus modo adeo notabiliter diverso, ut qui propensus est ad unum eorum, quantum est ex ejus malitia non sit propensus ad alterum; & hoc apud Becan. Bon. & alios communiter sufficit, ut sint duo peccata specie diversa: sic secundum D. Th. Avaritia, & Prodigalitas, quamvis oppositæ eidem Virtuti Liberalitatis, specie tamen inter se differunt: similiter Copula tentata, & Copula consummata; Pollutio tactibus propriis, vel alienis: Sodomitia agentis, vel patientis &c. quamvis opponantur eidem Virtuti Castitatis differunt tamen specie, eo quod opponuntur modo adeo notabiliter diverso, ut qui propensus est ad unum eorum, non ideo sit propensus, imo horrere possit alterum. v. Croix de Pœnit. a n. 990.

Infero primo. Desiderium specie distingui juxta executionem externam, quia cum tendat Voluntas ad objectum, uti est in se, non potest ab ejus malitia, ejusque circumstantiis affective præscindere: hinc qui desiderat furari rem Sacram, peccat tum contra Justitiam, tum contra Religionem; qui concupiscit Mulierem alienam, peccat tum contra Castitatem, tum contra Matrimonium, idque verum est, etiam si non desideret illam ut sacram, hanc ut alienam; sufficit enim si cognoscat has circumstantias, ut sint illi Voluntariæ, & tribuantur culpæ; Doctores communiter. Datur autem desiderium inefficax de malo Proximi, puta de ejus morte, quatenus hanc cupis, nolis tamen ipsam inferre; & tunc si eam cupis ob aliquod emolumentum temporale, peccas graviter contra Charitatem, vel etiam contra Pietatem, vel etiam contra Religionem, si ille sit Proximus, vel Parens, vel Sacerdos; ut colligitur ex prop. 13. & 14. damnatis ab Inn. XI. quarum prior est: *Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicujus tristari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere, & desiderare, non quidem ex displicentia Personæ: sed ob aliquod temporale emolumentum*: Posterior autem est: *Licetum est absolute desiderio cupere mortem Patris, non quidem ut malum Patris, sed ut bonum cupientis; quia nimirum ei obventura est pinguis hæreditas*. Quod si eam cupias, ne ille Deum offendat, ne inferat damnum Reipublicæ, aut Religioni, vel ut fervetur ordo Justitiæ Divinæ, ne venialiter quidem peccas, ob bonum præponderans; D. Th. & alii communiter. Denique datur desiderium conditionatum objecti mali, puta, *Vellem, si non esset malum*; & tunc si objectum illud sit prohibitum jure tantum positivo, ut si die Jejunii desideres comedere carnes sub conditione, quod non esset Jejunium, non peccas nisi ad summum venialiter; idemque est, si ob-

si objectum prohibitum jure naturali expoliari possit malitia, ut si Sacerdos desideret Matrimonium sub conditione, quod esset liber a Voto. Sanch. l. 1. Dec. c. 2. Cajet. & alii: fecus vero si a malitia spoliari omnino non possit, ut si desideres blasphemare, si liceret; quia cum conditio sit impossibilis, convinceris absolute desiderare, licitam esse Blasphemiam, Sanch. Azor. & alii contra Vasq. Bon. & alios.

Infero secundo. Delectatio morosa, qua Voluntas deliberate delectatur de objecto turpi, absque desiderio executionis, si sit de objecto turpi qua tali, erit certe peccatum in ejus specie, puta delectatio morosa de copula cum aliena formaliter, qua aliena, est peccatum Adulterii; displicentia morosa de bono Proximi, ut bono illius, est peccatum Invidiæ, &c. quia actus specificatur ex suo motivo formali. Si vero sit de objecto turpi, sed non qua tali, tunc si illud sit prohibitum jure tantum positivo, non videtur peccatum saltem mortale; ut si quis die Jejunii delectetur de comestione carniæ; quia cum addit desiderium executionis, præscinditur a circumstantia prohibitionis; idemque est si objectum prohibitum jure naturali spoliari possit sub aliqua circumstantia a malitia, ut si delecteris de occisione Proximi ex amore Justitiæ; si autem delecteris ob aliquod temporale emolumentum est mortale, ex Prop. 15. damnata ab Inn. XI. *Licetum est Filio gaudere de parricidio Patris a se in ebrietate perpetrato propter ingentes divitias inde ex hæreditate consecutas*. Delectatio autem morosa in re Venerea semper est mortalis, quia ob vehementem hac in re Concupiscentiam, facile inde commoventur spiritus veneri, qui sunt inchoatio quædam copulæ; quæ ratio militat non solum de tali delectatione positive quæsitæ, sed etiam deliberate non repressa; probabile tamen est non variare speciem pro varietate objecti: ita ut si sit de Copula cum aliena, quatenus Femina est, non quatenus aliena, non sit peccatum Adulterii, quia affective præscindit a circumstantia alienæ: Vasq. Bon. Pal. plurimique contra Suar. Sanch. aliosque apud Merol. d. 2. c. 4. Complacentia autem de pollutione jam secuta in somno, non quidem ob delectationem habitam in sensu, sed ob corporis levamen, non est peccaminosa; quia talis pollutio est evacuatio quædam naturalis, sicut sudor: nec est in damnum alterius; ideoque & complacere, imo & desiderare eam potes ob bonum finem. Vasq. Sanch. n. 19. Porro non sic est gaudere de Parricidio patrato in somno ob magnas divitias inde ex hæreditate consecutas, ex cit. Prop.

Quæres quarto, Unde desumenda sit multiplicitas numerica peccatorum?

Respondeo, Numerum peccatorum in eadem specie desumi vel ex Interruptione actuum, vel ex Fine, ad quem ordinantur. Interruptio fit primo per Retractionem; quoties enim revocas priorem Voluntatem peccaminosam, & iterum eam reassumis, de novo peccas; quia prior actus per retractionem fuit completus, & terminatus, & consequenter per novam omnino deliberationem distinctum numero peccatum committis: fit secundo per notabilem Distantiam inter unum, & alium actum, ita ut præ-

prudenter judicetur prior actus omnino defuisse, nec mansisse in aliquo suo effectu, seu virtute, qua influat in posteriorem actum: sic enim certe sunt duo peccata distincta; secus vero si prior maneat virtualiter influens in posteriorem; qui enim volens homicidium indormiat, & postea mane vigilans statim redeat ad volendum, censetur idem numero peccatum continuatum in virtute relicta; non sic vero, si non statim, sed ex nova occasione redeat. In dubio autem satis est explicare tempus in Confessione, dicendo v. g. *Per mensem Puellam turpiter concupivi*.

Ex Fine autem, ad quem ordinantur plures actus, evadunt hi unum numero peccatum, si & ipsi per se tendant ad eundem finem, & ex intentione Operantis ad eundem ordinantur: v. g. Titius verba turpia, oscula, tactus, &c. habuit cum aliena in ordine ad copulam inde securam, ea omnia unum numero peccatum sunt, ideoque satisfacit confitendo: *Habui copulam cum aliena*. Contra vero si tantum intendit turpia verba, & deinde ex nova Voluntate osculetur absque ulteriori animo, & deinde tangat absque intentione copulæ, tum demum habeat copulam, sunt quatuor peccata in Confessione explicanda, quia in singulis animus sistit, & committit malitiam per se consummatam: Doctores communiter. Similiter si plures actus non per se ordinantur ad consummationem unius operis, sunt plura peccata, etsi ab Operante ordinantur ad eundem finem; sic si ex intentione habendi centum, centies furatus es eidem ducatum, centies peccasti; quia singuli actus per se non ordinantur ad invicem: idemque est secundum Bon. & alios communiter contra Rodr. Gob. & alios, si tempore continuato absolvas in peccato centum Pœnitentes, centies peccas; quia conficis 100. Sacramenta; idemque secundum Vasq. Con. Pal. & alios contra Henr. Dian. aliosque, si in peccato ministros Communionem centum Hominibus, quia singulæ sunt completa ministratio Sacramenti.

An autem unus physice actus sit plura numero peccata, si tendat in objecta numero distincta, ut si uno ictu occidas tres Homines, dubitant Doctores. Negant Suar. Bon. Lug. & alii apud Dian. p. 1. t. 7. r. 17. quia non multiplicatur Concretum unum numero actus: sicuti ergo unum est numero peccatum, si uno actu fureris eidem tres ducatos, ita si uno ictu occidas tres Homines. Affirmant Azor. Vasq. Castrop. alique plurimi cum Dian. p. 3. t. 4. r. 184. quia est læsio plurium Jurium; non sic de illo furto, cum singuli ducati ad eandem Personam spectantes, consent unum Jus: singulorum vero Occisorum Jus est omnino distinctum. Cæterum in praxi tutum est confiteri, *Uno ictu occidi plures*, quia sic intelligitur, quantum satis est, peccatum, quod in individuo commisisti, Lug. Tamb. Leand. & alii. Similiter si uno actu Detractionis graviter læsisti plures; si uno proposito intendas omittere Horas debitas toto anno, &c.

An præter dictamen Conscientiæ requiratur ad Moralitatem actus, ut sit etiam voluntarius, & liber?

VOLUNTARIUM dicitur de actu Voluntatis tendente in objectum ac denominante illud volitum; definitur autem 3. Eth. 1. *Quod est a Principio intrinseco cognoscente singula*: duo ergo requirit; primo, ut procedat a Principio intrinseco; ideoque quod ab alio in se sit, non est tibi Voluntarium, & si fiat te invito, dicitur etiam tibi Violentum, & Coactum: secundo, ut procedat cum præcognitione singulorum, hoc est omnium, ex quibus tanquam ex objecto desumitur Moralitas actus; ideoque operationes vegetativæ non sunt tibi Voluntariæ, sed tantum Naturales, quia ex nulla præcognitione procedunt, & operationes sensitivæ Brutorum non sunt eis Voluntariæ, sed tantum Spontaneæ, quia non procedunt ex cognitione singulorum, in quibus est actio, seu Moralitas actus. Igitur in solo Homine Spontaneum potest esse Voluntarium; & hoc aliud est directum, quod scilicet est in se tale, ut si quis occidat Hominem sciens esse Hominem: aliud est indirectum, quod scilicet est Voluntarium tantum in causa, ut si sciens te in Ebrietate facile alios occisurum, te inebries; Homicidium enim inde secutum est indirecte Voluntarium: de qua re fusius infra.

Liberum dicitur, quod est a Principio intrinseco, quod possit omnibus requisitis ad agendum, physice potest agere, & non agere. Itaque Liberum includit essentialiter Voluntarium, eique addit indifferentiam Arbitrii ad actum, & omissionem actus, quæ actum, & actum oppositum, quæ dicitur Libertas contrarietatis, & specificationis. Hæc indifferentia Arbitrii sita formaliter est in Voluntate; ejus tamen radix dicitur esse Judicium Rationis indifferens, hoc est advertens ad Bonitatem simul, & Malitiam objecti, puta ad ejus convenientiam Rationi, & disconvenientiam Sensui, vel e converso; ex hoc enim Judicio Voluntates habent in suo arbitratu se libere determinare ad amandum, vel non amandum, &c. Itaque ad actum liberum requiritur Advertentia, & Deliberatio: his expositis,

Dico primo, Ad Moralitatem actus, præter dictamen Conscientiæ, requiritur etiam, ut sit Voluntarius. Doctores communiter.

Ratio est, quia si actus non sit a Principio intrinseco, & cum præcognitione singulorum, ex quibus, tanquam ex objecto, desumitur Moralitas, non reddit subiectum laude, vel vituperio dignum; ut patet in actibus Brutorum, Somniantium, Amentium, &c. ergo præter dictamen Conscientiæ requiritur Voluntarietas ad Moralitatem actus. Et quidem ut actus sit bonus, & positive objectivæ, sed etiam ut sit positus propter ipsam: ut autem sit etiam si non sit positus propter ipsam; Bonum enim, ut diximus, ex integra causa, malum ex singulis defectibus; ideoque etiam sufficit, si sit Voluntarius directe, si indirecte.

Quæ.

Quæres primo, An quodcumque peccatum, quod est Voluntarium in causa, sit Voluntarium tantum indirecte?

Respondeo, Ex Avil. Henr. Sa, & aliis communiter cum distinctione; si enim sit Voluntarium in causa remota, nec de se efficaci, sed veluti casu, & per accidens, ab ea secutum: tunc si prævideatur ejus periculum, non vero intendatur, erit Voluntarium tantum indirecte: v. g. si velis leviter tantum vulnerare, prævidens tamen periculum vulnerandi graviter, mors illa præter intentionem secuta, erit tibi Voluntaria tantum indirecte: similiter si projiciens aliquid e fenestra, dubites tamen, vel suspiceris fore, ut quis tunc transeat per viam, & is forte inde transiens occidatur, erit hoc Homicidium tibi indirecte tantum Voluntarium, & ut dicitur, *Casuale*, non quidem simpliciter; sic enim nullum foret peccatum, sed secundum quid: quatenus præter intentionem; cum peccaveris tantum in hoc, quod dubitans non adhibueris debitam diligentiam ad illud præcavendum: similiter dic de Homicidio patrato in Ebrietate; si enim illud nullatenus prævideris, nullatenus es reus Homicidii; si vero prævideris ante Ebrietatem, vel aliquo pacto suspicatus fueris, est tibi Voluntarium indirecte, cum debueris præcavere in causa, non te inebriando; ubi etiam noto ex Sanch. te non peccare tunc, cum in Ebrietate occidis, cum hic actus non sit in seipso Voluntarius, nec Liber; sed peccare tunc, cum te inebrias, & quidem duplici peccato, Ebrietatis, & Homicidii, quamvis, ut incurras Irregularitatem requiratur Homicidium in Ebrietate jam secutum.

At si aliquod sit Voluntarium in causa propinqua, & de se efficaci, & quidem præcognita ut tali, tunc erit Voluntarium directe, etsi expresse non intendatur: v. g. si lethaliter vulneres Titium, vel propines ei Venenum advertens esse mortiferum, Homicidium etiam post multos dies inde secutum, erit voluntarium directe, & ut dicitur, absolute Voluntarium; quia etsi expresse non intenderis mortem, tamen est moraliter impossibile, ut, dum scienter ponis talem causam, non illam directe, & saltem implicite intendas, Doctores communiter contra aliquos apud Vasq. 1. 2. d. 24. c. 2. ideoque incurris Irregularitatem difficile dispensabilem, & in omnibus Privilegiis exceptam, utpote ex Homicidio simpliciter Voluntario.

Quæres secundo, An sit imputabile ad culpam, tanquam indirecte Voluntarium id, quod prævidetur provenire ex causa, quam per accidens vitare non teneris?

Respondeo, Casum hunc esse hujusmodi: Titius comedit temperate, prævidens tamen inde futuram spirituum genitalium commotionem: Berta cum decenti ornatu juxta suum statum it ad Templum, prævidens tamen se ab aliis turpiter concupiscendam, &c. quæritur an illa Commotio, an hæc Concupiscentia, sit illis voluntaria indirecte, & imputabilis ad culpam? Negativa sententia est communis, cum Sanch. l. 9. de Matr. d. 45. contra Vasq. loc. cit. c. 3. & alios, quia si causam non teneris vitare, neque teneris vitare effectum: ergo sicuti ad culpam non imputatur causa posita, ita neque effectus inde secutus: dummodo

modo ex hujus intentione non ponatur ea causa; si enim Titius ea intentione comedit, ut sequatur Commotio; vel Berta ea intentione eat ad Templum, ut turpiter concupiscatur; tales effectus sunt eis Voluntarii moraliter, & imputabiles ad culpam, quia licet non teneantur ab iis abstinere, tenentur tamen abstinere ab iis faciendis, vel permittendis cum tali intentione. Quod autem dicitur l. 1. de *Usuf. Petit.*: Qui vult causam, in qua prævidetur eventus futurus, vult pariter eundem effectum; intellige de causa, quam teneris vitare; de causa autem, quam non teneris vitare, solum sequitur, ut effectus dici possit Voluntarius physice, vel quasi physice; non autem moraliter, seu imputative ad culpam, ut bene notat Laym.

Hanc doctrinam extendit Sanch. primo ad omnes causas per accidens, quæ secundum se sunt licitæ; ut Equitatio, Auditio Confessionum, Usus Chirurgiæ, Fricatio pudendorum ex necessitate, &c. ex quibus prævidetur per accidens sequi pollutio. Extendit secundo ad causas per accidens, aliunde tantum illicitas; ut si quis calida comedat excedens in cibo, potu, &c. ex quibus prævidetur secuturam pollutionem; hæc enim prævisa in his causis per accidens, & non intenta, non videtur lethalis. Extendit tertio etiam ad causam leviter prohibitam in eodem genere; ut si ex tactu levi manus, visu, verbis, lectione, venialiter turpibus, sequatur pollutio: modo in his omnibus desit intentio, juxta jam dicta, & insuper periculum consentiendi in effectum. v. Sanch. l. c. n. 16. 17. 18. & 19.

Demum eandem doctrinam extendit idem Sanch. l. 1. Decal. c. 16. n. 43. ad effectus, qui per accidens sequuntur ex Somno, aut Ebrietate; modo non sint in damnum tertii: v. g. si prævidens secuturam in somno pollutionem, is cubitum, vel situm occupas commodum ad indormiendum, ea tibi non imputatur culpæ, brietate, modo non prævideas eam secuturam ex tactibus inhonestis per se illam causantibus. Si autem prævideas in Somno, aut Ebrietate, secuturam Fornicationem, aut Homicidium, imputantur culpæ, quia illa est in damnum Proles, hoc in damnum Occisi; evitatur tamen hæc culpa, si præcaveris te ligando, &c. Si demum prævideas te in Ebrietate prolaturum Contumelias, Hæreses, Blasphemias, Perjuriam, &c. Sanch. ib. cum commetia, neque adeo lædunt; secus vero dicit de reliquis, utpote quæ a Deo non accipiuntur, ut facietia; sed Franc. Lug. de Confacta, quod tamen non videtur fore mortale, præciso scandalo.

Quæres tertio, An effectus pravus prævisus in causa culpabiliter posita, sed secutus quando ea tolli non potest, sit Voluntarius, & in se culpabilis, ita ut sit in Confessione exprimens? Respondeo, Casum esse hujusmodi: Projecisti Breviarium præhorarum sit novum peccatum aperiendum in Confessione? Distinguendum puto cum Sanch. l. 9. Matr. d. 45. n. 29. Castrop. Henr. Becan. Dian. & aliis: si enim, antequam sequatur effectus, prava

Voluntas sit per penitentiam retractata, nego; si vero non fuerit retractata, affirmo. Ratio est, quia non ibi, sed hic, permanet Voluntarium, sive habitualiter, quatenus non fuit retractatum; sive etiam virtualiter, quatenus operatur per causam jam positam: hinc si post projectionem Breviarii statim doleas, non teneris confiteri omissiones Horarum debitarum diebus sequentibus; cum non sint peccata, sed meri effectus peccati: similiter si culpabiliter neglexeris discere, an hodie sit audienda Missa, & adveniente tempore velis, sed non possis eam audire, non peccas non audiendo, neque adeo teneris confiteri, nisi illam culpabilem negligentiam: similiter si propinasti venenum Titio, & antequam moriatur, confessus sis, te propinasse, non teneris, morte deinde secuta, iterum confiteri Homicidium; quia hoc non est complementum peccati antecedentis, uti actus externus est complementum interni; sed merus effectus peccati jam completi, & retractati, Sanch. l. c. contra Sotum in 4. d. 12. q. 1. Hinc probabiliter neque incurris Excommunicationem reservatam, aliasve poenas medicinales Homicidio adnexas; quia, dum hic effectus sequitur, non es habitualiter contumax; incurris tamen Irregularitatem, cum hæc non sit poena mere medicinalis requirens contumaciam; sed Inhabilitas; & similiter incurris obligationem restitutionis damni secuti, cum ad hanc satis sit prava Voluntas ponens causam, etsi per Penitentiam interrupta, & effectus damnosus inde secutus; Sanch. l. c. & alii.

Contra vero si effectus provenerint, cum Voluntas nondum erat retractata, sunt confitendi; cum sint saltem complementa peccati externi, & participant malitiam per extrinsecam denominationem a causa præterita: Doctores cit. contra Vasq. & Azor. apud Franc. Lug. de Conf. p. 2. q. 3. n. 26. Neque dicas, ad peccatum requiri Libertatem actualem. Nam falsum est hoc de peccato per extrinsecam denominationem dicto, ad quod sufficit Libertas manens moraliter, & habitualiter non retractata, & quodammodo virtualiter, quatenus operatur per causam jam positam: sic Servus contra mandatum Domini dormiens, vere dicitur peccare tali somno, quamvis post datam somno causam non sit in ejus potestate vigilare: similiter qui procurat pollutionem apponendo causam, ut sequatur, vere peccat in ipsa pollutione, etsi post appositam causam non possit amplius impediri pollutio: idem est de quavis prava Voluntate ponente causam per se effectus, si non sit retractata. v. Sanch. l. c. & l. r. decal. c. 16. n. 46. & Franc. Lug. l. c.

Quæres quarto, Quomodo dicatur aliquod Voluntarium tacite, virtualiter, habitualiter, & interpretative?

Respondeo, tacite Voluntarium dici, quod ex Juris fictione, & præsumptione accipitur ut expressum; sic si te præterite efficiatur aliquod in tui commodum, & facile potens contradicere, non contradicas, illud censetur tibi Voluntarium, ex Reg. 4. Jur. in 6. Qui tacet, affirmat; hinc sufficit tacitus consensus pro Matrimonio, aliove Contractu, &c. idem est, si debeas, & commode possis aliquod damnum, puta Furtum impedire, & non impedias, ideoque si tenebaris ex Officio impedire, peccas contra Justitiam, & teneris ad restitutionem; si tenebaris ex Charitate, peccas con-

contra hanc tantum Virtutem, neque adeo teneris restituere: contra vero si contradicere commode non possis, aut non debeas, illud non erit tibi Voluntarium, quia tunc: *Nec fateri, nec negari censeris*, ex Reg. 44.

Virtualiter Voluntarium dicitur, quod procedit ab Intentione formaliter jam habita, & insensibiliter manente in aliqua sui Virtute, quæ insensibiliter etiam movet ad præsentem operationem: ut si Confessarius distractus absolvat ex vi Voluntatis, quæ ad Confessionem audiendam accessit, hæc Absolutio est illi Voluntaria virtualiter; ideoque intentio virtualis sufficit ad ministranda quævis Sacramenta, ad celebrandos Contractus, ad merendum, & ad peccandum.

Habitualiter Voluntarium dicitur, quando Intentio olim habita, nec sit positive retractata; nec in virtute aliqua a se relicta physice subsistat: & hæc intentio habitualis non sufficit ad ministranda Sacramenta: sufficit tamen ad ea suscipienda, ita ut Amens, qui in usu Rationis voluit Christiane mori, possit in articulo Mortis Baptizari, Absolvi, ungi Extrema Unctione, imo & Communicari per Viaticum, si citra irreverentiam fieri possit. Nec sufficit ad hic, & nunc merendum, aut demerendum; si enim olim intentionem habuit Catholicus omnia operari propter Honestatem Virtutis, propter Amorem Dei, &c. vel Gentilis proposuit omnia operari in honorem Idoli, non ideo omnes illius actus erunt Virtuosi, neque omnes hujus erunt idololatrici, si sint Voluntarii tantum habitualiter; sufficit tamen contra Vasq. Habitualis Intentio ad applicanda opera: v. g. Missam Proximo; quia sic est quadam donatio, & ad hanc, uti etiam ad quemlibet Contractum, sufficit intentio Habitualis; ideoque etiam sufficit ad Sacramentum Matrimonii contracti per Procuratorem; etsi enim in hoc esse debeat intentio saltem virtualis, tamen in Principali sufficit Habitualis; nisi vero dicas cum aliis, intentionem Principalem per mandatum datum Procuratori, tanquam per Virtutem propriam, tunc operari.

Interpretative Voluntarium dicitur, quando intentio nunquam est habita, tamen Animus est ita dispositus, ut eam haberet, si de ea cogitaret. Et hæc intentio Interpretativa sufficit in Infantibus ad suscipiendum valide Baptismum, imo etiam ad Sacros Ordines, ex cap. un. de Cler. per saltum promoti; Non vero in Adultis: quia in Infante Ordo Sacerdotis fert solum favorem, non sequuntur necessario in Adultis; ideoque habere debent intentionem saltem Habitualiter ad Baptismum, & Ordines. Item ex Jure actus Voluntarius Tutoris interpretative censetur esse Pupilli, & Peccatum Adæ censetur esse Voluntarium nobis, non quidem Voluntate propria, sed aliena.

Dico secundo, Ad moralitatem actus, præter dictamen Conscientiæ, & Voluntarietatem, requiritur etiam, ut sit liber; hoc est procedens a Principio indifferenti; ita Catholici omnes contra Luth. Calv. Baj. Jansen. Quæsnel. aliosque hujus temporis Hæreticos.

Ratio est, quia actus sine huiusmodi Libertate positi non sunt digni laude, aut vituperatione, præmio, aut pœna: ut patet in Dormientibus, & in Brutis, sponte quidem, sed non libere agentibus: unde etiam est, ut indigne feramus injurias illatas ab Homine: a Bruto vero illata damna inter injurias non computemus: Hinc ab Inn. X. Alex. VII. & Clem. XI. damnata est Prop. 3. Janf. *Ad merendum, & demerendum in statu Naturæ lapsæ non requiritur in Homine Libertas a necessitate, sed sufficit Libertas a coactione*: Liber autem a coactione est, qui sponte, seu Voluntarie agit, ut Brutum; Liber a necessitate est, qui ita agit, ut possit non agere.

Neque dicant Bajani, sufficere in Natura lapsa Libertatem remotam, & in causa; quatenus Homo ex culpa originali in præsentem necessitatem lapsus, peccat male operando; ratione Libertatis, qua culpam originalem contraxit. Nam contra est; tunc enim peccatum est Voluntarium, & Liberum in causa, cum sequitur ex causa per propriam Voluntatem libere posita, nec dum retractata, & in qua illud sit aliquo pacto prævisum, ut satis constat ex dictis: secus vero si sequatur ex causa per alienam Voluntatem posita, quale est peccatum originale; & multo minus si causa sit retractata, tum ab ipso Adamo, tum a nobis in Baptismo: & multo etiam minus si in ea a nobis nullatenus prævideri potuit actus futurus, quem hic, & nunc ponimus: ergo &c.

Quæres, Quinam actus sint formaliter liberi, & quinam tantum denominative, seu complete?

Respondeo, Solos actus, & omissiones Voluntatis post Judicium indifferens, esse proprie, & formaliter liberos; quia sunt immediate, & per se in potestate Arbitrii. Actus vero reliquarum Potentiarum, qui subjacent Imperio Voluntatis, non sunt liberi formaliter, utpote qui immediate procedunt a Potentiis necessariis, ut Visio ab oculo, Motus a manu, &c. dicuntur tamen liberi denominative, & complete, quatenus ab actibus internis Voluntatis imperantur, eosque complent extrinsece in ratione actus humani. Hinc Bonitas, & Malitia, Meritum, & Demeritum formaliter consistunt in actibus internis liberi Arbitrii, in quibus stat formaliter Libertas; actus autem externi ab illis imperati sunt eorum complementa, eosque constituunt in individuo actus humani; quare Voluntas, v. g. furandi, prout procedens in actum externum Furti, dicitur peccatum externum, seu opere consummatum, & completum, & ideo in Confessione non satis est dicere Voluntatem furandi, sed Furtum, quia confitendum est peccatum, prout est actus humanus completus in individuo: Doctores communiter.

C A P U T IV.

An actus contra Conscientiam positus ex Concupiscentia, vel ex Metu, sit culpabilis, & pœna dignus?

CONCUPISCENTIÆ nomine venit hic duplex Passio Appetitus sensitivi, quarum altera dicitur Concupiscibilis, continens sub se Amorem, Desiderium, Odium, Tristitiam, & Gaudium, quod

quod dicitur etiam Delectatio, & Complacentia: altera vocatur Irascibilis, continens sub se Spem, Iram, Audaciam, Desperationem, & Metum. Porro Concupiscentia, vel est antecedens omnem advertentiam ad Legem Dei prohibentem; vel est ad illam consequens: illa dicitur motus primo primus: hæc vero, si semplenam tantum advertentiam supponat, dicitur motus secundo primus; at si plenam advertentiam supponat, dicitur motus secundo secundus.

Metus ex Ulpiano est, *Mentis trepidatio ob periculum imminens, vel futurum*. Differt autem a vi, seu coactione absoluta, qua actus redditur absolute, & simpliciter involuntarius, ut cum quis per vim trahitur ad Templum Idoli; tum metus non reddit actum præsertim internum absolute, & simpliciter involuntarium, cum nemo possit necessitari ad volendum: reddit tamen illum involuntarium secundum quid, quatenus inducit, ac veluti cogit Voluntatem ad volendum id, quod nollet, si talis metus abesset, ut cum projiciuntur merces in tempestate. Hinc Metus dicitur vis, & coactio conditionalis, & secundum quid; & potest esse tum ab intrinseco, scilicet febre, tempestate, aliave causa naturali; tum ab extrinseco, scilicet ab Homine, a quo etiam potest esse iuste, vel inique tibi incussus.

Porro Metus alius est levis, qui scilicet facile contemni potest, ut Metus amittendæ rei parvi momenti: alius est gravis, qui dicitur cadere in constantem Virum, hoc est, quo Vir etiam fortis, & constans rationabiliter timet malum grave sibi, vel suis imminens, aut futurum: puta Mortem, Mutilationem, Gravem Corporis Cruciatum, Servitutem, Carcerem diuturnum, Exilium, Excommunicationem, Amissionem honoris, Famæ, majoris partis Bonorum, aut Rei magnæ, & notabilis: idem dicunt Suar. & Sanch. l. 4. Matr. d. 5. n. 28. de amissione magni lucri: sed contradicunt alii, cum universim non deterreatur eodem modo Vir constans a cessatione lucri, sicut ab admotione damni: similiter neque Metus reverentialis, neque preces importunæ Superioris incutiunt de se Metum gravem, nisi forte Superior ille soleat tyrannice se gerere contra non sibi acquiescentes. Cæterum metus, ut sit cadens in constantem Virum, non necessario debet esse gravis absolute, sed satis est, si respective; idem enim Metus potest esse gravis, respectu unius infirmioris, puta Femine, non vero respectu Viri robustioris. v. Sanch. d. 3. & 7. his expositis.

Dico primo, Actus proveniens ex Concupiscentia consequenti est culpabilis; & quidem graviter in materia gravi, si sit consequens ad plenam advertentiam; leviter vero etiam in materia gravi, si sit consequens ad semiplenam tantum advertentiam, seu semiplenam deliberationem, & consensum: Doctores communiter.

Ratio est, quia Concupiscentia consequens, cum supponat advertentiam Rationis, & facultatem Arbitrii aliquo pacto expeditam, est Voluntaria, & Libera: ergo peccaminosa; & quidem mortaliter, si addit plena advertentia, plenusque consensus; venialiter vero, si hæc nondum sit plena. Itaque dum casu videndo Inimicum, vel Mulierem, subito incogitanter excitantur motus iræ, desiderii, &c. hi motus, cum sint antecedentes, &

primo primi, nullatenus sunt culpabiles; idemque accidere potest, dum subita ira correptus, aliquem occideres, nec enim peccares, nec promde Irregularitatem, aliamve poenam, aut onus restitutionis contraheres. At si postmodum, accedente advertentia Rationis, Voluntas libere illam admittat, peccat graviter, vel leviter pro qualitate advertentiae, & consensus.

Dicitur autem Advertentia semiplena, cum non satis vivo animo apprehenditur malitia objecti, sed cum quadam confusione instar Semisopiti, vel cum nimia distractione ad alia objecta, vel cum quadam stupiditate mentis, uti est in Rudibus. Et tunc motus Concupiscentiae, etiam circa objectum grave, sunt tantum veniales subreptitii: ideoque vocantur secundo primi, quia cum non sit plene cognita malitia gravis objecti, nec debitum magis advertendi, nondum potest esse peccatum grave: Doctores communiter apud Croix l. 5. n. 216. Sic in Pueris circa septennium, in Semisopitis, Semisopitis, ac Semiebris, regulariter est semiplena tantum advertentia, ac deliberatio, adeoque imperfectus consensus; & consequenter regulariter peccant tantum venialiter, etiam circa materiam gravem; & circa levem minus venialiter. v. Croix n. 221.

Contra dicitur Plena advertentia, cum quis ita advertit malitiam objecti, uti advertere solet, dum est perfecte a somno excitatus; & ad hanc sequitur plena deliberatio, perfectusque consensus. Ceterum non requiritur advertentia reflexa, qua scilicet advertat, se advertere; neque advertentia ad malitiam formalem sui actus; sufficit enim advertentia ad malitiam objecti: imo nec requiritur, ut haec advertentia sit signata, & expressa, sufficit enim, si sit experimentalis, & exercita: sic Sacerdos, v. g. desiderans fornicari, peccat sacrilege, etiamsi expresse tunc non advertat, se esse Sacerdotem, abstractus scilicet, & illeclus Concupiscentia; quia quasi experimentaliter, & exercite tunc scit, se esse, & non alium, qui talia agit; ideoque tunc magis horret tale peccatum, quam si non esset Sacerdos; ergo habet advertentiam requisitam ad Sacrilegium. Similiter plurimi Rustici, & Infideles fornicantes, peccant mortaliter, quamvis ignorent, quid sit mortale, qui ejus effectus, in quo differat a veniali, &c. satis enim est, si malitiam illam objectivam graviter horreant, & apprehendant ad eum modum, quo solent alias res graves, quando ad eas se reflectunt. v. Croix l. 5. n. 23. & 223. & Sanch. l. 1. Dec. c. 16. n. 11.

In dubio autem, an in Actione praeterita adfuerit plena advertentia, plenusque consensus; adhibenda est haec Regula Juris: *In dubiis prudens praesumptio desumitur ex communiter contingentibus*. Hinc qui est timoratae Conscientiae, nec solet plene advertens consentire, potest in tali dubio ex communiter sibi contingentibus credere, se non peccasse mortaliter; Sanch. Sayr. Bon. & alii communiter apud Croix l. 1. n. 546. Qui idem dicit de eo, qui antea fuerat serio conversus, cum sic facile accidat, ut habitus antiqui naturaliter operentur, nec possit is alio rebus intentus, animum advertere ad illum motum tam cito reprimendum. Contra vero qui non est timoratae Conscientiae, sed

sed solet plene advertens consentire, debet ex communiter sibi contingentibus credere, in tali dubio se plene consensisse; nisi forte dubium sit, an tunc fuerit semisomnis, an perfecte vigilans, sui compos, an ebrius, phræneticus, &c. quia in tali dubio est indicium vehemens non pleni consensus: ita cit. Doctores.

Denique qui aliquo pacto subinde restiterit concupiscentiae diuturnae, licet non tam prompte, non tam diligenter, non tam efficaciter, &c. regulariter nondum plene ei consensit; quod maxime valet in iis, qui sunt timoratae Conscientiae; in aliis etiam, nisi ex negligentiae afferant ex communiter contingentibus prudens periculum labendi in mortale. Ratio est, quia quae cum pleno consensu sunt, facile cognoscuntur, ita facta fuisse, nisi forte mora temporis aliquam induxerit oblivionem; *Plenus enim consensus in mortale est tanta iniquitas, ut ignorari non possit, sed in recenti facile cognoscatur*. Alvar. & Granad. apud Ovied. v. Sanch. l. 1. Dec. c. 1. n. 15. & 19.

Dico secundo, Actus contra Conscientiam positus ex metu levi non excusat a culpa; excusatur vero regulariter, si sit positus ex metu gravi, nisi sit intrinsece malus, & in nullis circumstantiis cohonestabilis: ita Suar. Sanch. & alii, ex D. T. 1.2. q. 100. a. 8.

Ratio est, quia Metus levis facile contemni potest: ergo actus ex eo metu contra Conscientiam positus, est omnino voluntarius, & liber, & communiter omnino culpabilis, juxta quantitatem materiae. Contra vero quamvis actus ex metu gravi contra Conscientiam positus, sit simpliciter voluntarius, & secundum quid involuntarius; tamen si non sit intrinsece malus, sed in aliqua circumstantia cohonestabilis, ex benignitate Dei Legislatoris non praesumitur prohiberi cum tam gravi detrimento, & incommodo. v. Sanch. l. 1. Decal. c. 18.

Infero primo, Actionem ex metu gravi positam contra Legem Naturalem affirmativam, non esse peccatum: sic qui non restituit rem Domino, qui non corrigit Fratrem, qui non impedit peccatum Proximi, &c. ob metum gravis damni, aut incommodi, sibi, vel suis imminetis, non peccat; similiter nec peccat, qui ob metum gravis cruciatus, aut expensae extraordinariae, non sinit, se curari, &c. quia Lex Naturalis affirmativa non obligat cum tanto onere: Doctores communiter. Lex vero Naturalis negativa, prohibens scilicet actionem, obligat etiam cum gravi incommodo, si actio sit intrinsece mala, nec in ullis circumstantiis cohonestabilis; si quis enim metu mortis inducatur ad occidendum Innocentem, ad fornicandum, ad furandum, ad mentiendum, ad blasphemandum, &c. peccat, & quidem graviter, quamvis minus intra lineam mortalis, quia haec actiones sunt intrinsece malae, & in nullis circumstantiis cohonestabiles: secus vero si actio non sit intrinsece mala, sed in aliqua circumstantia cohonestabilis; sic non peccat, qui ob metum mortis frangit Secretum Naturale, cohabitatur cum Muliere, amputat sibi membrum, &c. similiter inquit Sanchez num. 12. contra Azor. & alios, licitum est vesci carnibus Humanis ad vitandum Mortis periculum, quamvis ob probabilitatem sententiae oppositae non teneatur, quia non videtur actio intrinsece

Secundo . Ex parte Subjecti : *Ignorantia Invincibilis* dicitur , quæ a Subjecto vinci non potest ; ut si ita ignores dictam Legem , vel Factum , vel Poenam , ut de his nunquam audieris , cogitaveris , dubitaveris , aut aliter in mentem venerit ; ideoque vocatur hæc Ignorantia etiam *Antecedens* , *Involuntaria* , *Inculpabilis* , *Probabilis* , & *Iusta* ; quia antecedit omnem cognitionem , & potestatem Arbitrii . *Ignorantia Vincibilis* dicitur , quæ a Subjecto vinci potest , ac debet ; ut si ignorando audieris , dubitaveris , suspicatus fueris , &c. quod forte sit dicta Lex , vel Factum , vel Poena , ideoque habebas debitum inquirendi Veritatem , si primo potens non requireris , vocatur hæc Ignorantia etiam *Consequens* , *Voluntaria* , *Culpabilis* , *Improbabilis* , & *Iniusta* . Cæterum non est talis præcise per hoc , quod ex officio , aut ratione status tenebaris scire , ut bene notat Sanch. l. 1. Decal. cap. 16. n. 24. contra Zumel. & alios ; quia si neque advertas ad hoc debitum , ignorantia est tibi invincibilis . Neque obstat , quod dicitur cap. 3. culpa de Injur. Ignorantiam non excusare , quando quis debuit scire ; aut quod dicitur l. Quia in te ff. de Reb. Cred. Paria esse scire , & debere scire ; aut quod dicitur Instit. de Leg. Aquil. Imperitiam in re ad proprium Officium pertinente non excusare . Nam hæc omnia intelliguntur de debito cognito , saltem in dubio , vel de præsumptione Fori externi ; Sa. n. 26.

Porro Ignorantia Vincibilis subdividitur in *Affectatam* , *Crassam* , seu *Supinam* , & generico nomine dictam *Vincibilem* . Prima est directe Voluntaria , ut cum quis ignorans Legem , data opera non vult eam scire , ut liberior agat ; atque hæc , cum procedat ex culpa latissima , æquivalet Scientiæ , estque omnium gravissime culpabilis . Secunda est Voluntaria tantum indirecte , ut cum quis ignorans Legem , est tamen adeo piger , ut , instar crassi supine in lecto jacentis , nullam , vel valde modicam diligentiam adhibeat pro Veritate acquirenda , atque hæc , cum procedat ex culpa tantum lata , est inferior prior . Tertia est , ad quam superandam adhibes quidem diligentiam , sed non quantam debes , ideoque est omnium infima . An autem aliquando possit esse mortaliter culpabilis , quin pertingat ad crassam , dubitant Doctores : affirmant Sanch. n. 7. Val. Bon. & alii , quia non quævis negligentia , sed summa est ; Vafq. & alii communius , quia vix discerni potest , quæ negligentia constituat Ignorantiam mortalem , & non crassam ; cum utraque petat negligentiam graviter culpabilem ; ergo in praxi quoad Forum internum Ignorantia generice dicta vincibilis , dicenda est venialiter tantum culpabilis , quousque non pertingat ad crassam ; hæc sententia videtur probabilior : prior autem deservire interdum potest ad vitandas poenas Juris , ut concludit Franc. Lug. de Consc. p. 2. c. 4. n. 9.

Tertio . *Ignorantia causans actum* dicitur , sine qua non poneretur actus : *Ignorantia concomitans* dicitur , sine qua etiam poneretur actus : v.g. si jacias sagittam in scopum , ignorans , ibi adesse tuum Patrem , vel tuum Inimicum , Ignorantia prioris dicitur causa actus , quia si scivisses , ibi adesse Patrem , certe non jecis-

jecisses : Ignorantia posterioris dicitur comitans , quia si scivisses , ibi adesse tuum Inimicum , es in tali dispositione animi , ut adhuc jecisses ; quare ejus Ignorantia non fuit causa , sed tantum comes actus . Utraque ignorantia , ut patet , potest esse tum invincibilis , si scilicet nihil prorsus tunc de Patre , vel Inimico cogitaveris ; tum vincibilis , si scilicet tunc aliquo pacto de his cogitans , debitam diligentiam non adhibueris . Ad discernendum autem , quando Ignorantia fuit causa , quando comitans , datur hoc indicium 3. Eth. 1. si enim adveniente postea scientia , statim displiceat actus positus , signum est , Ignorantiam fuisse causam ; si statim placeat , signum est , fuisse comitem actus .

Dico primo , Ignorantia vincibilis Transgressorem Legis non excusat a peccato . Doctores communiter .

Ratio est , quia sic est Voluntaria , & Quod sequitur ex Voluntario , est Voluntarium , ex communi proloquio : ergo actio contra Legem ex tali ignorantia posita , est formaliter peccaminosa , utpote contra debitum adhibendam debitam diligentiam , & culpabiliter non adhibitam . Idque verum est , si talis Ignorantia sit Juris , sive Facti , sive sit causa actus , sive concomitans actum . Et quidem in materia gravi actus semper est mortalis , si ignorantia sit crassa , & supina , & a fortiori si affectata ; additque Sanch. l. 1. Decal. c. 17. n. 15. & 23. ex Nav. contra Adrian. & alios , ejusdem speciei esse peccatum cum hac Ignorantia , & cum Scientia commissum ; quia species peccati non pendet ex Scientia , vel Ignorantia , sed ex Voluntatis intentione , solumque habetur major gravitas , si adsit Ignorantia affectata ; nisi vero talis Ignorantia exponat periculo admittendi alia peccata , ut si volens fornicari , affectes ignorare , quænam sit illa Femina ; sic enim exponis te periculo Incestus , Adulterii , Sacrilegii , &c. ideoque peccas contra omnes has species .

Si autem Ignorantia sit generico tantum nomine vincibilis , itaut non pertingat ad crassam , Suar. Val. & alii apud Sanch. n. 17. universaliter putant , non peccari , nisi venialiter , etiam in materia gravi ; quia talis Ignorantia habetur , quando adhibita est aliqua diligentia , sed non sufficiens , adeoque actio tunc posita ex tali ignorantia non est , nisi imperfecte , & venialiter voluntaria ; unde insert Nav. esse veniale Perjurium , quando aliqua diligentia adhibita est , sed non sufficiens , ad videndum , an sit falsum , quod juratur , modo negligentia acquirendæ veritatis non fuerit crassa , & supina , vel affectata .

Quæres primo . Quænam diligentia adhibenda sit pro tollenda ignorantia vincibili ?

Respondeo . Non requiri summam , qua scilicet major simpliciter fieri non possit ; quia quod summum est , & majus dicto , censetur moraliter impossibile , Sanch. n. 34. & alii : requiritur ergo illa , quam Prudentes adhibent proportionatam Præcepto , Officio , qualitati Personæ , &c. quia sic est humano modo possibilis , adeoque debita . Hinc in Ignorantia Vincibili Juris , Indoctus debet consulere Viros doctos simul , & probos ; Doctus debet consulere libros : addunt Suar. Vafq. & alii , aliis quibus sufficere , si consulant aliquem , aliquibus non sufficere ; sic

sic Vetulæ, aut Rustico, sat est, si consulant Parochum, & tamen sæpe vix sat est id Viro Urbano: addit Sanch. majorem diligentiam requiri pro acquirenda notitia Juris Naturalis, utpote nobis intrinseci, quam Juris positivi, utpote nobis extrinseci: summam denique requiri pro notitia Fidei, vel pro Mediis simpliciter necessariis ad salutem; tunc enim debes orare, petere a Deo lumen, agere poenitentias, &c. ea est enim talis negotii natura, ut diligentia humano modo non reputetur sufficiens, v. Sanch. c. 16. n. 39. in Ignorantia vero Facti semper sufficit diligentia humano modo moraliter possibilis juxta qualitatem rei, & personæ, quod Prudentis judicio est relinquendum, inquit Sanch. cit.

Si autem post adhibitam debitam diligentiam notitia Juris, vel Facti non sit acquisita, tunc ignorantia illa evadit invincibilis, quia humano modo vinci non potest, adeoque nec debet. An autem actus ex ea tunc positus sit culpabilis, videbitur fufius infra, & præsertim q. sequ.

Quæres secundo, An ignorantia vincibilis transgressorem Legis excuset saltem a Poena?

Respondeo, Certe non excusare a Poena Jure Naturali, ad Divino debita peccato, puta Inferno, Purgatorio, &c. quia talis poena connaturaliter sequitur culpam Theologicam. Quoad poenas vero Humano Jure impositas, puta Excommunicationem, aliasve Censuras, Irregularitatem ex delicto, &c. excusat quidem ignorantia generice dicta culpabilis, non tamen crassa, & supina, & multo minus affectata, ex cap. ut si Animarum de Constit. in 6. Si autem hujusmodi poenæ latæ sint contra eos, qui *Scienter, temerè, audacter, ausu temerario, aut contumaciter*, aliquid fecerint; tunc probabilius excusat etiam Ignorantia crassa, & supina, non vero affectata, quæ potius auget, quam minuit culpam, & æquiparatur Scientiæ, juxta dicenda de Censuris.

Dico secundo, Ignorantia Invincibilis transgressorem legis excusat a culpa, & poena. Doctores communiter contra aliquos

Ratio est, quia cum sit omnino involuntaria, sequitur, ut actus ex ea positus sit etiam involuntarius, cum nullo pacto cognita sit ejus malitia objectiva: ergo nec culpabilis est, nec poena dignus. Id verum est primo juxta omnes, si adsit ignorantia invincibilis Facti; nisi vero ea sit ignorantia concomitans, ita ut animus sit ita actu dispositus, secus vero, si tantum habitualiter, ut adhuc poneret actum, si scires; quia sic peccat peccato, saltem interno, actualis dispositionis pravæ; Sanch. n. 24. Verum secundo est juxta fere omnes de Ignorantia invincibili Juris humani, quam possibilem esse, testatur quotidiana experientia; cum multis sæpe in diem innotescant Leges Ecclesiasticæ, de quibus antea nunquam audierant, nec cogitaverant; adeoque actus contra eas tunc positi non erant formaliter culpabiles. Neque obstat Reg. illa Juris in 6. Ignorantia Facti, non Juris, excusat; nam intelligitur tantum quoad Forum externum, quod non præsumit Legis Principis ignorantiam, utpote a

pote quæ solemniter promulgari solet. Verum tertio est de Præceptis Divinis positivis; cum multis inter Fideles nondum innotuit Præceptum confitendi numerum mortaliū, circumstantias mutantes speciem, &c. & quam multis inter Infideles nondum innotuit Incarnatio, Resurrectio, Trinitas, &c. unde si tales damnantur, hoc non est ob hujusmodi Infidelitatem, quæ dicitur mere negativa, sed ob alia eorum peccata, ut constat ex Prop. 68. Bani damnata ab Inn. XI. *Infidelitas pure negativa in his, in quibus Christus non est prædicatus, peccatum est.*

Verum est quarto de Ignorantia Juris Naturalis; quamvis enim non sit possibilis Ignorantia invincibilis primorum Principiorum, v. g. quod Malum sit fugiendum, Bonum amplectendum: Quod tibi non vis, alteri ne feceris, &c; cum hæc sint cuique habenti usum rationis perspicue impressa; tamen possibilis est relate ad plures Veritates naturales ex illis principis mediate saltem, nec adeo clare deductas; puta quod Non liceat in gravi necessitate auferre alienum; Occidere Judicem, a quo certo imminet iniqua sententia, &c; quæ nonnisi per declarationem Apostolicam innotuerunt: Et multæ aliæ adhuc sunt, de quibus Doctores etiam nunc controversant; ideoque Romæ 8. Aug. 1685. damnata fuit tanquam temeraria hæc Prop. Doctorum Lovaniens. *Nullam admittimus Ignorantiam Invincibilem Juris Naturæ in ullo Homine, dum hic, & nunc contra Jus Naturæ agit.* Quod autem hæc Ignorantia excuset etiam a peccato, constat contra Jansenistas ex eorundem Prop. 2. damnata ab Alex. VIII. *Tametsi deus Ignorantia Invincibilis Juris Naturæ, hæc in statu Naturæ lapsa operantem ex ipsa non excusat a peccato formali.*

Neque dicas primo, Hujusmodi Ignorantiam esse culpabilem, utpote natam ex culpa originali, & Ignorantia nata ex culpa non excusat, juxta D. Th. lect. 7. in c. 1. ad Rom. Nam quamvis sit ex culpa originali, tamen non est nobis voluntaria, cum non sit ex culpa contracta Voluntate propria, nec ex culpa nondum retractata, nec ex culpa, in qua illa sit aliquo pacto a nobis præviata; juxta dicta c. 3. concl. 2. Neque replices, hujusmodi Ignorantiam esse culpabilem ex defectu precum, cum Deus facienti, quod in se est, non denegat gratiam, hoc est lumen ad cognoscendas veritates Juris saltem Naturalis; nam, si nunquam de his quis cogitavit, non tenetur pro his petere lumen, ut patet; & quamvis teneatur petere generaliter lumen, & facere, quod in se est; tamen non tenetur Deus dare eorum cognitionem, sed solum lumen ad cognoscendas Veritates necessarias necessitate medii ad salutem, quæ sine illorum cognitione obtineri potest. v. Croix l. 1. n. 16. & sequ.

Ex dictis infero primo, Quod sicut actus excusatur totaliter a peccato, si tota ejus malitia objectiva invincibiliter ignoretur; ita excusatur partialiter, si pars tantum invincibiliter sit ignorata: v. g. si invincibiliter ignores Perjurium in Mendacio levi esse graviter peccaminosum, peccas tantum venialiter: sic si invincibiliter ignores, Bertam esse tuam Consanguineam, vel Affinem, reus es tantum fornicationis, non incestus: si percutieris Hominem, invincibiliter ignores esse Clericum, peccas contra

tra Jus Naturale, non contra Legem Ecclesiasticam, ideoque non subiacet Excommunicationi, quia actus quoad hanc partem est involuntarius; quod verum est siue talis Ignorantia sit causa, siue comes illius actus; nam Voluntas illa adhuc ponendi actum, si scires, esse Clericum, si est tantum habitualis, non est actu peccatum; si Actualis, vel Virtualis, est peccatum tantum internum, nec actu influens in opus externum; nisi vero sit Voluntas percutiendi, quicumque ibi sit, siue Homo, siue Clericus, &c. cum sub hac generali Voluntate contineatur Voluntas absoluta illorum effectuum, ut limitat Sanch. l. 1. Dec. c. 16. n. 24. quamvis probabiliter hanc limitationem neget Less. de Just. c. 7. n. 25. eo quod sub tali Voluntate generali percussio Clerici sit tantum volita, non tamen Voluntaria.

Infer secundo, Ignorantiam invincibilem culpæ excusare etiam a pœna illi imposita; quia hæc non debetur, nisi culpæ formali, non vero peccato tantum materiali. Hinc si jacias sagittam in scopum invincibiliter ignorans, ibi adesse Hominem, nec irregularitatem, nec onus restitutionis incurris; si scias adesse Hominem, sed invincibiliter ignores, esse Clericum, vel Legem Ecclesiasticam prohibentem, non incurris Excommunicationem: similiter si Vir cognoscat Sororem Uxoris suæ, invincibiliter ignorans, esse talem, nec est reus incestus, nec incurrit casum reservatum in hac Diœcesi Neapolitana, & similia. Notandum tamen Ignorantiam Invincibilem Juris non excusare ab impedimento Matrimonii, neque ab Irregularitatibus ex defectu, quia hæc non sunt pœnæ, sed mere Inhabilitates Canonice, ad quas non requiritur scientia. v. Sanch. lib. 9. Matrim. d. 32. num. 47.

Quæres primo, An actus positus ex Ignorantia invincibili fortius pœnæ excuset a tali pœna?

Respondeo. Pœnam peccati esse duplicem: altera enim est ordinaria, & veluti connaturalis, & consentanea peccato, qualis est Gehenna æternitas pro mortali, Purgatorium pro veniali: altera est extraordinaria, & superaddita a Legislatore Humano, qualis est Censura, Multa pecuniaria, Pœna capitalis, Exilium, &c. Certum autem est, nullam dari posse Ignorantiam, quæ excuset a priori pœna, si scias te peccare; quia cum ea pœna sit peccato connaturalis, hoc ipso, quod scienter peccas, res; nam tacite saltem, & in confuso in illam consentis, quod maxime valet in peccatis Infidelium, Rusticorum, &c. At lozi, si invincibiliter ignorantur; quia sunt multæ Leges Humanæ obligantes etiam in Conscientia, quæ tamen nullas pœnas imponunt, ut est Præceptum Jejunii, audiendi Missam die Festis, &c. ergo qui invincibiliter ignorat pœnas impositas aliis illas non incurrit, quamvis contra has scienter peccet, tamen qua præcipientibus, non tamen qua injungentibus pœnas, cum possent sine his præcipere.

Hinc

Hinc si sciens Legem Ecclesiasticam prohibentem specialiter percussorem Clerici, invincibiliter ignoras prohibere sub Excommunicatione, probabiliter hanc non incurris; & idem dic de reliquis Censuris, Reservationibus, Irregularitatibus ex delicto; quia quamvis sis contumax Legi Ecclesiasticæ prohibenti, non tamen formaliter, ut prohibenti sub his pœnis. v. Dian. p. 10. r. 4. r. 95. & p. 6. t. 6. r. 42. citantem alios contra nonnullos: similiter si Vir cognoscat Sororem suæ Uxor, invincibiliter ignorans pœnam impositam non petendi debitum, probabiliter hanc non incurrit, Sanch. l. 9. Matr. d. 32. n. 47. contra Perez. Si autem quis sciat incurri Excommunicationem, sed invincibiliter ignoret, eam esse reservatam, probabiliter talem reservationem incurrit, quia reservatio Excommunicationis est ei connaturalis, cujusmodi non est reservatio peccati: cum Censura pertineat ad Forum externum, peccatum ad forum internum, & consequenter illa tolli debeat ab Imponente, nisi concedatur alii facultas, hoc vero a quovis Confessario, nisi auferatur ei facultas, juxta dicenda de Censuris; ubi etiam diximus omnes effectus Censuræ incurri, quamvis ignorentur, modo sciatur, incurri Censuram.

Quæres secundo, An sciens actum externum esse peccatum, invincibiliter tamen ignorans actum internum esse tale, excusetur a peccato interno?

Respondeo, Casum esse hujusmodi: Si quis sciat quidem Fornicationem, vel Furtum externo opere consummatum prohiberi: invincibiliter tamen ignoret desideria fornicandi, vel furandi, dum opere non explentur, prohiberi. Dico, hujusmodi desideria in illo non esse peccata, quia non peccatur, quando Conscientia prudenter distat, id, quod agit, non esse peccatum, Sanch. l. 1. Decal. c. 16. n. 17. Bon. de Pecc. p. 2. q. 8. p. 3. n. 26. & alii. Caterum, si sic desiderando, ponit actum externum, peccat etiam peccato interno, quia omnis malitia moralis operis externi formaliter sumitur ab actu interno imperante. v. Franc. Lug. de Consc. p. 2. c. 4. q. 6.

Quæres tertio, An, quæ dicta sunt de Ignorantia invincibili, procedant etiam de actuali Inadvertentia, seu Oblivione?

Respondeo affirmative cum Sanch. l. 1. Decal. c. 16. n. 9. quia actualis Inadvertentia, seu Oblivio, si sit omnimoda, & invincibilis, æquiparatur Ignorantiæ invincibili, hoc uno discrimine, quod illa sit Ignorantia actualis, hæc habitualis: ergo pariter reddit actum involuntarium, adeoque nec culpabilem, nec pœna dignum. Hinc si quis voverit non mœchari sub pœna Jejunii, si deinde nihil advertens, vel omnino immemor Voti, mœchatur, excusatur a culpa Sacrilegii, & a pœna Jejunii, Sanch. l. 4. Decal. c. 22. n. 18. si autem memor Voti, sed omnino immemor pœnæ, esto Sacrilegium committat, tamen eam pœnam probabiliter non incurrit.

Notanter dixi, hujusmodi Oblivionem, seu Inadvertentiam, debere esse totalem; quia secus non æquivaleret Ignorantiæ invincibili. Signum autem ejus est, si deinde reflectens supra actum jam

30 jam positum, clare discernas, te tunc nullatenus ad Legem, vel ad Factum, vel ad Pœnam advertisse: secus vero si discernas, te aliquo pacto saltem confuse, exercite, & quasi experimentaliter advertisse; quia ad peccandum satis est advertentia quasi experimentalis, & exercita, juxta dicta c. 4. concl. 1.

CAPUT II.

An sit illicitum operari contra Conscientiam erroneam?

ERROR dicitur Ignorantia pravæ dispositionis, cum scilicet quis non solum habet carentiam scientiæ Veritatis, sed positive judicat falsum, ut verum: itaque Conscientia erronea est, cum quis putat esse licitum, quod est illicitum, vel etiam faciendum; atque hæc Conscientia potest esse vincibiliter, vel invincibiliter erronea, prout procedit ex Ignorantia vincibili, vel invincibili Veritatis.

Dico primo, Illicitum est operari contra Conscientiam invincibiliter erroneam distantem, aliquid esse præceptum, quamvis reipsa præceptum non sit, vel etiam sit contrarium alteri Divino Præcepto. Doctores communiter apud Sanch. l. 1. Decal. c. 11.

Ratio est, quia Lex Naturæ cuique dicitur, Malum esse vitandum: ergo dum quis per errorem invincibiliter putat, aliquid esse malum, tenetur illud vitare: ergo si non viter, peccat, etiamsi illud in se non sit malum, vel etiamsi bonum, vel etiam præceptum; Voluntas enim non obligatur ad obedientiam Præceptorum, nisi quatenus Intellectus eam proponit per dictamen Conscientiæ, ideoque ad Rom. 14. dicitur: *Quod non est ex fide*, hoc est contra Conscientiam, peccatum est, ut explicant communiter Doctores hunc Apostoli textum. Hinc peccas, si non eleves Crucem stramineam, quam per errorem puras, debere elevari; si spuas in Ecclesia putans, peccatum esse, ibi spuer; si non audias Missam tali Feria putans, esse Festum; si non mentiaris putans, te debere mentiri pro salvanda vita Proximi; si non fureris putans, esse furandum ad dandam Eleemosynam, &c. & similiter peccas lethaliter, si facias contra Conscientiam erroneam distantem, esse mortale, quod in se est veniale, vel nullum peccatum, vel etiam opus bonum, aut etiam præceptum.

Neque dicas, Obligationem unice oriri a Lege Divina, & Conscientiam erroneam non proponere veram Legem, sed putatam; ideoque actum contra eam positum non esse verum peccatum, sed ad summum putatum.

Nam contra est, quia Conscientia erronea in casu proponit hanc Legem Divinam Naturalem jubentem malum, cognitum ut tale, esse fugiendum; sequendam esse Conscientiam invincibiliter putantem, hoc, vel illud non licere, &c. ergo quamvis nulla sit Lex particularis, quæ per Conscientiam erroneam putatur esse, tamen qui contra hanc operatur, peccat contra veram Legem Naturalem universaliter jubentem, servandam esse quamcumque Legem particularem invincibiliter putatam adesse. Hinc qui non audit Missam tali Feria, putans esse Festum, peccat con-

contra Præceptum Ecclesiasticum audiendi Missam, quia peccat contra Legem Naturalem jubentem, servandam esse Legem Ecclesiasticam putatam adesse.

Hinc inferens cum Sanch. l. 1. Decal. c. 11. & aliis communiter contra Adrian. & alios, Peccatum commissum contra Conscientiam erroneam esse ejusdem speciei, ac commissum contra Conscientiam rectam, seu veram, v.g. qui Missam non audit, quando per errorem putat, esse Festum, & qui non audit die Festo, quia utrobique peccat contra dictamen Conscientiæ, proponens Ecclesiasticum Præceptum; & tota Malitia peccati consistit in eo, quod fiat contra dictamen Conscientiæ moraliter rectæ. Unde etiam inferens cum eodem Sanch. contra Nav. & Val. apud Merol. peccatum contra talem Conscientiam erroneam bene explicari in Confessione dicendo, *Semel non audiui Missam præceptam*, quamvis non declares, te peccasse contra Conscientiam erroneam. At si iter faciens die Festo putes, esse peccatum, debes declarare hunc errorem, quia aliter non potes manifestare tuum peccatum, ut patet; Franc. Lug. de Consc. p. 1. q. 8.

Cæterum, quamvis eadem sit species peccati, puta Sacrilegii, Adulterii, Simoniz, &c. five committatur contra Conscientiam veram, five contra erroneam; & consequenter eadem sit pœna a Deo infligenda: tamen non eadem erit pœna Humana, five Civilis, five Ecclesiastica, quia Lex Humana non imponit pœnam, nisi in Transgressores suæ Legis vere existentis. Hinc si habeas rem cum Femina, quam per errorem putas Conjugatam, Consanguineam, Affinem, aut Voto ligatam, peccas quidem peccato Adulterii, Incestus, aut Sacrilegii, & ut talis a Deo es puniendus; at non incurris pœnas humanas latas contra Adulteros, &c. Similiter si occidas Bannitum putans, non esse talem, peccas peccato Homicidii, sed non incurris Irregularitatem ex delicto, nec teneris quidquam restituere; incurris tamen Irregularitatem ex defectu lenitatis, tanquam Minister Justitiæ publicæ, a qua non excusat Ignorantia, juxta dicenda in de Censuris. v. Dian. p. 3. t. 4. r. 162. & Bon. de Pecc. d. 2. q. 4. p. 6.

Quæres, An sit peccatum operari contra Conscientiam invincibiliter erroneam habitualement, actu non existentem?

Respondeo, Casum esse hujusmodi: Errasti heri putans, esse peccatum spuer in Ecclesia, hodie oblitus erroris spuis in illa, Quæritur an peccas? Affirmant Medin. Sanch. Villal. & alii, quia illud dictamen non est revocatum, & consequenter censetur manere moraliter; sed rectius distinguendum: si enim iudicium illud erroneum maneat virtualiter in aliquo effectu, puta si actu ea Conscientia aliquo pacto reclamet per aliquam saltem dubitationem, vel si culpabiliter non advertas, certe peccas spuendo: secus vero si dictamen illud maneat tantum habitualiter, quia sic nullatenus influit in operationem præsentem; aliter sequeretur, quod Infidelis, qui semel existimavit, ad operum Bonitatem opus esse, ut ad suum Idolum referantur, peccaret deinde in omnibus suis operibus ex objecto bonis, quæ illius iudicii immemor faceret; quod est absurdissimum; Sanch. l. 1. Decal. c. 11. n. 7.

Dico

Dico secundo, Si Conscientia sit vincibiliter erronea, evadit peccati reus, sive contra eam agas, sive juxta illam. Sanch. l. 1. Decal. c. 11. n. 12. ex D. Th. & aliis communiter.

Ratio est, quia talis Conscientia oritur ex ignorantia vincibili Veritatis: ergo deponi debet per debitam diligentiam, antequam quidquam agas, juxta dicta cap. 1. Ergo semper peccas contra hoc debitum, sive contra, sive juxta eam agas; utrovis enim modo exponis te periculo peccandi. Sic si Conscientia per errorem vincibilem dicat, esse mentendum pro salvanda Vita Proximi, non præmissa debita diligentia pro inveniendâ Veritate, peccas contra septimum Præceptum, Mentiendo, & peccas contra dictam Conscientiam, non Mentiendo. Unde infert Vasq. apud Croix l. 1. n. 43. quod qui habet talem Conscientiam, nec tenetur eam sequi, nec contra eam agere, sed tenetur non agere, eamque interim deponere.

Si vero neglexisti errorem depellere, & nunc poenitens negligentiam quæras Monitorem, & non invenias, nec aliter eam depellere possis; equidem error, qui fuit principio vincibilis, redditus est invincibilis, & procedit Doctrina tradenda c. 4. v. Sanch. ibid.

Quæres primo, An sit majus peccatum, sequi Conscientiam vincibiliter errantem, quam illam non sequi?

Respondeo cum Sanch. n. 15. Bon. & aliis, pro materiæ gravitate, vel levitate discernendum esse, quodnam sit majus peccatum: v. g. dum per vincibilem errorem putas, esse tibi mentendum pro salvanda Vita Proximi; si non mentiaris, peccas contra Misericordiam in re gravi; si mentiaris, peccas venialiter Mendacio officioso, quod est peccatum veniale. At si per errorem vincibilem putares, tibi pejerandum pro salvanda Vita Proximi, majus peccatum erit, sequendo talem Conscientiam: sicut etiam si putares esse Furandum, ut des Eleemosynam, majus peccatum esset furari, quam non furari.

Hinc si tua Conscientia erronea sit contraria Præcepto Superioris: tunc si error sit adhuc invincibilis, plus obligat Conscientiam, quam Præceptum; quia ab hoc excusaris ratione Conscientiæ certo obligantis ad oppositum. Si vero error sit vincibilis, pro qualitate materiæ metienda est quantitas obligationis, & peccati: si enim facere contra Conscientiam proponatur formale, ut veniale; Superior autem obliget sub mortali, majus peccatum erit huic non parere; secus vero e converso. Si autem materia sit æqualis, major videtur obligatio Conscientiæ, quia hæc est proxima Regula Humanorum actuum, qua median- te, quæcumque Præcepta obtinent vim obligandi; Sanch. l. 1. Decal. c. 11. n. 16. contra Bon. & Sayr. v. Franc. Lug. de Consc. p. 1. q. 5.

Hæc valent, quando Conscientia erronea non deponitur; si enim ea sit vincibilis, deponi potest, ac debet, cum præsumi debeat pro Præcepto Superioris; ex quo Castrop. apud eundem Lug. putat, raro etiam contingere, Conscientiam invincibiliter errare in eo casu, ac per consequens deponendam esse, parentemque Superiori. An autem Conscientia invincibiliter erronea depo-

deponi possit pro libito, dubitant Doctores: Affirmant Cajet. Nav. & alii; negant Sanch. Vasq. Castrop. & alii; equidem cum Lug. q. 6. distinguo: si enim sine fundamento rationis, aut auctoritate sufficienti concepta sit, potest sine causa, vel ratione deponi, quia sicuti voluntarie posita est, ita voluntarie potest tolli: secus vero si cum fundamento rationis, vel auctoritatis concepta sit; tunc enim temere, & culpabiliter deponeretur sine auctoritate, vel ratione sufficienti ad eam deponendam.

CAPUT III.

An sit licitum, vel etiam positive honestum agere juxta Conscientiam erroneam?

Dico primo: Licitum est agere juxta Conscientiam invincibiliter erroneam. Ita communissime Doctores Catholici, contra Luth. Janf. Synnich. & aliquos Doctores Lovan.

Ratio est; quia, ut operatio sit peccaminosa, debet esse aliquo pacto Voluntaria, nec potest esse talis, si procedat ex ignorantia invincibili Malitiæ objectivæ, juxta jam dicta: ergo si procedat ex errore invincibili Juris, vel Facti, non est formaliter, etsi materialiter mala. Hinc non peccat, qui mentitur invincibiliter putans, esse licitum Mendacium jocosum: qui se polluit, invincibiliter putans, id non esse illicitum: qui accelerat Mortem agentis Animam, putans, eum sic alleviari a cruciatu, &c.

Dices: Conscientia erronea opponitur Divinæ Legi prohibenti, v. g. Mendacium in omni casu, utpote intrinsece malum; ideoque D. Thom. quodlib. 8. art. 13. ait, *Quod agitur contra Legem, semper est malum, nec excusatur per hoc, quod sit secundum Conscientiam*: ergo non est licitum agere juxta Conscientiam invincibiliter erroneam dictantem, v. g. licitum esse mentiri.

Respondeo, Distinguendo antecedens: Opponitur Divinæ Legi Secundariæ, nego; Primariæ, subdistinguo, opponitur materialiter, conc. formaliter, nego antecedens, & consequentiam. Divina Lex Primaria prohibet Mendacium cognitum, ut malum, in omni casu, utpote intrinsece tale; sed huic Legi Conscientia invincibiliter erronea non opponitur formaliter, quamvis oppositum esse ab ea prohibetur, non enim cognoscitur ei opponi, nec Mendacium esse ab ea prohibitum, aut intrinsece malum. Divina Lex Secundaria est, quæ per accidens, hoc est supposito tali errore, permittit Mendacium, quatenus vult, nos sequi Conscientiam invincibiliter ita putantem. D. Thom. loc. citat. loquitur in re dubia, quæ certe non excusant a peccato, juxta dicta cap. antecedenti, quo sensu dicebat etiam D. August. apud Isidorum: *Eo insanabilius peccabam, quo magis peccare nesciebam*. At Conscientia invincibiliter erronea, si minus excusat a peccato materiali excusat tamen a formali; ideoque actio est formaliter licita.

Dico secundo, Actus positus juxta Conscientiam invincibiliter erroneam potest esse etiam positive bonus, & honestus: Doctores communiter apud Tirill. contra Elizald. Camarg. & alios.

Ratio est, quia ad Bonitatem positivam moralem actus satis est, si reputetur licitus, & eliciatur ex motivo Virtutis; nam non specificatur ab objectis, ut sunt in se, sed prout ab Intellectu proponuntur: ergo si per errorem invincibilem proponatur Mendacium jocosum, ut licitum, vel etiam ut præceptum ad salvandam Vitam Proximi, potest cum laude elici ex motivo Charitatis, Misericordiae, &c. & consequenter erit positive Bonum, & Meritorium; sic etiam, inquit D. Aug. Puer honorans aliquem, quem per errorem putat esse suum Patrem, est in hoc laude dignus per actum moraliter bonum.

Obijcies: Primo, Actus secundum Conscientiam erroneam, non est secundum Conscientiam rectam: ergo nequit esse rectus, & positive bonus. Secundo, Secundum Deum, non mentiri est rectum, & bonum; si ergo secundum Deum etiam mentiri esset rectum, & bonum, Deus esset sibi contrarius. Tertio, Nulla falsa Religione Deus recte colitur: ergo nec coli potest opere malo, quamvis reputetur bonum.

Respondeo, Ad primum distinguo antecedens: non est secundum Conscientiam rectam physice, conc. ethice, nego antecedens, & consequentiam: Conscientia invincibiliter erronea, etsi non sit physice recta, est tamen recta ethice, cum sit vere recta Regula formalis, quam hic, & nunc habere potest, ac debet, qui invincibiliter errat; est enim ei certa Regula, cui proinde se conformando, bene moraliter agit. Ad secundum, Utrumque secundum Deum potest esse rectum, & bonum; sed non mentiri est per se tale, spectata Lege Primaria: mentiri vero est per accidens tale spectata Lege Secundaria; non ergo Deus est sibi immet oppositus: prohibet enim per se loquendo Mendacium, per accidens vero, & supposito errore illud permittit, vel etiam præcipit. Ad tertium, Etsi nequeat esse Supernaturalis Actus Fidei, quo creditur Religio falsa invincibiliter putata vera; cum sit actus Intellectus falsus, tamen est moraliter bonus; ut pote imperatus a Voluntate obligata ad illud; ut si Rustico proponeretur a Parocho Incarnatio Spiritus Sancti, bene moraliter crederet, ut deberet: ergo pariter potest esse actus positive bonus Virtutis Moralis, positus secundum Conscientiam invincibiliter erroneam; Imo cum talis actus pertineat tantum ad Voluntatem, cujus objectum non est Veritas, sed Restitutio, seu Bonitas objectiva, potest esse etiam Supernaturalis; quia vere haberet Bonitatem objectivam; etsi procederet ex Conscientia erronea; quo sensu ait Valsq. actum erroris aliquando esse gratiam per Christum.

CAPUT IV.

Quid sit agendum cum Conscientia perplexa?

CONSCIENTIA perplexa est, quando per errorem putat quis, se peccaturum sive agat, sive non agat: ut si die Festo habens curam Infirmi gravis, per errorem putes, te peccare non audiendo Missam, & etiam peccare relinquendo Infirmum: vel si Excommunicatus, aut Interdictus putes, te peccare audiendo Missam, & peccare non audiendo; & similia.

Qua in re, Certum est primo, quod si error sit vincibilis, debeas adhibere media legendo, consulendo, petendo lumen, &c. ad tollendum perplexitatem, antequam tempus operis exequendi adveniat; quia quivis tenetur adhibere media ad vitandum id, quod putat esse peccatum. Certum est secundo, quod si perplexitatem tollere nequeas, eligere debes id, quod minus malum tibi apparet; quia ex duobus malis minus est eligendum, quando alterutrum necesse est eligere; ideoque formare debes hoc Judicium practicum: Non est mihi imputandum, si in necessitate alterutrum, quod minus malum apparet, elegero. Sic si per errorem invincibiliter judicas, esse mentiendum pro Vita Proximi, & simul peccatum esse mentiri, minus tamen grave, quam non salvare Proximum: debes mentiri, & peccas non mentiundo, quantum est hujus excessus supra illud.

At si es ita perplexus, ut nec discernere possis, quæ pars magis obliget, seu cujus violatio sit gravior, nec ab alio id discere valeas, nullatenus peccas quicumque partem elegeris: ratio est, quia non est tibi liberum, sed physice necessarium alterutram eligere; atqui nec potes discernere, utrum eorum sit majus malum: ergo nec physice, nec moraliter es liber; atqui sine Libertate nullum potest esse peccatum, ergo nullatenus peccas, quicumque partem elegeris.

Quamvis enim talis Conscientia ita perplexa per errorem distet, utrumque esse peccatum, tamen dictamen reflexum, quod est ultimum, tunc dirigit dicendo, *Quicquid agam, non pecco.* Quod dictamen, etsi forte tunc non innotescat ob perturbationem animi, &c. tamen reipsa abesse non potest, cum exercite, & quasi experimentaliter ex ea necessitate confurgat, ut recte notat Platel. v. Croix a n. 81. Bon. de Pecc. d. 2. q. 4. p. 6. Metin. apud eund. Decal. cap. 11. n. 14. contra aliquos. Addit tamen Providentiam pertinere, vel Hominem tunc illuminare; vel hypothese non permittere; quod probabile est ex Sanch. n. 13.

Cæterum simili ratione reputat Ovied. apud Croix n. 83. quod ad meritum non sufficiat Libertas inter actus omnino æquales, v. g. Eleemosynæ huic, vel illi extreme indigentibus; quia, cum sit necessitas dandi alterutri, non poterit tibi imputari ad laudem: neque adeo ad meritum, quod huic præ illo des, cum non sit major Bonitas in uno, quam in alio actu; Secus vero dicendum, si actus sint inæquales, & eligatur melior; meritum enim esset quoad excessum.

Quæres, An peccet, qui simpliciter nequit, v. g. audire Missam die Festo, putat tamen, se peccare non audiendo?

Respondeo negative; quia non habet Libertatem ad audiendum. Si tamen esset ita actualiter dispositus, ut nollet audire, etiam si non esset impeditus, peccaret, non quidem non audiendo; ad hoc enim non est Liber; sed per Voluntatem illam, quæ est libera, & mala. Si vero quis absolute quidem posset eam audire, sed ob justam excusationem, puta ob febrem levem, non venetur ire ad Ecclesiam, & nihilominus judicaret, se peccare non eundo, probabilius est, quod non eundo peccaret ex Conscientia erronea; quia simpliciter esset in ejus potestate Missam audire, & judicaret, se teneri audire: ergo non audiendo ageret contra Conscientiam, & consequenter peccaret, Dicast. apud Croix n. 41.

Q U Æ S T I O III.

De Conscientia dubia, & scrupulosa.

VIDENDUM. I. Quid, & Quotuplex sit Conscientia dubia? II. An licitum sit operari cum Conscientia dubia? III. An in Dubio melior sit Conditio Possidentis? IV. An in Dubio tior pars sit eligenda? V. An in Dubio standum sit pro valore actus? VI. Quid sit agendum cum Conscientia scrupulosa?

C A P U T I.

Quid, & Quotuplex sit Conscientia dubia?

DUBIUM est, *Suspensio Intellectus inter duo Contradictoria sibi proposita, quorum neutri assentitur, neutri dissentit, sed hæret omnino anceps.* Quia tamen Intellectus, dum sic hæret anceps, solet reflexe judicare, se esse in tali dubio, seu suspensione omnis Judicii directi circa rem propositam, ideo illud Judicium reflexum appellari optime potest Conscientia dubia, non quidem formaliter, sed objective: quatenus certo judicat, se esse in tali dubio. Hinc dividitur Conscientia dubia in Negativam, & Positivam, in Speculativam, & Practicam; in Dubiam dubietate Juris, & dubietate Facti.

Quæres primo, Quæ sit Conscientia dubia Negative, & quæ dubia Positiva?

Respondeo, Conscientiam Dubiam Negative esse, cum dubium oritur ex defectu motivi sufficientis, eo quod Intellectus non habet rationem sufficientem pro hac, vel illa parte; ideoque dicitur Dubius Negative. Ubi tamen nota cum Elizal. Gonzal. & aliis apud Croix l. 1. n. 73. quod si nullum omnino occurrat motivum pro alterutra parte, ut dum quæritur; An Astra sint paria? tunc non habetur proprie Dubium Negativum, sed potius Nescientia; quia, qui proprie dubitat, interrogatus, cur dubitet, debet aliquam saltem causam dare posse præter suam nescientiam, Rursus non sufficit, habere pro causa dubi solam possibi-

lilitatem, ut si dubites, an occideris aliquem, quia erat possibile; quia hoc Dubium est metaphysicum, & imprudens; ut ergo Dubium sit morale, ac prudens requiritur, ut fundetur in aliqua ratione, seu motivo, de se tamen non sufficiente ad assensum, vel dissensum; sic enim præter simplicem apprehensionem utriusque partis oppositæ, habetur quædam Intellectus dispositio, qua ita fertur in rem propositam, ut reflexe saltem virtualiter judicet, se esse negative incertum, in quo stat Conscientia Dubia Negative, & de hac in præfati Quæstione loquimur.

Conscientia Dubia Positiva est, cum Intellectus habet quidem motivum sufficiens ad assensum, vel dissensum, non tamen certum, aut evidens; sed mere probabile; ideoque vel suspendit assensum, vel ita adhæret uni parti, ut formidet de altera; sic enim habetur Dubium Positivum, vel Opinio; & consequenter vel Conscientia Dubia Positiva, vel Conscientia Probabilis; de quibus agam qu. sequ.

Quæres secundo, Quæ sit Conscientia Speculative, & quæ Practice Dubia?

Respond. Conscientiam Speculative Dubiam esse, cum Intellectus dubitat, præscindendo ab operatione exercenda; ut si dubites, an hodie sit dies Festus, an res, quam possides, sit aliena, an bellum sit justum, &c. Item cum Intellectus dubitat generatim de operatione exercenda, sed præscindit a circumstantiis hic, & nunc occurrentibus; ut si dubites, an liceat die Festo talem laborem exercere, an liceat retinere rem, quam possides, dubitans esse alienam, &c. quæ Dubia, quamvis pertineant ad praxim, tamen, cum præscindant a circumstantiis, dicuntur communiter Conscientia Dubia Speculative.

Conscientia Practice Dubia est, cum Intellectus dubitat, sic necne licita operatio in his circumstantiis, & in praxi hic & nunc exercenda; ut si dubites, an hoc die Festo possis hic, & nunc talem laborem exercere; an possis hic & nunc talem rem alienam retinere, &c. & hoc Dubium dicitur Practice practicum.

Nota hic, quod Dubium Speculativum necessario infert Dubium Practice practicum, nisi deponatur ex aliqua ratione, vel circumstantia particulari; quia Conscientia Speculativa ponit per se loquendo Fundamentum Practicæ: sic si Speculative dubites, an aliquis Contractus sit Usurarius, teneris pariter Practice dubitare, nisi specialis ratio cogat variare Judicium Practicum, aut deponere Dubium: similiter si dubitas, an Baptismus fuerit validus, debes pariter dubitare, an possis illum reiterare, etsi particularis ratio subsit deponendi Practice Dubium Speculativum. Qualis autem sit sufficiens ejusmodi ratio, fusius dicetur infra.

Quæres tertio, Quæ sit Conscientia Dubia dubietate Juris, & quæ dubietate Facti?

Respondeo, Priorem esse, cum dubitatur, an Lex aliqua existat, an sit sufficienter promulgata, an obliget aliquos, an se extendat ad aliquem casum, an cessaverit, &c. Atque hoc

hoc Dubium aliud est Speculativum, cum scilicet dubitatur, an aliqua actio sit legitima, adeoque valida, puta an talis Contractus sit Jure validus, an valeat Baptismus in Nomine Christi, &c. Aliud est Practicum, cum scilicet dubitatur, an aliqua actio, puta an talis Contractus, an collatio Baptismi in Nomine Christi sit licita?

Posterior Conscientia est, cum dubitatur de aliquo Facto: v. g. an sit Clericus, quem percusis: an 21. annos completos habeas; item an voveris cum plena advertentia: an tempore delicti excefferis Pubertatem, &c. Ubi nota primo, quod si dubium sit de aliquo Facto hic & nunc ponendo, tunc Conscientia dubitans dicenda est Practica, quia est de actione hic & nunc exercenda: si vero dubium sit de aliquo Facto jam præterito, tunc Conscientia dicenda est potius Speculativa, quia per eam non quaeritur, an aliqua actio liceat, sed an posita sit. Nota secundo, quod ex Dubio Facti saepe nascitur dubium Juris, verb. gr. dubitans, an Votum emiseric, statim dubitas an illo tenearis.

C A P U T II.

An licitum sit operari cum Conscientia Dubia?

Dico primo, Illicitum est operari cum Conscientia Practice Dubia, sive Dubium sit Juris, sive Facti: Doctores communiter cum Sanch. l. 1. c. 10.

Ratio est, quia qui operatur cum Conscientia Practice Dubia, quod talis operatio sit peccatum, manifeste exponit se periculo peccandi: ergo peccat; juxta illud Ecclesiastici 3. *Qui amat periculum, peribit in illo*; hoc est perit, seu peccat; cum amor ille sit actuale peccatum, ut explicant Doctores communiter. Hinc qui Practice dubitat, an operando peccet, debet partem tutiorem eligere; nam in hoc casu Regula illa Juris, *In dubiis tutior pars est eligenda*, non est Consilium, sed Præceptum: eodem enim Præcepto, quo tenemur implere Legem, tenemur pariter nihil facere practice dubitando, an sit contra eam Legem: ergo ad evitandum peccatum debemus partem eligere tutiorem. Illa autem dicitur pars tutior in præsentia, quæ nihil mali re-præsentat, ac proinde simpliciter est tuta, cum opposita tuta non sit: v. g. si Practice dubitas, an hic & nunc tenearis jejunare, teneris, dum jam Dubium non deponis; nam alias actus fieret cum Conscientia Practice Dubia. v. Sanch. l. 2. Matrim. d. 41. n. 9.

Quæres primo, quale peccatum sit, operari cum Conscientia Practice Dubia?

Respondeo, Esse ejusdem speciei, ac peccatum, de quo dubitatur: v. gr. qui dubitat, an operatio, quam ponit, sit Adulterium, Sacrilegium, &c. peccat peccato Adulterii, Sacrilegii, &c. Qui dubitans, an Verbum otiosum sit veniale, illud profert, peccat venialiter: mortaliter vero, si dubitet, an sit mortale. Ratio est, quia operans cum tali dubio ideo peccat, quia

exponit se periculo peccandi; atqui exponit se periculo ejus peccati, de quo dubitat: ergo ea specie peccari peccat. Hinc qui dubitans, an sit Præceptum Jejunii, pluries hodie comedat, bene explicat peccatum suum in Confessione dicendo, *Fregi Jejunii Præceptum*. v. Sanch. l. 1. c. 16.

Quæres secundo, An qui peccat ex Conscientia Practice Dubia, duplex peccatum committat, alterum contra Præceptum, de quo dubitat, alterum contra debitum deponendi Dubii?

Respondeo, Unum tantum peccatum committere; quia eodem Præcepto, quo quis tenetur diligentiam adhibere, & evitare peccatum, tenetur pariter evitare periculum talis peccati, & consequenter vitare Dubium ponens nos in tali periculo: ergo, qui non adhibet diligentiam pro deponendo eo Dubio, cum quo operatur, contra idem omnino Præceptum peccat, & consequenter unum tantum peccatum committit; Malder. Jan. & alii apud Dian. p. 3. t. 4. r. 141.

Excipe tamen ea, quæ aliunde, etiam præcisa præsentia operatione, scire tenemur: ut sunt Mystéria Fidei, Præcepta Decalogi, & ea, quæ ad proprium Officium rite obeundum quilibet scire debet; Qui enim de his dubitat, vel advertit, se esse ignorantem, debet ea sibi comparare; etiam si hic & nunc non immineat periculum cum Dubio operandi; quare omisso diligentia in his est speciale peccatum.

Dico secundo, Illicitum est, per se loquendo, operari cum Conscientia Speculative Dubia, antequam Dubium Speculativum Practice deponatur: Doctores communiter. Ratio est, quia ex Dubio Speculativo, per se loquendo, oritur Dubium Practicum: qui enim Speculative dubitat, an v. g. aliquis actus sit Fornicarius, debet Practice dubitare, an hic & nunc sit licitus. Atqui operans cum Dubio Practico peccat: ergo dubitans Speculative, per se loquendo, peccat operando, & non sequendo partem tutiorem; nisi vero illud Dubium Practice deponat. Dixi, *per se loquendo*; Nam ex dictis q. 1. c. 1. potest aliquando per accidens Conscientia Practica discordare a Speculativa; ideo, quæ etiam perseverante Dubio Speculativo, licitum erit operari juxta dictamen Practicum, quia hoc, non illud, est proxima, & formalis Regula morum: sic qui dubitat, an absolutio Moribundi absque signis certis Pœnitentiæ sit valida, potest, imo tenetur illum absolvere saltem sub conditione; quia Dubium Speculativum cedit in praxi Conscientiæ Practice distanti, hic & nunc subveniendum extreme indigenti etiam cum periculo nullitatis Sacramenti.

Quæres, Ad quid teneatur, qui habet Conscientiam Speculative Dubiam, & non vult eligere partem tutiorem?

Respondeo, Ante omnia teneri ad diligentiam moraliter debitam pro deponendo tali Dubio, prout exigit Materia, Temperantia Vincibili; quia secus imputatur ei temeritas, & culpa, quæ contingit, aut contingere potest, dum se exponit tali periculo: Diligentia autem moraliter debita est, si in dubio consulat Viros doctos, & probos; vel si per se adhibeat suffi-

ciens studium; vel demum si noverit, se esse in possessione.

Itaque si dubites, an hodie sit dies Festus, nec velis audire Missam, debes prius interrogare Virum doctum simul; & probum, vel ex Calendario addiscere; secus peccas non audiendo: si autem die Dominico interfuisti Missæ solemnī, in qua Parochus solet indicare Festa, & Jejunia infra Hebdomadam, nec tamen quidquam indixit, non teneris ad aliam diligentiam, neque adeo peccas non audiendo Missam, si forte hodie dubites; quia sufficienti ratione deponis dubium ob adhibitam diligentiam, moraliter adhiberi solitam, Sanch. l. 1. Decal. cap. 11. n. 37. Ubi idem ait de eo, qui non interfuit, sed petiit ab eis, qui interfuerunt, & testati sunt, Parochum nil indixisse.

At si non interfuit, nec alios potest nunc interrogare, nec per se addiscere, puta quia est in sylvis longe distans ab aliis; tunc, etsi peccaverit jam non interessendo, si potuit, & advertit; tamen nunc non peccat, si dubitat v. g. esse Præceptum Jejunii, & non jejunet; quia Dubium est invincibile, quod deponi Practice potest ex eo principio, quod in Dubio melior sit conditio Possidentis, de quo cap. sequ. v. Sanch. n. 45.

C A P U T III.

An in Dubio melior sit Conditio Possidentis?

EX Reg. 65. in 6. habetur, *In pari causa melior est Conditio Possidentis*; & Reg. 128. *In pari causa Possessor potior habet debet*; & Reg. 11. *Cum sunt partium Jura obscura, Reo potius favendum est, quam Actori*; possidens autem est Reus, alter est Actor. Ex quibus desumptum est axioma, *In Dubio melior est Conditio Possidentis*; de quo videndum est primo, an valeat universim in materia Justitiæ? secundo, an etiam in materia aliarum Virtutum?

Dico primo, In Dubio in materia Justitiæ post adhibitam moralem diligentiam melior est Conditio bona fide Possidentis: Doctores communiter cum Sanch. l. 1. Decal. cap. 10. n. 9. contra Adrianum putantem in Dubiis, etiam Justitiæ, tutiorem partem eligendam; & contra Sot. Aragon. Cordub. putantes, rem dubiam esse dividendam.

Ratio communis est, quia Possessio bona fide inchoata, est sufficiens titulus deponendi Practice Conscientiam Dubiam, & honestandi retentionem rei, de qua Possessor dubitat, an sit aliena; etsi enim in tali Dubio possessioni superveniente sit æquale Jus utriusque partis quoad proprietatem, non tamen quoad possessionem, cujus legitime jam inchoatæ Jus certum habet Possessor; ergo non potest hic absque Injustitia spoliari re, bona fide possessa, donec constet, esse alterius; & consequenter insurgente est vinci Dubium, potest rem licite retinere.

Hinc qui cœpit bona fide possidere, v. g. Librum titulo emptionis, donationis, &c. Si deinde dubitet, an sit furtivus, tenetur quidem ex Justitia debitam diligentiam adhibere ad Veritatem

ritatem assequendam, alioquin exponeretur periculo retinendi sibi rem alienam, & viam præcluderet suum cuique reddendi, adeoque retineret cum Conscientia Practice Dubia; potest autem, dum Veritas inquiritur, rem servare; nam alias frustra Dominus quæreretur; non tamen potest alienare, nec consumere; etsi possit uti non consumendo, nec notabiliter deteriorando, cum animo solvendi vero Domino pretium illius usus; Sanch. l. 2. Matr. d. 41. n. 12. At si post adhibitam moralem diligentiam Veritas deprehendi nequeat, quamvis adhuc maneat speculative Dubius, imo etiam si magis inclines in alteram partem, ut addit Vasq. tamen potes esse Practice certus, licere tibi retinere, alienare, consumere, &c. quia jure certo Possessionis (quæ per Dubium superveniens non interruptitur) vincis alterum, de quo dubitas, an res sit sua; Less. de Just. l. 2. c. 6. d. 3. Secus vero, si cœpisti mala, vel dubia Fide librum possidere, puta si tibi emisti dubitans, an fuerit furtivus; cum enim sic peccaveris usurpando tibi rem, quam non magis putabas ad te, quam ad alium pertinere; nunquam deponere poteris Practice hoc Dubium, etiam si omnem diligentiam deinde adhibueris; quare non invento Domino debes rem illam dare Pauperibus, vel Loco Pio; juxta fusius dicenda de Restit.

Similiter ex dictis infertur, Judicem in Dubio parisi proprietatis inter Partes debere adjudicare rem Possidenti bona Fide, nec posse illum cogere ad rem dividendam; quia Jus possessionis prævalet ex Reg. cit. si vero nullus possideat rem, de qua litigatur, debet inter partes dividere juxta proportionem Dubii; quod si res sit individua, puta Equus, Ledesmi putat, Judicem applicare posse alterutri, cui voluerit; sed rectius Sanch. n. 16. ait, sortibus applicari debere, vel uni res, alteri dimidium pretii ex eorum consensu; nisi vero res sit Beneficium Ecclesiasticum, ad quod partes non habent Jus strictum, ideoque alterutri pro arbitrio Episcopi conferendum.

Dico secundo, In Dubio in Materia aliarum Virtutum post adhibitam debitam diligentiam melior etiam est Conditio Possidentis. Ita Suar. Fil. Castrop. Bonac. Lug. Laym. Nav. & alii communiter cum Sanch. l. 2. de Matr. d. 41. n. 32. contra Azor. Vasq. Turr. Sayr. Sal. & alios in hoc rigidissimos; item contra Arnyll. Sylv. Abb. & alios id concedentes tantum in Foro externo; item contra Garzi. id concedentem tantum in Præceptis affirmativis, apud Croix n. 502.

Ratio communis sententiæ est, quia Possessio est titulus universalis, & communis omnibus Virtutibus; nam juxta communem usum loquendi dicitur Voluntas possidere suam Libertatem, donec Lege, vel Voto obligetur: ergo semper est licitum deponere Practice Dubium Speculativum, quoties præsupponitur Possessio Libertatis, si Dubium post præmissam debitam diligentiam vinci non potest. Neque dicas, Dubium superveniens deturbare Libertatem a sua possessione; nam sicut in Materia Justitiæ non deturbatur Possessor a sua possessione per Dubium superveniens, eo quod erat certa; ita in materia aliarum Virtutum non deturbatur Libertas a sua possessione per Dubium superveniens.

superveniens obligationis: ergo sicut ibi insurgit tantum obligatio diligentiae adhibendae, qua adhibita, si perseveret Dubium, deponi Practice potest; ita etiam hic, &c. Confirmatur, quia in Materia Iustitiae non dicitur prevalere Possessio rei, sed Possessio Libertatis circa illam rem; si enim quis possideat legitime pecuniam, & dubitet, an satisfecerit debito certo, non dicitur habere ullum Jus ad non satisfaciendum debito, eo quod pecuniam possideat, sed debet illi satisfacere, eo quod deturbata est Possessio Libertatis circa talem pecuniam ab obligatione certa satisfaciendi; ergo universim tunc dicitur possidere Libertas, quando ante dubium subortum certa erat moralis Libertas.

Infero primo, Quoties dubitatur, an Lex aliqua sive Naturalis, sive Divina positiva, sive Humana, vel Præceptum, aut Consuetudo legitime introducta existat, si facta diligentia inquisitione ad Veritatem indagandam, adhuc Dubium perseveret, posse deponi Practice illud Dubium, & agi, quod libet, quia tunc Possessio stat pro Libertate, cum quilibet sit suarum operationum Dominus, & libere in illis procedere possit, quoties non est ligatus. Neque dicas, in tali dubio esse in possessione Divinam Libertatem, utpote certo possidentem suam potestatem dandi, vel negandi licentiam, juxta dicta q. 1. c. 1. nam hoc tantum fert, ut suborto tali dubio, teneamur adhibere diligentiam humano modo debitam ad investigandam Veritatem; at si postea adhuc perseveret Dubium, cum sit jam humano modo invincibile, certo moraliter præsumitur de Divina Benignitate, nolle nos ligare etiam in Legge Naturali; quæ etsi secundum se prior sit nostra Libertate, non tamen prout actu obligans, si invincibiliter ignoretur, vel invincibiliter de ea dubitetur.

Infero secundo, Idem dicendum, si suborto Dubio de existentia Legis, vel Præcepti, nullam prorsus adhibere possis moralem diligentiam: v. g. si existens in sylvis dubites de Præcepto Jejunii hodierni, & nequeas hodie quemquam consulere, non teneris jejunare; quia ob Dubium invincibile certo præsumitur de Divina Benignitate, nolle te hodie ad Jejunium libere potes de Divina Benignitate, posse hodie consumere, vel alienare rem in Dubio, an sit aliena, quod moraliter hodie vinci nequeat, possit vero diligentia adhiberi cras; nam in tali casu solum præsumitur de Voluntate Domini, quod possis hodie ea uti usu non consumptivo; cum possis, adeoque debeas servare eam in crastinum; at in casu nostro obligatio Jejunii si esset, esset affixa huic diei; ideoque si nequeas hodie diligentiam adhibere pro deponendo Dubio, id sit prorsus invincibile; ideoque simpliciter non obligat.

Quæres, Quænam sit regula ad dignoscendum, pro qua parte stet in Dubiis Possessio?

Respondeo, Ex Sanch. l. 1. Decal. c. 10. n. 13. Bonac. Fil. Pal. & aliis, Possessionem in Dubio pro illo esse, pro quo stat Juris præsumptio, seu qui onus probandi in alterum transfert, ipse vero tantum quasi se defendit; quod valere debet etiam in foro interno, in quo res sit eodem modo Dubia, ac in externo

terno, ut est in casu. Hinc si Dubium sit, an transierit dies Jovis, & facta diligentia adhuc maneat Dubium, potes comedere carnes, quia pro eo die est præsumptio; adeoque pro Libertate contra Præceptum diei Veneris, quod probare debet, se jam adesse; contra vero si Dubium sit, an transierit dies Saturni, hic dies est in possessione; ideoque pro eo præsumitur in Dubio, an sit elapsa media Nox, & consequenter non potes licite carnes comedere. Similiter si dubites, an compleveris ann. 21. non teneris ad Jejunium, teneris vero si dubites, an expleveris ann. 60. Sic si dubites, an facultas jam obtempa expiravit, potes absolvere: secus, si dubites, an eam obtinearis. Similiter in Dubio invincibili Juris, si dubites, an Lex existat, non teneris eam servare, quia Possessio stat pro Libertate, & Lex probare debet suam existentiam; idemque est, si dubites, an Votum emiseric, quæ est Lex privata; ideoque nec teneris implere; idemque secundum Sanch. si certus de Legis existentia, invincibiliter dubites, an talem casum comprehendat, quia perinde est, ac dubitare de existentia Legis pro tali casu. Si autem dubites, an Lex sit promulgata, an sit acceptata, an usu recepta, an derogata, an dispensata; pro ea stat præsumptio, & tibi incumbit onus probandi oppositum; adeoque quousque non probes, teneris in dubio eam servare; excipit tamen Castrop. & Dian. p. 1. t. 10. r. 3. si Dubium sit circa promulgationem, quia sic non possidet Lex in quantum obligans, nec promulgatio præsumitur: cum non detur in Legislatore promulgandi obligatio; contra vero acceptatio præsumitur, cum detur in Subditis obligatio acceptandi. In dubio autem impotentia servandi Legem, dicam disp. 2. cum de Epich.

Denique in Dubio, an res Præcepta sit illicita, vel excedat potestatem Præcipientis; communior sententia cum Sanch. l. 6. Decal. c. 3. contra Vatq. Sal. Adrian. docet, teneri Subditum obedire, ex cap. Quid culpatur 23. q. 1. ubi ex Aug. dicitur, Regi indidenti bellum teneri Subditos obedire, etsi dubitent de iustitia belli; & ratio ex dictis est; quia in dubio melior est Condicio Superioris, qui nequit spoliari hac Possessione, quousque non constet, Præceptum esse illicitum, aut excedens ejus potestatem; nisi vero ex Obedientia timeatur etiam grave damnum proprium, aut alienum, ut limitant Sanch. Sayr. & alii; quia Præcepta Humana non obligant cum gravi incommodo; ergo a fortiori si sint Dubia; ideoque infert Les. cap. 31. n. 17. probabiliter non teneri, fateri tuum delictum, vel alterius, si dubites, an Superior juridice interroget. Si autem tum Subditus, tum Superior dubitent, an res præcepta sit illicita, tunc si Superior non præmiserat debitam Veritatis investigationem, non tenetur Subditus, imo nec potest obedire, quia in tali casu certum est, Superiorem non posse præcipere; adeoque Subditus operatur cum Dubio Practico; secus vero dicendum, si diligentiam præmiserit, etiam si deinde in utroque maneat Dubium, quia tunc deponi potest, ac debet Practice; Castrop. & alii.

Hinc si uterque Conjux dubitet de valore Matrimonii, Bonac. Fide

Fide jam contracti, neuter potest debitum petere, aut reddere, quousque debita diligentia præmittatur; potest vero post eam diligentiam, etsi maneat Speculative Dubium, Sanch. l. 2. Mat. d. 47. Si autem alter Coniux dubitet, non potest petere, potest tamen reddere alteri non dubitanti, utpote possidenti bona Fide, ex quo Dubium Speculativum de redditione Fornicaria licite deponitur Practice: imo si ipse bona Fide contraxit, & deinde de suborto Dubio debitam diligentiam adhibuit, probabiliter potest etiam petere cum Dubio adhuc perseverante ob eandem rationem; Sanch. ibidem. Neque obstat cap. Dominus, de secundis Nuptiis, dicens, non posse petere, quia debet intelligi de eo, qui mala Fide, vel dubia contraxit.

CAPUT IV.

An in dubio tutior pars sit eligenda?

HOc axioma habetur in cap. Ad Audientiam, & in cap. Significasti, de Homicid. ubi statuitur, Irregularem certo esse eum, qui dubitat, an ipse fuerit causa Homicidii jam secuti, & datur hæc ratio cap. Ad Audientiam, Cum in dubiis semitam debeamus eligere tutiorem; & cap. Significasti, Cum cessare sit tutius, quam temere celebrare pro eo, quod in altero nullum, in reliquo vero magnum periculum timeatur; item in cap. Illud, de Cler. Excom. statuitur, Clericum, qui ex sola fama novit, se esse Excommunicatum, si ante absolutionem celebravit, esse deponendum; & datur hæc etiam ratio; Quia in dubio via est tutior eligenda. Hinc Glos. Host. Vasq. Azor. Sayr. & alii apud Sanch. l. 1. Decal. c. 10. n. 10. docent, in sola materia Iustitiæ verum esse axioma capitis antecedentis, quod in dubio melior sit Conditio Possidentis; in materia vero aliarum Virtutum tutiorem partem esse in dubio eligendam; ideoque vocantur Tutoristæ.

Dico: Hoc axioma, In dubio tutior pars est eligenda, est tantum de Consilio, excepta Irregularitate in dubio, an fueris causa Homicidii jam secuti; quod est Dubium Facti: excepto etiam casu, in quo est aliunde obligatio obtinendi in re finem intentum. Ita Suar. Sanch. l. 1. Dec. c. 10. n. 15. alique cum Croix n. 476.

Ratio est, quia sicut in Materia Iustitiæ est tantum de Consilio sequi partem tutiorem, reddendo scilicet alteri rem in dubio, an sit illius; ita in materia aliarum Virtutum esse debet tantum de Consilio sequi tutiorem, obediendo scilicet Legi in dubio, an existat: cum utrobique ex dictis tuto adhuc agas ex altero axiomate, quod In Dubio melior sit Conditio Possidentis; ergo sicuti ibi retineri licite potest res possessa in Dubio, an sit aliena, præmissa, ut supra, debita diligentia; ita in dubio existentiæ Legis, præmissa eadem diligentia, potest licite omitti observantia, etsi sit Tutior.

Quod autem Pontifex in Text. cit. de Homic. statuerit Irregularitatem in dubio Facti de Homicidio, ex eo, quod in Dubio

bio Tutior pars sit eligenda; non id fecit, quia potuit esse hoc axioma de Præcepto; sed quia reputavit esse Rationi magis consentaneum, ut juxta illud in eo casu particulari Legem statueret; quod satis est ad illam Legem sancendam, non vero ad obligationem inducendam extra casus expressos. Patet hoc clare ex cap. Dominus, de secundis Nuptiis, ubi deciditur, quod Coniux dubitans de Vita prioris Conjugis; adeoque de nullitate secundi Matrimonii, possit, imo teneatur reddere alteri bona Fide petenti debitum. Tutius autem esset non reddere ob periculum Fornicationis, quæ cum sit Jure Naturali antecederet ad omnem possessionem humanam alterius prohibita, redditur licita in casu præcise ob Possessionem Libertatis in reddente sub Dubio talis Juris, & hæc Libertate supposita redditur deinde debita alteri bona Fide possidenti. Similiter cap. Laudabilem de Frigidis, conceditur tempus triennii, ut dubitans de Valore Matrimonii per Naturam frigidam, possit cohabitandum experiri, an possit coire; quod certe permitti non posset, si universaliter esset de Præcepto, Tutior pars eligenda, cum Tutius sit abstinere, ne forte sit Fornicatio.

Infero primo, Qui præmissa debita diligentia dubitat, an incurrit Excommunicationem, aliamve Censuram, vel etiam Irregularitatem (modo non sit ex Homicidio), licite posse se gerere, ut liberum ab his poenis; adeoque posse celebrare, communicare, &c. præciso scandalo; At si in his dubiis, non præmissa debita diligentia, celebravit, communicavit, &c. peccavit quidem, sed nullius Censuræ, aut Irregularitatis factus est reus, modo negligentia non fuerit crassa, & supina, v. Sanch. n. 46. addens n. 56. hæc vera esse, siue dubium sit Juris, siue dubium sit Facti. Neque obstat cap. Illud, de Cler. Excom. Ministr. in quo ex dictis declaratur Excommunicatus Clericus, qui ex fama tantum novit, se Excommunicatum; nam ille non habebat Dubium; sed Ignorantiam crassam suæ Excommunicationis, & ideo Text. ait, teneri sequi partem tutiorem, Sanch. n. 63.

Infero secundo, Hoc axioma, In dubio tutior pars est eligenda, esse tantum de Præcepto Ecclesiastico in Irregularitate orta ex Dubio facti Homicidii, puta si dubites, an abortus fuerit, necne animatus, an occisus ex tuo, vel alieno vulnere perierit, &c. Ex Jure vero Naturali esse de Præcepto in Dubio Practico, si scilicet nondum diligentiam moraliter debitam adhibueris pro deponendo dubio, tunc enim eligere debes partem tutiorem, ne subeas periculum peccandi, juxta dicta c. 2. item in dubio, in quo aliunde est obligatio obtinendi finem intentum; ut in illis, quæ sunt de necessitate mediæ ad Salutem, ut sunt Fides, Baptismus, Pœnitentia, &c. quia si in iis etiam invincibiliter erreretur, non acquiritur Salus; item in conficiendis Sacramentis, in quibus sequenda est pars tutior, ne exponantur periculo frustrationis, juxta dicenda q. sequ. vel in Medicis, Advocatis, Judicibus, aliisque similibus, qui per Contractum, aut quasi Contractum se obligarunt ad procurandam alicui Salutem, Victoriæ Causæ, &c. juxta ibidem dicenda: vel demum si quis ad hoc se Voto obligasset, aut mandato ex-

expresso Superioris, ut sequatur tutiora, ut per se patet. Croix n. 477.

In reliquis ergo quibuscumque materiis licitum est post præmissam debitam diligentiam, etsi adhuc dubium perseveret, sequi in praxi partem minus tutam; cum formaliter sit tuta, etsi materialiter forte foret in se illicita.

C A P U T V.

An in Dubio standum sit pro valore actus?

HOc dubium non versatur immediate circa licitum, & illicitum; sed circa validum, & invalidum; ideoque per se loquendo est speculativum; quamvis ex eo statim oriatur Dubium Practicum. Videndum primo, an hoc axioma sit verum de dubio circa actum præteritum? Secundo, an de dubio circa actum futurum?

Dico primo, Si dubium sit, an actus simpliciter sit positus, axioma est falsum; si dubium sit, an actus certo jam positus, fuerit validus, regulariter axioma est verum: Doctores communiter.

Ratio primæ partis est; quia in dubio non præsumitur factum, sed probari debet, ex Reg. Juris l. In bello ff. de Captivis, & l. 2. de Probat. quæ pariter valet in Foro Conscientiæ: ergo si tecum dubites, an simpliciter posueris aliquam actionem, præsumere potes, eam non posuisse; hinc si dubites negative, an olim posueris actum, qui secundum se est peccatum, præsumere potes, te esse Innocentem, juxta hanc aliam Regulam, *Nemo præsumitur malus, sed probandus*; & consequenter potes practice deponere Dubium, itaut non tenearis peccatum illud, de quo dubitas, confiteri; quia in tali dubio, quod præmissa debita diligentia, ut semper suppono, deponi nequit, possidet tua Libertas, seu Immunitas a peccato. Contra vero si certus, te olim peccatum commisisse, dubites negative, an confessus illud fueris, teneris confiteri; quia in tali dubio possidet obligatio Confessionis, ut patet.

Ratio secundæ partis est, quia tunc certus es de actu principali simpliciter posito, & dubitas tantum de ejus adjunctis, quæ tamen regulariter præsumuntur adfuisse, nisi probetur oppositum: ergo in tali dubio regulariter standum pro valore actus: sic si certus de actu externo rite peracto, puta de Confessione, Testamento, Matrimonio, aliove Contractu, dubitas tamen, an adfuerint actus interni requisiti, & sufficientes, censere debes, eos adfuisse, nisi accedat præsumptio in oppositum. Similiter si dubium sit de aliquo tantum accessorio, quod de Jure faciendum erat, aut ordinarie ita fieri solet, aut si factum esse sit favorabile facienti, præsumitur, illud accessorium adfuisse: ut si scias, te jam vovisse, & dubites de intentione, si scias, te Matrimonium rite contraxisse, & dubites de consensu, &c. debes stare pro validitate Voti, Matrimonii, &c. modo certus etiam sis, Votum illud emisisse post septennium Matrimo-

erimonium contraxisse post Pubertatem; quia sic præsumptio stat pro Ufu rationis, & ætate legitime requisita. Si vero dubium sit, an tunc fueris septennis, vel Pubes, præsumptio stat pro ea ætate inepta ad vovendum, vel nubendum; & consequenter poteris, te censere liberum a Voto, vel Matrimonio.

C A P U T VI.

Quid sit agendum cum Conscientia Scrupulosa?

CONSCIENTIA Scrupulosa dicitur, quæ frequenter scrupulis angitur sive in eadem, sive in diversis materiis; non vero quæ semel, vel raro: aliter omnes deberent dici Scrupulosi, cum nemo sit, qui aliquando aliquo scrupulo non laboret. Indicia ergo Conscientiæ Scrupulosæ sunt, si sæpe alios inter oget in rebus manifestis; si passim hæreat cum suspensione Judicii; si frequenter contra Sapientum, imo etiam superius judicium dictans, nullum in aliqua actione esse, vel fuisse peccatum, adhuc timeat, ne forte peccet, aut peccaverit; & similia apud Fill. Laym, Boss. Croix de Consc. n. 515.

Est autem Scrupulus, *Inanis apprehensio, & hinc ortus timor, & anxietas, alicubi esse peccatum, ubi non est*; Nav. Azor. & alii. Quare per se non tollit motivum prudens, quod ibi non sit peccatum, tamen adeo animum perturbat, ut non sinat illi acquiescere, sed potius reddat animum hinc inde suspensum, & vacillantem, apprehendendo obligationem in Conscientia, ubi non est.

Quæres primo, An Scrupuloso licitum sit agere contra suam Conscientiam Scrupulosam?

Respondeo affirmative cum Sanch. Laym. Vasq. Bon. & aliis, contra Rodr. Lug. & alios paucos; Quia cum Conscientia Scrupulosa stare potest Judicium practice practicum, quod liceat talem operationem ponere; aliter non esset Scrupulus, sed Dubium: ergo etiam non deposito Scrupulo, potest licite contra illum poni operatio a Scrupuloso. Judicium autem practice practicum, quod liceat ea operatio, haberi potest saltem per principia extrinseca nixa auctoritati Doctorum, vel Confessarii, vel Viri prudentis, quibus potest ille tuto acquiescere, & reflexe judicare, se certo non peccare. Ex quo etiam sequitur, aliquando teneri etiam contra Conscientiam Scrupulosam operari, si scilicet ex scrupulorum anxietate grave damnum Valentudinis, quis pateretur; vel se inutilem redderet ad suum munus; vel a Sacramentis, aliisque actionibus necessariis retraheretur, &c. Sanch. l. 1. Dec. c. 10. n. 80.

Neque distis obstat cap. *Inquisitionis, de Sent. Excom.* ubi Conjugi habenti Scrupulum de validitate Matrimonii respondetur, *Conscientia levis, & temerarie credulitatis explosa licite potest non solum reddere, sed etiam petere*; adeoque prius deponendum esse scrupulum. Nam Glos. ibi notat, Conscientiam illam fuisse dubiam, aut erroneam, non vero scrupulosam. Idem habetur in cap. *Per sua, de Simon.* ubi non permittitur Sacer-

48
doti celebrare, nisi deponat errorem ortum ex *Conscientia nimis Scrupulosa*; non enim prohibetur celebrare contra Conscientiam Scrupulosam; sed contra errorem inde exortum; agere enim contra Conscientiam erroneam nondum depositam, peccatum est juxta dicta q. 2. hinc, ut Scrupuli non veniant in errorem tolerantem Judicium Practicum licentiæ, debemus illis initio contrahere, ut bene monet Franc. Lug. de Consc. c. 4. q. 1.

Quæres secundo, quæ sint signa Conscientiæ Scrupulosæ?

Respondeo, Esse fere quatuor. Primo Pertinacia proprii Judicii, qua Doctorum, ac præsertim Confessarii consiliis non acquiescit, unde varios consulit, & fatigat, ac tandem nullius stat Judicio. Secundo ex levi apparentia frequens Judiciorum mutatio; unde oritur in agendo inconstantia, v. g. in legendis Horis Canonicis decies mutabit judicium de lecto, vel non lecto aliquo versiculo; unde etiam oritur, perturbate agere, & in externis actionibus versari, gesticulare, &c. Tertio habere reflexiones extravagantes infinitarum circumstantiarum; unde oritur, timere in omnibus peccatum, & contra Sapientum, & proprium sæpe Judicium esse inquietum; ut si alias expertus sis, te similia apprehendisse sine fundamento; quod est etiam signum Scrupuli particularis. Quarto demum si Confessarius judicet, te esse Scrupulosum, potes, imo & debes, te credere talem; quia debes vanas tuas apprehensiones, propriumque Judicium, nisi sit certum, & evidens, ejus Judicio submittere: Doctores communiter.

Quæres tertio, Quænam sint remedia Conscientiæ Scrupulosæ?

Respondeo, Esse fere sex: Primo, Acquiescere Judicio Superioris, vel Confessarii, vel alterius Viri docti, & Pii, non recurrendo ad eum in singulis actionibus; sed accipiendo ab eo generalia principia, a quibus nullo modo recedat; etsi enim contingeret, Confessarium errare, ipse tamen non peccabit; nam faciet, quod in se est. Secundo, Bonorum Vitam, & Consuetudinem, tanquam Regulam intueri; itaut quod illi absque fortitudine peccati agunt, possit tuto sequi, dicendo, *Video hos, & illos, de quorum probitate dubitare non audeo, tale quid bona Fide agere: ergo ego possum similiter*. Tertio, Assuefacere se ad sequendas sententias mitiores, etiam si minus tutas; modo sint solide probabiles, quas scire potest ex libris, aut dicto Confessarii, alijsve Viri docti. Quarto, Cum primum animo Scrupulus exoritur, statim repellere, nec cogitatione fovere; quamobrem expedit etiam, Scrupulosum aliis negotiis jugiter occupari, ne Scrupulis vacandi tempus suppetat. Quinto, Removere causas Scrupulorum; si enim nascantur ex nimia maceratione Corporis, hæc minuatur; si ex Melancholia, moderate recreetur; si ex Superbia, humilietur; si ex Pertinacia Judicii, hoc frangat, &c. Sexto demum, ad Deum propriis, & alienis precibus cum Humilitate, Fiducia, & Constantia recurrere; Vitare peccata manifesta, &c. præsertim si sit Scrupulosus in una tantum materia, in aliis laxus. v. Franc. Lug. de Consc. c. 4. q. 2.

Quæres quarto, Quænam sint Privilegia Conscientiæ Scrupulosæ?

49
Respondeo, Esse fere duo: Primo non teneri in agendo adhibere examen, & diligentiam, nisi valde mediocrem; itaut, dum angit Scrupulus, nec suppetit Consilium, possit libere agere quod vult; nisi certum, & evidens sit, esse peccatum. Secundo nec teneri repetere præteritas Confessiones, nisi certo sciat, aliquid esse mortale, & se rite confessum non esse; non est autem certus, quamdiu dubitat; unde suadet Laym. ut Scrupulosus nunquam confiteatur Dubia, & Scrupulos; & Vsq. non teneri confiteri, nisi quæ jurare possit esse mortalia, & nunquam esse confessum. Ratio utriusque Privilegii est, quia in Scrupuloso ex nimio timore peccandi turbatur ratio, ut non possit recte rem examinare; unde esto aliqua confessus non fuerit, non tenetur cum tanto damno, & periculo anxietatis perpetuæ procurare integritatem Confessionis; cum ab ea minores etiam difficultates sæpe excusent. Sanch. l. 1. cap. 10. num. 82. & deinceps.

Q U Æ S T I O I V.

De Conscientia Probabili.

CONSCIENTIA Probabilis est, quæ ex probabili opinione distat, actionem esse licitam. Videndum I. Quid sit Opinio Probabilis? II. An liceat sequi in praxi Opinionem Probabiliorum, relicta Tutiore minus Probabili? III. An Opinionem Probabilem, relicta Tutiore æque Probabili? IV. An minus Probabilem, relicta Tutiore magis Probabili?

C A P U T I.

Quid sit Opinio Probabilis.

PROBABLE est, quod nititur motivo non quidem certo, sed tamen gravi, solido, magnique momenti; itaut movere possit Virum prudentem ad assensum. Hoc motivum potest esse duplex: vel scilicet intrinsecum ex natura ipsius rei: vel extrinsecum ex auctoritate Doctorum: ut autem sit grave, debet accersita: itaut spectatis omnibus Intellectus bene dispositus experiamus non solum solitarie, sed etiam comparative ad motiva opposita: vi quadam inclinari, & quodammodo rapi ad assensum: ito, dicere tamen debet per Judicium reflexum, id esse Probabile: si assentiat immediate, & directe, hic Assensus est prudens, licet cum aliqua formidine de opposito; atque hæc est Opinio Probabilis.

Quæres primo, Quæ sit Opinio tenuiter Probabilis?

Respondeo, Esse illam, quæ nititur Motivo ita tenui, ut Virum Prudentem movere nequeat neque ad Assensum directum, neque ad Assensum reflexum. Talis est primo Opinio de ejus Probabilitate dubitatur. Secundo Opinio, quæ probabiliter tantum est Probabilis. Tertio Opinio, quæ nititur motivo gravi tantum.

tum solitarie, & non comparative ad motiva opposita. Quarto demum Opinio, quæ sit alicujus Doctoris præsertim moderni contra communem Doctorum; ut constat ex Prop. 27. damnata ab Alex. VII. *Si Liber sit alicujus Junioris, & Moderni debet Opinio censeri Probabilis, dum non constet, rejectam esse a Sede Apostolica, tanquam improbabilem*: Et ratio damnationis est; quia si sit contra communem Doctorum, auctoritas unius, vel etiam aliquorum, est valde tenuis comparative; nisi vero is sit omni exceptione major, & rem ex professo tractet; sic enim est gravis ejus auctoritas etiam comparative. v. Tamb. l. 1. Decal. c. 3. §. 3.

Illicitum autem est operari secundum Opinionem tenuiter Probabilem contra Legem; nisi forte simus in casu extremæ necessitatis; quia tunc ipsa necessitas addit pondus tenuitati. Hinc ab Inn. XI. damnatur Prop. 3. *Generatim dum Probabilitate sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modo a Probabilitatis finibus non exeat, consisti aliquid agimus, semper prudenter agimus*; Et ratio damnationis est; quia assensus Opinioni tenuiter Probabili est imprudens; ideoque imprudenter deducitur in praxim contra Legem; nisi excuset urgens necessitas. Unde infero, Opinionem tenuiter Probabilem dici cum addito ita diminvente, ut non possit simpliciter dici Opinio Probabilis, cum sit potius imprudens, & temeraria; de qua proinde hic non loquimur.

Quæres secundo, An Opinio Probabilis suscipiat magis, & minus intra fines solidæ Probabilitatis?

Respondeo affirmative, Quia Opinio eo magis crescere potest in sua solida Probabilitate, quo minus habet formidinis in oppositum. Hinc datur Opinio Probabilis, Probabilior, & Probabilissima. Probabilissima est, quæ attingit ultimum gradum Probabilitatis ex Motivis tum intrinsecis, tum extrinsecis; itaut ejus opposita non possit esse simpliciter Probabilis, sed tenuiter tantum Probabilis; unde ipsa est fere moraliter certa; ut est v. g. Opinio de licite adhibenda Attritione in Sacramento Pœnitentiæ. Probabilior est, quæ nititur Motivis validioribus, quam Opinio opposita, quæ proinde manet etiam solide Probabilis; sed minus, quam illa: v. g. Opinio, quod in Dubio de existentia Legis, licet, post adhibitam debitam diligentiam agere, quod libet, est Probabilior Opinione id negante. Demum Opinio Probabilis est, cujus opposita est æque fere probabilis: v. g. An liceat pingere die Festo? Sunt enim Opinionem oppositæ Doctorum hinc inde fere æque Probabiles.

Quæres tertio, Quæ sit in Opinione Probabili pars tuta, seu tutior, & quæ minus tuta?

Respondeo, Partem tutam, seu tutiorem dici, quæ nullatenus est exposita periculo peccandi ne materialiter quidem; v. g. quæ dicat, Contritionem esse adhibendam in Sacramento Pœnitentiæ; hinc minus tuta dicitur, quæ est exposita periculo peccandi materialiter, v. g. quæ dicat, Attritionem licite adhiberi in Sacramento Pœnitentiæ. Ex quo patet, Partem tutam, seu tutiorem posse habere minorem Probabilitatem, quam habeat minus tuta, imo posse esse simpliciter improbabilem: contra ver-

to Partem minus tutam posse esse Probabiliorem Parte tutiore; imo posse esse Probabilissimam, & fere moraliter Certam, ut in allato exemplo; Pars enim dictans, licite adhiberi Attritionem in Sacramento Pœnitentiæ est Probabilissima, & fere moraliter Certa: quod maxime notandum, ut apte explicetur Propos. 1. damnata ab Innoc. XI. *Non est illicitum in Sacramentis confervendis, sequi Opinionem Probabilem de Valore Sacramenti, relicta Tutiore*. Hinc enim non sequitur, quod sit illicitum, sequi Opinionem Probabilissimam relicta tutiore opposita in quacumque materia etiam conferendi Sacramenta; quia Opinio Probabilissima est fere moraliter Certa; dixi fere; quia Supremum infimi attingit infimum Supremi.

Hinc ab Alexand. VIII. damnatur Prop. 3. *Non licet sequi Opinionem vel inter Probabiles Probabilissimam*: Quam Propositionem Synnich. & alii Tutoristæ, & Rigoristæ ex Jans. in medium protulerunt, qua, via ad Salutem præcluditur ob moralem impossibilitatem exequendi semper, quod est Tutissimum. Et ratio damnationis est; quia Opinio Probabilissima est, quæ nititur validissimo Fundamento, & habet pro se Suffragium plurimorum Sapientum: ergo quamvis opposita favens Legi sit tutior, tamen Probabilissima favens Libertati est etiam tuta; sicut Sententia moraliter certa favens Libertati, adhuc est tuta, quamvis opposita favens Legi sit tutior; levis enim formido in Probabilissima in humanis actibus est contemnenda. Hinc Eccl. 6. dicitur: *In multitudine Presbyterorum prudentium sta: & Sapientia illorum ex corde conjungere*.

CAPUT II.

An liceat in praxi sequi Opinionem Probabiliorem relicta Tutiore minus Probabili?

Dicitur Opinio Probabilior opposita, cum hanc non quomodocumque, sed notabiliter excedit in pondere rationum; si enim tenuis sit excessus, censenda est æque probabilis, de qua cap. 3. Sensus ergo Quæstionis est, an peccet, qui operetur, in conflictu Opinionis minus Probabilis, quod licite operetur? v. g. an peccet, qui die Festo scribit lucra gratia, sequendo Opinionem Probabiliorem, & communem, quod sit licitum, contra minus Probabilem aliquorum dicentium, esse illicitum.

Dico: Non peccat, qui in praxi sequitur Opinionem Probabiliorem faventem suæ Libertati relicta tutiore minus probabiliori, quæ favet Legi: Doctores communiter, contra Cajet. Armil. Palud. apud Franc. Lug. de Consc. cap. 3. qu. 2. & contra rigidissimos Tutoristas Fromond. Synnich. Vendroch. Elizal. & alios paucos.

Ratio est; quia ex dictis non peccat, qui operatur juxta Opinionem Probabilissimam contra Tutiolem faventem Legi: ergo neque qui operatur juxta probabiliorem, &c. Probatur consequen-

quentia. *Ly Probabilissima* in Propositione damnata non debet sonare, quod ea sit ita Probabilis, ut nihil Probabilitatis remaneat oppositæ, aliter diceretur moraliter certa; neque sonare tantum debet, ut ea attingat summum gradum Probabilitatis; aliter in praxi foret inutilis facultas eam sequendi, cum de nulla Opinione facile affirmari possit, quod sit in summo gradu Probabilitatis: ergo in estimatione morali sonat Opinionem notabiliter Probabiliorem, & consequenter non peccat, qui juxta hanc operatur; & ratio a priori est; quia sic prudenter judicat, & consequenter prudenter, ac licite juxta eam operatur.

Objicies: Primo, Ad licite operandum requiritur dictamen Conscientiæ certum, quod licite operetur: ergo non sufficit Opinio, etsi Probabilior: cum non sit certa. Secundo, Opinio, etsi Probabilior, quod non sit Lex prohibens, non excludit omnino formidinem, quod forte sit talis Lex, adeoque periculum eam violandi: ergo si non sequaris Partem tutiorem, exponis te periculo peccandi, & consequenter peccas.

Respondeo, Hæc omnia probare etiam, quod peccat, qui in praxi sequitur Opinionem Probabilissimam faventem Libertati, relinquendo Partem Tutiolem. Itaque ad primum distinguo consequens: non sufficit se sola, concedo: cum ultimo dictamine Conscientiæ, nego. Dum adest Opinio Probabilior de licentia actionis, tunc insurgit ultimum Conscientiæ dictamen certum, & reflexum supra illam, dicens: Quod judico esse probabilius licitum, hoc certum est mihi licere; sed judico, hanc actionem (puta pingere die Festo) esse probabilius licitam: ergo certum est, hanc mihi licere; major est certa; quia est bona Regula Prudentiæ; minor etiam est certa; quia non probabiliter, sed certe scio, eam Partem esse Probabiliorem: consequentia est ultimum dictamen practice practicum. Ad secundum distinguo consequens, exponis te periculo peccandi formaliter, nego; periculo peccandi materialiter, subdistinguo, exponis te imprudenter, iterum nego; prudenter, conc. ideoque non peccas: sequendo enim in praxi Probabiliorem faventem Libertati prudenter agis; ideoque evitas non solum peccatum, & transgressionem formalem, sed etiam temerariam aggressionem violationis materialis; ideoque si forte sit Lex prohibens, nihil tibi imputabitur in culpam.

C A P U T III.

An liceat in praxi sequi Opinionem Probabilem, relicta Tutiore æque Probabili?

DICUNTUR Opiniones oppositæ æque Probabiles, cum paribus fere rationibus, & auctoritatibus Doctorum inter se pugnant; etiamsi una alteram videatur aliquo pacto excedere, dummodo non excedat notabiliter; loquimur autem de Opinionibus immediate cadentibus supra licitum, & illicitum, v. g. an licitum sit, an illicitum Judici, damnare reum juxta allegata, & probata; quem tamen privatim scit esse Innocentem? Quare

re sunt opiniones contrariæ æque fere Probabiles. Similiter licitum sit, an illicitum, pingere die Festo? Habere duas Præbendas? &c.

Dico: Non peccat, qui in praxi sequitur Opinionem Probabilem de licentia actionis, relicta Tutiore æque Probabili; Doctores communissime contra Sylvest. Conrad. Cordub. & contra rigidissimos Tutoristas Philalet. Gonzal. & alios.

Ratio est; quia, qui operatur secundum Opinionem solide Probabilem de licentia actionis, prudenter operatur; quia operatur ex gravi Motivo intrinseco, imo ex graviori Motivo extrinseco, scilicet ex auctoritate communiori Doctorum dicentium, licere: ergo non peccat relicta Tutiore æque Probabili. Confirmatur: Qui operatur secundum Opinionem Probabiliorem de licentia actionis, etiam per Adversarios licite operatur; sed longe probabilius est, saltem ex auctoritate extrinseca, licitum esse, sequi in praxi Opinionem Probabilem relicta Tutiore æque Probabili; nam pro hac sententia sunt 200. Doctores apud Terill. ex omni ætate, statu, & conditione: pro opposita vero perpauca: ergo qui secundum nostram Sententiam operatur, licite operatur. Confirmatur iterum ex praxi Ecclesiæ, & Pontificum, qui ex Probabili Opinione dispensant in Voris solemnibus, contra Opinionem tutiorem D. Th. negantis, id licere: item dispensant in Matrimonio rato, non obstante Tutiore D. Bonav. Scot. & aliorum etiam negantium, id licere: item cap. *Laudabilem de Frig. & Malef.* permittitur, ut Impotentes possint ad triennium experiri usum copulæ, ubi tamen in dubio de valore Matrimonii tutius esset abstinere.

Objicies primo, Non potest quis licite agere, nisi in Conscientia judicet, se licite agere, juxta dicta q. 1. c. 1. sed quando Opiniones de licito, & illicito sunt æque Probabiles, non potest quis judicare, se licite agere; cum non possit Intellectus alterutri assentiri, sed maneat suspensus necesse est, Motivis oppositis se invicem elidentibus: ergo non licite operatur, nisi sequendo Tutiolem, in qua certum est, non esse peccatum.

Respondeo, Distinguo minorem: Non potest judicare, se licite agere, Judicio directo, transeat; Judicio reflexo, nego minorem, & consequentiam. Cum se offerunt Opiniones, æque Probabiles, potest Intellectus ex Imperio Voluntatis alterutri directe assentiri, ut non possit, certum tamen est, posse ex Principiis reflexis formare sibi ultimum dictamen Conscientiæ dicendo, Certum est, esse Probabile; imo probabilius licite operari relicta Parte Tutiore: ergo mari hoc dictamen, cui addit periculum transgrediendi Legem forte prohibentem; Nam talis Lex si forte existat, non obligat, cum non sit sufficienter intimata, stante Opinione æque Probabili, quod ipsa non sit, & consequenter non est periculum peccandi formaliter sive ea Lex sit positiva, sive naturalis.

Objicies secundo, Opiniones æque Probabiles invicem oppositæ non sunt Probabiles; quia earum Motiva se invicem elidunt, hoc est amittunt in eo conflictu vim movendi Intellectum

ad prudentem Assensum: sic si unus testis Fide dignus dicat, Petrum esse in Foro, & alter Fide etiam dignus dicat, non esse in Foro, neutrum est Probabile, cum Testes se invicem elidant: ergo manet res dubia; & in dubiis tutior Pars est eligenda.

Respondeo, Nego antecedens. Tunc solum Motiva opposita se invicem elidunt, cum sunt similia; ut sunt duo dicti Testes de Visu, Testi enim de Visu præcise creditur ob auctoritatem dicentis; qui scilicet nec fallitur, nec fallit, & in casu certo scio, deesse alterutri hanc auctoritatem, & consequenter neutri possum prudenter credere. Secus vero dicendum, si Motiva opposita sint iis dissimilia, hoc est si unum habeat vim speciei diversam ab altero, & cui directe non opponitur alterum: ut si in casu non sint Testes de visu: sed unus dicat, se prudenter putare, Petrum esse in Foro, & alter dicat, se prudenter putare, non esse in Foro, quia sic fundant se in diversis rationibus bona Fide agnitis, ut probabilibus; & sic possum ego alterutri credere, vel saltem reflexe dicere, utrumque esse probabile: atque ita res se habet in præsentia; si enim Doctores graves dicant, esse licitum pingere die Festo, & Doctores graves dicant, esse illicitum, utrique probabiliter id dicunt ex motivis diversis; & consequenter ego possum prioribus prudenter adharere vel Assensu directo, vel saltem reflexo, ex modo dictis; & consequenter res non manet dubia negative; sed positive, itaut liceat alterutram partem sequi.

Objicies tertio, Probabilitates æquivalenter oppositæ, si versentur circa Factum, pariunt solum Dubium negativum; ideoque tutior Pars est sequenda: sic si duo testentur, Maritum in bello obisse, & duo alii, esse superstitem, non potest Uxor transire ad secundas nuptias ex cap. *Inquisit. de Sent. Exc.* Si duo Fide digni testentur, Testatorem reliquisse tibi hæreditatem, duo alii æque Fide digni testentur, reliquisse Cajo, non poteris illam tibi usurpare: Si duo dicant, in scopo adeste Hominem, & duo negent, non potes jaculari: &c. Ergo pariter si probabilitates æquales versentur circa Jus, seu existentiam Legis, erit Dubium mere negativum; ideoque tutior Pars erit eligenda.

Respondeo, Antecedens concedi a Garz. Sanci. & aliis; negari vero a Fagund. Bonac. Villal. & aliis apud Boss. de Consc. n. 228. Equidem distinguo antecedens, si adsit certa Possessio alterius, conc. si hæc non adsit, nego antecedens, & consequentiam: sic si sint duo Horologia cæteroqui recta, & unum signet elapsam mediam noctem Sabbathi, alterum nondum elapsam, faciunt duas Opiniones Probabiles circa Factum; & cum non sit certa Possessio Sabbathi, nec Dominicæ; cum hoc sit Dubium, sequitur, ut non sit negativum, sed positivum; ideoque possis adhærere alteri Horologio, & comedere licite carnes; ut docent Sanch. Bon. & alii.

Similiter in primo casu Arguentis, quamvis non possit Uxor transire ad secundas Nuptias; cum stet in certa Possessione prius Matrimonium; tamen si bona Fide transierit, & postea insurgit Judicium utrinque Probabile de Vita prioris Conjugis, potest licite reddere, & petere debitum; quia tunc contra prius possidet secundum Matrimonium bona Fide contractum; Azo. Nav. & alii.

& alii. In secundo casu Arguentis; quamvis Garz. & alii dicant, hæreditatem illam dividendam esse cum Cajo; tamen communior sententia docet, posse integram tibi usurpare, utpote nondum possessam a Cajo; neque sic eris Possessor dubiæ, sed bonæ Fidei, posito, quod probabiliter credas esse tuam; etsi Judex teneatur illam utrique dividere, eo quod in Foro externo Judex judicare debeat juxta meritum causæ. v. Bos. n. 54. In tertio casu ideo non potes jaculari; quia quisvis alius est in certa Possessione Vitæ, a qua proinde deturbari nequit ob meram probabilitatem, quod ibi Homo non sit.

Ex dictis infer, Quod si æquales sint utrinque rationes probabiles circa Factum; tum solum est Dubium negativum, cum adest certa Possessio alterius; at si hæc non adsit, Dubium est positivum; ideoque relinqui potest Pars tutior; si autem æquales utrinque probabilitates sint circa Jus, & existentiam Legis prohibentis, nunquam est obligatio sequendi in praxi Partem tutiorem; quia sic immediate versantur circa licitum, & illicitum, & ideo Probabilitas favens Libertati contra Legem est sufficiens ad formandam rectam Conscientiam ex Principiis reflexis, juxta jam dicta. Si autem Opiniones utrinque Probabiles sint circa valorem rei, an scilicet validum sit Sacramentum in tali materia, an Pharmacum sit utile, vel perniciosum, &c. tunc sequenda est Pars tutior; quia cum valor rei sit in re ipsa, non in Conscientia, certum est, esse illicitum, exponere rem illam periculo nullitatis, vel damni, &c. Suar. & alii communiter.

CAPUT IV.

An liceat in praxi sequi Opinionem minus Probabilem relicta tutiore Probabiliore?

NON loquimur hic de Opinione tenuiter Probabili favente Libertati, quam certum est, non posse deduci in praxi, juxta jam dicta; sed loquimur de Opinione solide Probabili, minus tamen, quam Opposita, tutior.

Dico: Non peccat, qui operatur juxta Opinionem minus Probabilem de licentia actionis relicta Probabiliore tutiore. Ita Doctores communissime plusquam 200. apud Terill. Gob. & Croix l. 1. de Consc. n. 268. contra paucos antiquiores, & rigidissimos Probabilioristas Eliz. Gonzal. Contenson. Philal. Baron. Synnich. Montalt. Fagnan. Cornitol. Munies. & Camarg.

Ratio primi est, Quia qui prudenter operatur non peccat; sed qui operatur secundum Opinionem minus Probabilem de Licentia Actionis prudenter operatur: ergo non peccat: minor sic offenditur: Opinio minus probabilis adhuc est solide probabilis in conflictu probabilioris, itaut Vir prudens, etsi nequeat directe ei assentiri, debet tamen evidenter judicare, illam esse probabilem, & niti motivo firmo, & gravi etiam in conflictu probabilioris; aliter hæc esset moraliter certa, & tolleretur omnem Probabilitatem illius, quæ consequenter evaderet temeraria; quod nemo nisi temerarius dixerit; quis enim Theologus sustinens suam

Opinionem, ut Probabiliorem, asserat esse moraliter certam, & oppositam esse temerariam? Hoc posito sic arguo: Vir prudens in conflictu probabilioris certo asserit, alteram minus probabilem adhuc esse solide probabilem: ergo indivisim asserit, hanc in tali conflictu posse prudenter deduci in praxi: & consequenter si ipsemet eam deducat in praxim, prudenter operatur.

Ratio secundi est, Quia qui operatur secundum Opinionem Probabiliorem de Licentia Actionis etiam per Adversarios non peccat; sed qui operatur secundum Opinionem minus Probabilem de Licentia Actionis, revera operatur secundum Probabiliorem de ea Licentia: ergo non peccat: minor sic ostenditur; Longe Probabilius est ex motivis tum extrinsecis, tum intrinsecis, posse nos operari secundum Opinionem minus Probabilem de Licentia actionis; nam pro hac sententia stat auctoritas innumerabilium gravissimorum Doctorum omnis ætatis, status, & doctrinæ, & pauci sunt pro sententia opposita, ut videre est apud Croix l. cit. ex quo etiam inferitur, probabilius non dari Legem, quæ prohibeat sequi Opinionem Probabilem, & obliget semper ad Probabiliorem; si enim Lex ista daretur, esset Lex Naturæ, & quidem generalissima; adeoque non deberet latere tot, tantosque Doctores; adeoque si post longum, & sincerum eorum examen non est inventa, manifestum signum est, quod non existat. Hinc D. Aug. De Quant. Anim. c. 7. *Utilissimum maxime multitudini excellentissimæ auctoritatis cedere, & secundum hoc agere vitam.* Nec Doctores contrarii sunt numero, auctoritate, aut rationibus, quas asserunt, intrinsecis, Doctoribus benignæ sententiæ comparandi.

Ratio tertii est, Quia si esset obligatio sequendi Probabiliora, sequerentur incommoda intolerabilia. Primo, Quisque ante operationem teneretur inquirere, quænam opinio sit Probabilior, quod etiam Doctis est moraliter impossibile. Secundo, Teneretur rescindere Contractus ex probabiliori opinione initos, si postea appareat probabilius oppositum; iterumque audita nova ratione in oppositum, & redintegrare, & sic in infinitum. Adde moralem impossibilitatem cognoscendi, quæ sunt probabiliora, Scrupulosque innumeros ex eo, quod merito dubitare possumus, an sit revera probabilius, quod nobis ita videtur, præsertim si sit minus tutum; nec facilis plerumque est via tale dubium deponendi; cum, quod aliis Doctoribus videtur probabilius, aliis videtur minus probabile; & alia hujusmodi absurda. v. Croix l. 1. de Consc. n. 293.

Objicies primo, Major probabilitas elidit minorem oppositam, itaut nequeat Intellectus huic assentiri in conflictu illius: sic nullus Doctor sustinet Opinionem, quam reputat minus Probabilem opposita: ergo si Voluntas sequitur in praxi Opinionem minus Probabilem de Licentia Actionis imprudenter operatur, & peccat; nam sequitur id, quod magis apparet malum, idque facit, quod probabilius judicat, non esse faciendum, nec vult sequi, quantum potest, Veritatem, nec vitat, quantum potest, periculum peccandi, negligitque facere Voluntatem Dei prohibivam, probabilius judicatam existere, & consequenter procedit contra Conscientiam.

Respondeo, Distinguo antecedens; elidit minorem oppositam; quoad Assensum directum, transeat; quoad Assensum reflexum, nego antecedens: Assensus directus ex dictis est, quando Intellectus ex motivo illo minus gravi opinatur, Actionem licere, & an possit Intellectus sic opinari in tali conflictu, est Quæstio Philosophica non faciens ad rem: Assensus reflexus est, cum Intellectus judicat, Opinionem illam adhuc esse solide Probabilem, quod Judicium est evidens; nam Opinio opposita, etsi Probabilior, non est tamen Probabilissima, & multo minus Certa moraliter, ut patet ex prima nostra ratione: sic quivis Doctor sustinens suam Opinionem, ut Probabiliorem, tenetur dicere, oppositam adhuc esse solide Probabilem, etsi minus, quam sit sua. Hinc nego consequentiam; Voluntas enim prudenter operatur sequendo in praxi Opinionem minus Probabilem de Licentia Actionis; quia se conformat ultimo dictamini Conscientiæ formato ex illo Judicio reflexo tum ex eo, quod probabilius est, posse sequi in praxi Opinionem minus Probabilem de Licentia Actionis, tum demum ex eo, quod sic se conformat sententiæ innumerabilium gravium Doctorum dicentium licere, ex quorum auctoritate potest sibi ultimum dictamen reflexum formare, quamvis ipse privatim reputet Opinione directâ, probabilius non licere. Ideoque non facit id, quod magis apparet malum ultimo dictamini Conscientiæ; neque quod probabilius judicat, non esse faciendum Judicio reflexo: & sic vult sequi, quantum potest, Veritatem Practicam liberantem a peccato formali, vitatque, quantum potest, periculum peccandi formaliter, neque est negligens in facienda Voluntate Dei, cum certo sciat, adesse tunc Voluntatem Dei permissivam suæ actionis.

Objicies secundo, Servus dicitur negligens, & poena dignus, si eligit partem minus probabilem relicta probabiliori circa Voluntatem Domini sui: hinc etiam Roboam 4. Regum, reprehenditur, quod secutus sit Consilium Juvenum relicto Consilio Seniorum. Similiter in nullo negotio Humano dicitur quis prudenter operari, qui sequitur Consilium minus Probabile, aut Medium minus efficax ad Finem. Hinc peccat Medicus dando Pharmaceuticum minus efficax relicto efficaciori: Judex adjudicando uni parti minus probabili relicta Probabiliore alterius: Sacerdos conficiens Sacramentum ex Opinione Probabili relicta Tutiore; &c. relicta probabiliori tutiore.

Respondeo, Concesso toto antecedenti distinguo consequens: Illicitum est sequi Opinionem minus Probabilem cadentem immediate supra licitum, & illicitum, nego; non cadentem immediate supra licitum, & illicitum, & sic dicimus prudenter agere eum, qui sequitur minus probabilem faventem suæ Libertati; quia sequitur ultimum dictamen Conscientiæ reflexum, quo simpliciter obtinetur vera Licentia, utut ea actio sit in se materialiter illicita. Hinc lata disparitas in Negotiis Humanis, in quibus consecutio finis intenti est aliquid in re, itaut si in re non existat, nihil consequamur: & ideo tunc solum

prudenter agimus, cum quod probabilius, & efficacius est, ad eum finem eligimus: itaque Servus ille illicite operatur, quia ejus Dominus vult rem, ut est in se: item Roboam imprudens fuit in negotio Regni: sic Medicus ille peccat; quia probabilitas versatur circa valorem Pharmaci relate ad Salutem ægroti, quod est aliquid in re: & similiter peccat Sacerdos ille; Cum enim major probabilitas sit circa valorem, quod est aliquid in re, certum est, esse illicitum, eam deducere in praxim, ideoque talis Opinio dicitur tantum speculative Probabilis; praxice vero improbabilis, nisi excuset extrema necessitas, juxta dicta q. 1. c. 1. At in negotiis Animæ, dum agitur præcise de Licentia Actionis, tunc finis non est aliud, nisi conformitas actionis cum ultimo distamine Conscientiæ; si ergo hoc dixerit, actionem esse licitam, vere est licita formaliter, etsi materialiter non sit talis; & ideo nec imprudentiæ, nec peccati arguendus est, qui sic operatur.

Obijcis tertio, In Dubio etiam Positivo melior est conditio Possidentis: & a fortiori si Possessor habeat pro se rationem probabiliorem: ergo cum Deus certo possideat Dominium nostrarum actionum, & potestatem eas prohibendi, si probabilius est, eas prohibere, illicite illas ponimus ex Opinione minus Probabili, quod non prohibeat.

Respondedo, Hoc argumento probari, nec posse deduci in praxim Opinionem Probabiliorem de Licentia Actionis; sicuti nec potest spoliari Possessor ab habente Opinionem Probabiliorem, quod res sit sua. Itaque distinguo consequens; illicite illas ponimus, &c. si non possit prudenter judicari, dari Legem Dei permissivam, conc. si hoc possit judicari, nego: in casu prudenter possumus judicare, Deum actiones tales permittere, & non restringere Libertatem nostram; nam prudenter judicamus, Deum nolle eas prohibere: sicuti si prudenter judico, te velle, rem tuam esse meam, possum licite eam accipere ob Voluntatem tuam permissivam. Cæterum, etsi in casu sit Lex Dei antecedens, & primaria prohibens illas actiones; tamen ea non est sufficienter publicata, seu intimata: cum probabile adhuc sit oppositum: Lex autem etiam Naturalis non obligat, nisi sit sufficienter publicata, seu intimata, hoc est cognita: ergo cum in casu non sit talis, ea non obligat; porro adest Lex Dei Secundaria permittens, uti diximus de Dubio invincibili q. 3.

Infers primo, Eum, qui probabilius putat, non licere, v. g. pingere die Festo, posse etiam propria Opinione, tanquam Probabiliiori retenta, pingere juxta Opinionem contrariam Probabilem; quia formare potest ultimum Conscientiæ distamen ex opposita sententia, quam etiam probabilem putat, saltem per principia extrinseca; Sanch. l. 1. Decal. c. 9. n. 6. unde potest etiam Indolens licite sequi Opinionem, quam reputat Probabilem, eo quod docetur a Probis, & Peritis, quamvis ipse reputet, illam non esse magis probabilem, & tutam; Henric. Vasq. Sayr. & alii apud Lug. de Consc. c. 3. q. 3. similiter potes licite consulere alios Doctores, donec invenias respondentem tibi ad tuum libitum, dummodo rectam habeas intentionem quærendi Opinionem Probabilem, quæ tibi faveat; Sanch. n. 24. An autem

etiam in articulo Mortis, sequi Opinionem minus Probabilem faventem Libertati? Negat Sanch. l. 2. Decal. c. 1. n. 6. quia in eo articulo agitur Salus Animæ: ideoque debes sequi Tutiorrem, & Probabiliorem. At contradicit Jo: Sanch. quia Conscientia eodem modo ligatur extra, & in articulo Mortis, qui non inducit novam Regulam operationum moralium. v. Franc. Lug. p. 1. c. 3. q. 5.

Infers secundo, Doctorem, qui ab alio consulitur, posse respondere juxta aliorum sententiam, quam probabilem reputat, etsi ipse probabilius reputet oppositum, dummodo non interrogetur, quæ sit sua sententia; quia sicut potest ipsemet, eam deducere in praxim, ita & aliis suadere; Sanch. l. 1. c. 9. n. 19. An autem expediat hic & nunc sic respondere? Ad Prudentiam spectat, inquit Suar. Si autem ipse reputet, aliorum Doctorum Opinionem esse falsam, Sanch. ibidem negat posse, juxta illam Consilium præbere; addit tamen Laym. apud Lug. loc. cit. posse dicere, sententiam illam a quibusdam Doctoribus gravibus, tanquam probabilem, doceri, quam ipsi subinde liceat amplecti.

Infers tertio, Confessarium posse absolvere Pœnitentem, quæ contra ipsiusmet sententiam sequatur Opinionem Probabilem etiam deobligantem a Restitutione, &c. quia talis pœnitens est sufficienter dispositus, nec Confessarius judicat in Foro externo inter partes; sed inter Pœnitentem, & Deum: Sanch. l. 1. Decal. c. 9. n. 28. & alii communiter. An autem debeat illum absolvere? Distinguendum est: si enim Opiniones versentur circa ea, quæ pertineant ad Confessarium, puta circa suam Jurisdictionem, Approbationem, &c. tunc, etsi possit, non tenetur repellat eum, tanquam indignum; sed quia sibi reputat deesse Jurisdictionem necessariam, Basil. Castro apud Lug. q. 14. At si varietas Opinionum sit circa rem, quæ pertinet ad Pœnitentem, puta, an teneatur restituere, &c. tunc tenetur Confessarius eum absolvere, quia cœpto jam Judicio ferre debet sententiam Pœnitenti jam disposito, Doctores communiter: & quidem si Confessio fuerit mortalium, tenetur sub gravi Confessarius absolvere; quia aliter gravem illi inferret injuriam, Sanch. n. 29. contra Vasq. qui dicit, Confessarium delegatum teneri tantum sub levi: Si de Venialibus, dicit Sanch. non esse gravem injuriam; sed Castro ait, esse gravem, cum privet gratia Sacramenti.

Infers ultimo, Advocatum posse suscipere causam, etsi eam vivices Clientis, qui rationibus etiam minus probabilibus tueretur potest Jus suum: Doctores communiter. Contra vero Judex reus illi rem adjudicare, qui probabiles rationes habet; quia Judex judicare debet pro pondere causæ instar Bilancis; quod si æquales sint probationes, & alter possideat, huic favere debet; quia hic habet insuper Possessionem, ex Reg. Jur. in 6. si vero in Beneficium Ecclesiasticum, quod potest alterutri, ut libet, conferri, ex dicendis de Restit. v. Sanch. l. 1. Decal. c. 4. n. 45. At si ipse existimet rationes probabiles, potest sequi Opinionem alio-